

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Ingos Kostogriz
V kurso komercinės teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO - PARDAVIMO SUTARČIŲ
SUDARYMO IR VYKDYMO YPATUMAI**

Vadovas: doc. dr. Andrius Smaliukas
Recenzentas: asist. Lina Mikaloniene

Vilnius 2007

TURINYS

IŽANGA	2
I. REIKALAVIMO TEISĖS, KAIP TEISINĖS KATEGORIJOS, SAMPRATA	6
1. REIKALAVIMO TEISĖS SAMPRATA BENDRAJA PRASME	6
2. REIKALAVIMO TEISĖ KAIP CIVILINIŲ TEISIŲ OBJEKTAS.....	8
3. REIKALAVIMO TEISĖ KAIP TURTAS	12
4. REIKALAVIMO TEISĖS TEISINIS RĖŽIMAS (PRIEVOLINIS AR DAIKTINIS) BEI ATSKYRIMAS NUO DAIKTŲ	16
4.1. REIKALAVIMO TEISĖS, KAIP PRIEVOLINĖS TEISĖS, IR DAIKTINIŲ TEISIŲ SANTYKIS....	16
4.2. REIKALAVIMO TEISĖ KAIP NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTAS	21
II. REIKALAVIMO TEISĖS TEISINĖ PRIGIMTIS IR DISPONAVIMO JA GALIMYBĖS PAGAL ROMĖNŲ TEISĖ	26
III. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES TEISINĖ PRIGIMTIS IR JOS SANTYKIS SU KITOMIS TEISINĖMIS KONSTRUKCIJOMIS	33
1. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SAMPRATA	33
2. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SANTYKIS SU REIKALAVIMO PERLEIDIMU (CESIJA)	35
3. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES IR FAKTORINGO SUTARTIES SANTYKIS	42
IV. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SUDARYMAS IR VYKDYMAS	45
1. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SUDARYMAS.....	45
1.1. SUTARTIES OBJEKTAS.....	47
1.2. SUTARTIES ŠALYS.....	53
1.3. SUTARTIES FORMA	54
2. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES VYKDYMAS.....	56
2.1. VIDINIAI REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SANTYKIAI	57
2.2. IŠORINIAI REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SANTYKIAI.....	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS	67
SANTRAUKA	73
SUMMARY	74

IŽANGA

„Rinkos poreikiai ir veiklos ypatybės lemia (...) sutarčių ir komercinės teisės vystymosi kryptis, ypatingai skatindamos naujų, teisių įgijimo ir perleidimo, teisinių priemonių evoliuciją, kuri sąlygoja senų koncepcijų pritaikymą naujoms situacijoms, o taip pat modifikuodamos ir išplėsdamos teisės normų taikymą dviem kryptim, siekiant suderinti teisėtus verslo lūkesčius bei apsaugoti rinkos stabilumą ir integralumą.“¹

Roy Goode

Temos aktualumas

Vystantis ekonomikai, vis sparčiau tobulėjant technologijoms bei plečiantis pasaulinei prekybos rinkai, reikalavimo teisė tampa vis svarbesniu civilinės apyvartos objektu. Atsižvelgiant į tai, yra ieškoma naujų būdų bei priemonių kaip palengvinti, o kartu ir paspartinti reikalavimo teisės, kaip civilinių teisių objekto, apyvartą. Tiek tarp teisininkų, tiek ir verslo pasaulyje iki naujojo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso priėmimo buvo priimta pirkimo-pardavimo sutartis suprasti labai siaurai, t.y. kaip atitinkamų daiktų pirkimą-pardavimą ir ne daugiau. Naujoji įstatymų leidyba iš esmės pakeitė šį supratimą, bent jau teisiniame lygmenyje, ir praplėtė pirkimo-pardavimo sutarčių įvairovę, į jų objektų sąrašą įtraukdama turtines teises.

Įvairių šalių jurisdikcijose santykiai, susiję su reikalavimo teisės perleidimu, reglamentuojami skirtingų normų pagalba. Vienose valstybėse reikalavimo teisės perleidimas atliekamas cesijos sutarties pagrindu, kitose - pirkimo-pardavimo, dovanojimo ar kitų sutarčių pagalba. Tarptautinėje prekyboje taip pat yra reglamentuojami bendrieji reikalavimo teisės perleidimo aspektai, tačiau nenurodoma, ar reikalavimo teisę galima perleisti pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu. Lietuvoje reikalavimo teisės perleidimą reglamentuoja atskiras Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau tekste – CK) skyrius, tačiau jame apie reikalavimo teisės pirkimą-pardavimą neužsimenama. Be to, CK įtvirtintos pirkimo-pardavimo santykius reglamentuojančios normos taip pat vienareikšmiškai nenurodo, jog reikalavimo teisę galima pirkti ar parduoti, o tik suteikia abstrakčią nuorodą, jog pirkti ir parduoti galima turtines teises. Be to, remiantis tradiciniu požiūriu į daiktinę bei prievolinę teisę, reikalavimo teisė negali būti nuosavybės teisės objektu, tuo tarpu pirkimo-pardavimo sutarties esminis požymis būtent ir yra atlygintinis nuosavybės teisės perleidimas.

¹ MCKENDRICK, E., Local Authorities and Swaps: Undermining the Market. In *Essays in Honour of Roy Goode*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 201.

Taigi, ši tema yra aktuali tiek praktiniu, tiek teoriniu aspektu dėl kelių priežasčių.

Visų pirma iš įstatyminio reglamentavimo nėra aišku, ar apskritai reikalavimo teisė gali būti civilinių teisių objektu, įskaitant ir pirkimo-pardavimo sutarties objektu, o doktrina vienareikšmiškos nuomones šiuo klausimu nepateikia.

Antra, net ir pripažinus, jog egzistuoja galimybė reikalavimo teisei būti civilinių santykių objektu, kyla klausimas, koks teisinis režimas jai turėtų būti taikomas, ir ar gali pardavėjas pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu perleisti nuosavybės teisę į ją.

Trečia, teisinėje literatūroje nėra vieningos pozicijos dėl reikalavimo teisės perleidimo instituto (cesijos) santykio su kitais reikalavimo teisės perleidimo būdais, tokiais kaip reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties, faktoringo ir pan.

Ketvirta, galimybė pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu perleisti reikalavimo teisę Lietuvos teisės moksle nėra išsamiai analizuota, o tik fragmentiškai aptariama, todėl nėra visiškai aišku, kuo pasireiškia reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo ir vykdymo ypatumai, lyginant su materialių daiktų pirkimu-pardavimu.

Darbo tikslai

Šio darbo tikslas yra aptarti su reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymu ir vykdymu susijusias praktines bei teorines problemas. Atsižvelgiant į tai, pagrindiniu šio darbo tikslu laikytinas atsakymas į klausimą: ar reikalavimo teisę galima pirkti ir parduoti pritaikius CK 6.425 straipsnį. Papildomai yra siekiama nustatyti reikalavimo teisę apskritai yra laikoma civilinių teisių objektu ir koks santykis yra tarp daiktinės ir prievolinės teisės, kai yra kalbama apie reikalavimo teisę kaip pirkimo-pardavimo sutarčių objektą. Kadangi ilgą laikotarpį buvo priimta manyti, jog reikalavimo teisės gali būti perleidžiamos tik cesijos sutartimi, šiame darbe taip pat yra siekiama atsakyti į klausimą, koks yra cesijos ir reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties santykis, o taip pat kokie yra šios sutarties ir faktoringo sutarties skirtumai bei panašumai. Be to, atsižvelgiant į jau paminėtus tikslus, taip pat bus siekiama nustatyti, kas lemia reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo ir vykdymo ypatumus lyginant su tradicine pirkimo-pardavimo sutartimi, bei kaip minėtieji ypatumai pasireiškia.

Darbo objektas

Šiame darbe iš civilinės teisės pozicijų yra vertinamos reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartys ir su šių sutarčių reglamentavimu, sudarymu bei vykdymu susiję klausimai: reikalavimo teisės galimybė būti civilinių teisinių santykių objektu; nuosavybės teisės į reikalavimo teisę perleidimo galimybės bei su tuo susijusios

problemos; reikalavimo teisės perleidimo ir pirkimo-pardavimo sutarčių santykis; reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo ir faktoringo sutarčių santykis; reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių objekto specifiškumo sąlygoti minėtų sutarčių vykdymo ypatumai. Atsižvelgiant į tai, jog daugelis Lietuvos civilinės teisės institutų buvo kuriami remiantis romėnų teisės tradicijomis, darbe bus analizuojama galimybė disponuoti reikalavimo teise pagal romėnų teisę.

Vadovaujantis tuo, kas išdėstyta aukščiau, darbas yra suskirstytas į keturias struktūrinės dalis. Pirmojoje dalyje nagrinėjama ir apibrėžiama reikalavimo teisės samprata bei analizuojamos galimybės laikyti ją civilinių teisių objektu. Atsižvelgiant į tai, jog pirkimo-pardavimo sutartimi yra perleidžiama nuosavybės teisė, ypatingas dėmesys skiriamas reikalavimo teisei kaip nuosavybės teisės objektui, kadangi jai negalint būti nuosavybės teisės objektu, būtų neįmanoma ją pirkti ir parduoti. Antrojoje darbo dalyje yra analizuojama reikalavimo teisės perleidimo genezė, t.y. romėnų teisės požiūris į reikalavimo teisės perleidimą bei disponavimą ja, kaip civilinių teisių objektu. Trečiojoje darbo dalyje, atsižvelgiant į tai, jog ilgą laiką reikalavimo teisę galima buvo perleisti tik cesijos pagrindu, yra analizuojamas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties santykis su cesija (reikalavimo teisės perleidimu), kadangi doktrinoje neretai laikomasi nuomonės, jog reikalavimo teisė gali būti tik perleista, bet ne parduota. Šioje dalyje taip pat nagrinėjamas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių ir faktoringo sutarčių santykis bei esminiai šių sutarčių skirtumai, siekiant nustatyti, ar šios sutartys yra alternatyva viena kitai, ar naudojamos esant visiškai skirtingoms faktinėms aplinkybėms. Ketvirtojoje dalyje, atsižvelgiant į ankstesnėse dalyse aptartų klausimų analizę bei gautas išvadas, yra aptariami reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo ir vykdymo ypatumai.

Tyrimo metodai

Magistro darbo metodologija remiasi lyginamosios analizės, istorinio, sisteminio, apibendrinimo, precedentinio, lingvistinio bei analogijos metodų kompleksu.

Lyginamosios analizės metodas darbe pasireiškia, lyginant Lietuvos pozityviają teisę bei doktrinoje egzistuojančias nuomones dėl reikalavimo teisės perleidimo ir reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo su Rusijos, Anglijos bei kitose šalyse įtvirtintais įstatymais ir doktrina minėtu klausimu. Papildomai yra analizuojamos tarptautinėje teisėje įtvirtintos normos, reglamentuojančios teisinius santykius dėl reikalavimo teisės perleidimo.

Istorinis metodas darbe naudojamas analizuojant istorinę reikalavimo teisės perleidimo genezę Romoje bei naujajame Lietuvos CK įtvirtintas nuostatas, reglamentuojančias reikalavimo teisės perleidimą bei pirkimą-pardavimą su 1964 m. CK reglamentavimu.

Sisteminis metodas šiame darbe naudojamas nagrinėjant reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių institutą kitų teisės institutų kontekste. Šis metodas taip pat pasitelkiamas siekiant atskleisti CK įtvirtintų normų, reglamentuojančių reikalavimo teisės perleidimą, reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo bei faktoringo sutartis, santyki.

Precedentinis metodas darbe pasireiškia Lietuvos teismų praktikos sprendimuose esančių atitinkamų teisės institutų išaiškinimų analize šiam darbui aktualiais klausimais.

Lingvistinis metodas naudojamas, siekiant atskleisti įvairių, panašią reikšmę turinčių, sąvokų skirtumus bei jų turinį. Šis metodas svarbus, nes šalių su skirtingomis jurisdikcijomis autorių darbuose, teismų praktikoje bei Lietuvos doktrinoje iš esmės identiškiems teisiniams santykiams apibūdinti naudojamos skirtingos sąvokos.

Teleologinis metodas naudojamas siekiant atskleisti reikalavimo perleidimą bei pirkimo-pardavimo sutartis reglamentuojančių teisės normų turinį bei tikslus.

Šaltinių apibūdinimas

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvos teisės moksle reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartys beveik netyrinėtos. Tačiau paminėtini tokių autorių kaip Ž. Skibarkienės, D. Ambrasienės straipsniai, kurių nagrinėjimo objektas nors ir nebuvo tapatus šio darbo nagrinėjimo objektui, tačiau turėjo atitinkamų sąlyčio taškų. Rašant šį darbą, buvo naudojamosi pozityviaja teise, specialiaja literatūra bei teismų praktika. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas В.А. БЕЛЮВ knygai „Сингулярное правопреемство в обязательстве“, visų pirma todėl, kad Rusijoje kaip ir Lietuvoje yra įtvirtinta galimybė pirkti ir parduoti turtines teises (kartu ir reikalavimo teisę), ir antra, dėl to, jog šiame jo veikalas yra ganėtinai išsamiai analizuojamas cesijos ir kitų reikalavimo teisės perleidimo būdų, įskaitant reikalavimo teisės pirkimą-pardavimą, santykis. Be minėto šaltinio taip pat yra analizuojami anglosaksų teisinės sistemos autorių veikalai, iš jų paminėtini Roy Goode bei kitų autorių darbai, siekiant nustatyti, kaip atitinkami teisės institutai yra suprantami bendrosios teisės tradicijos šalyse. Taip pat darbe atkreipiamas dėmesys į tarptautinę pozityviają teisę bei ją aiškinančių autorių veikalus aktualiais nagrinėjamai temai klausimais.

I. REIKALAVIMO TEISĖS, KAIP TEISINĖS KATEGORIJOS, SAMPRATA

1. REIKALAVIMO TEISĖS SAMPRATA BENDRAJA PRASME

Reikalavimo teisė bendriausiu požiūriu suprantama kaip asmens teisė reikalauti iš kito asmens atlikti tam tikrą veiksmą, nuo jo susilaikyti arba ką nors jam perduoti. Iš esmės reikalavimo teisė kaip terminas susideda iš dviejų gramatiškai nesusijusių žodžių, todėl, siekiant atskleisti tikrąją reikalavimo teisės, kaip atitinkamo žodžių junginio, sampratą, pravartu yra atsižvelgti į tai, kaip šie žodžiai yra suprantami bendrinėje lietuvių kalboje. Būtina pastebėti, jog Lietuvos Aukščiausias teismas (toliau tekste- LAT) yra taip pat nekartą pažymėjęs, jog norint atskleisti tikrąją įstatymuose vartojamo termino prasmę, reikia atkreipti dėmesį į tai, kaip jis vartojamas bendrinėje bei specialioje literatūroje.²

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne³ yra pateikiami keli žodžio „reikalavimas“ apibrėžimai. Visų pirma, šis žodis apibūdinamas pateikiant veiksmažodinę šio žodžio formą - „reikalauti“, kuri reiškia- atkakliai, primygtinai prašyti, versti ką atlikti (pavyzdžiui, reikalauja grąžinti skolą) arba laukti tam tikro veikimo bei turėti poreikį (pavyzdžiui, toks darbas reikalauja kruopštumo). Alternatyvi reikšmė žodžiui „reikalavimas“ yra suteikiama daiktavardinėje išraiškoje ir reiškia - oficialų dokumentą, kuriuo ko nors reikalaujama, prašoma (pavyzdžiui, ieškininis reikalavimas). Tame pačiame žodyne pateikiama ir bendriausia „teisės“ sąvoka⁴. „Teisės“ sąvokai apibūdinti yra vartojamos kelios reikšmės. Visų pirma, ji suprantama kaip žmonių santykių teisingumo sistema, antra, teisingumo sampratos nustatoma laisvė, galimybė ką daryti, trečia, galimybė veikti, ir ketvirta, dokumentas leidžiantis vairuoti automobilį ir pan. Atsižvelgiant į bendrinės lietuvių kalbos atskirų, minėto termino, žodžių sampratą, galima daryti išvadą, jog bendriausiu požiūriu, šių žodžių junginys - reikalavimo teisė yra suprantama kaip asmens laisvė, galimybė atkakliai, primygtinai ko nors prašyti, versti ką atlikti.

Teisinėje literatūroje bei teisinių terminų žodynuose reikalavimas kaip atskiras terminas nėra apibūdinamas ir dažniau yra suprantamas kaip neatskiriama žodžių junginio „reikalavimo teisė“ dalis. Terminas „teisė“, savo ruožtu, teisinėje literatūroje yra

² Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus (toliau – LAT CBS) teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje *Alytaus apskrities viršininko administracija v. O.V., J.Š., A.B., B.Ž., D.S., J.V.*, Nr. 3K-3-443/1999, kat. 35; LAT CBS teisėjų kolegijos 1998 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *L.U.M. v. Muitinės departamentas*, Nr. 3K-85/1998, kat. 22.

³ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Redaktorių kolegija: Stasys Keinys, *et al.* IV-asis leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 651.

⁴ *Ibid.*, p. 836.

suprantamas labai įvairiai ir paprastai yra skirstomas į subjektyviają ir objektyviają teisę⁵, tačiau atsižvelgiant į šiame darbe nagrinėjamos temos pobūdį, mums aktualus yra teisės suvokimas subjektyviaja prasme. Taigi, teisė subjektyvia prasme yra suprantama kaip teisiškai galimo elgesio matas, leidžiantis patenkinti asmens interesus. Kitaip tariant, tai teisinio santykio dalyvio galimas (leistinas) elgesys, kurį užtikrina kito asmens teisinės pareigos⁶. Reikalavimas atitinkamai yra suvokiamas kaip subjektinės teisės turinio dalis, „galimybė teisės turėtojui **reikalauti**, kad kitas santykio dalyvis atliktų pareigą“⁷.

Taigi, apibendrinant galima būtų teigti, jog reikalavimo teisė bendrine prasme suvokiama kaip vieno asmens galimybė reikalauti iš kito asmens atitinkamo elgesio.

Reikalavimo teisės terminas yra labai plačiai naudojamas Lietuvos Respublikos teisiniuose aktuose. Nepaisant to, nei viename iš jų reikalavimo teisės samprata nėra pateikiama. Atitinkamai Lietuvos teisės doktrinoje reikalavimo teisės samprata taip pat nėra tiksliai apibrėžiama, tačiau iš jos vartojimo konteksto galima matyti, jog ji suprantama kaip kreditoriaus teisė pareikšti skolininkui reikalavimą, kad šis įvykdytų savo pareigą turimą kreditoriaus atžvilgiu. Reikalavimo teisė iš esmės yra suvokiama kaip prievolinio teisinio santykio turinio dalis, kuri priklausomai nuo to, kas yra prievolės dalykas, gali turėti turtinę arba neturtinę išraišką ir kurios turinys gali kisti priklausomai nuo to, ką skolininkas įsipareigojo atlikti kreditoriaus naudai. Pastebėtina, jog labai dažnai reikalavimo teisės turinį nulemia tai, kokio pobūdžio prievolė sieja kreditorių su skolininku. Atsižvelgiant į tai, reikalavimo teisė gali pasireikšti kaip: (1.) kreditoriaus teisė reikalauti iš skolininko, kad jis ką nors perduotu (*dare*), pavyzdžiui, nuosavybės teisę į atitinkamą objektą ir pan.; (2.) kreditoriaus teisė reikalauti, kad skolininkas ką nors padarytų (*facere*), pavyzdžiui, suteiktų kokią nors paslaugą; (3.) kreditoriaus teisė reikalauti, kad skolininkas susilaikytų nuo kokių nors veiksmų (*non facere*), pavyzdžiui, nuomininkas pagal nuomos sutartį įsipareigoja ne subnuomoti išnuomotų patalpų⁸. Reikalavimo teisė paprastai įkūnija savyje kreditoriaus interesą, tai, dėl ko jis įsitraukė į atitinkamus teisinius santykius.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, reikalavimo teisė kaip atskira sąvoka Lietuvos doktrinoje nėra apibūdinama, tačiau naudojama labai plačiai ir dažniausiai preziumuojant, jog šios sąvokos reikšmė bei turinys yra visiems žinomas. Taip yra todėl, kad reikalavimo teisė yra viena fundamentaliausių civilinės teisės sąvokų, kuri yra sutinkama visur - tiek kalbant apie prievolinius, tiek apie daiktinius, tiek apie paveldėjimo ar kitus teisinius

⁵ VANCEVIČIUS, S., *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 107.

⁶ ABRAMAVIČIUS, A., *et al. Namų advokatas: žinynas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 849

⁷ *Ibid.*, p. 849

⁸ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002. 1 d., p. 48.

santykius. Reikalavimo teisė atsiranda įvairiais pagrindais ir priklausomai nuo to, gali būti skirstoma į tokias rūšis: (1.) reikalavimo teisė, atsirandanti iš sutarčių (pavyzdžiui, reikalavimas sumokėti už suteiktas paslaugas); (2.) reikalavimo teisė, atsirandanti iš deliktų (pavyzdžiui, reikalavimas atlyginti žalą); (3.) reikalavimo teisė, atsirandanti iš paveldėjimo santykių (pavyzdžiui, reikalavimas, kad būtų perduota palikimo dalis); (4.) reikalavimo teisė, atsirandanti įstatymo pagrindu (pavyzdžiui, reikalavimas išlaikyti). Be to, reikalavimo teisė gali būti nukreipta į labai įvairius civilinių teisių objektus. Atsižvelgiant į tai, reikalavimo teisė gali būti skirstoma į: (1.) reikalavimo teisė į piniginių reikalavimą (angl. *receivables*); (2.) reikalavimo teisė į nekilnojamą, kilnojamą daiktą ar į daiktines teises; (3.) reikalavimo teisė į atitinkamus darbus ir jų rezultata. Iš esmės didžiausią ekonominę reikšmę, kaip matysime vėliau, turi reikalavimas į pinigines sumas, kadangi tiek doktrinoje, tiek praktikoje jis yra pripažįstamas viena likvidžiausių turto rūšių.⁹

Užsienio teisės doktrinoje reikalavimo teisė yra suprantama kaip ir Lietuvoje, tačiau priešingai nei Lietuvos doktrinoje, užsienio autorių veikaluose galima rasti konkretų reikalavimo teisės apibrėžimą. Kaip pavyzdį būtų galima paminėti neretai Anglijos teisininkų darbuose sutinkamą reikalavimo teisės apibrėžimą, pagal kurį reikalavimo teisė (angl. *claim*)¹⁰ yra suprantama, kaip teisinė kategorija asmeninės nuosavybės teisėms apibūdinti, kurių galima reikalauti ar priverstinai jas vykdyti, bet negalima fiziškai valdyti¹¹.

Apibendrinus šiame skyriuje išdėstytą informaciją, galima daryti išvadą, jog bendriausia prasme reikalavimo teisė yra suprantama kaip vieno civilinių teisių santykių subjekto teisė, atsirandanti įstatymo, sutarties, delikto ar kitu pagrindu, reikalauti iš kito civilinių teisių santykių subjekto atitinkamo elgesio pirmojo atžvilgiu.

2. REIKALAVIMO TEISĖ KAIP CIVILINIŲ TEISIŲ OBJEKTAS

Civilinių teisių objektas yra visa tai, su kuo yra susijusios civilinių teisių santykių subjektų teisės ir pareigos.¹² Rusų teisės specialistai civilinių teisių objektu laiko tai, kas yra sukuriama civilinių teisių santykių pasekoje bei visa tai, kas yra susiję su atitinkamų

⁹ GOODE, R., et al. *International Instruments and Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 449.

¹⁰ Anglijos teisės literatūroje reikalavimo teisei apibūdinti taip pat vartojami terminai “choses in action”, “claim right”, “right of claim”, “receivables”.

¹¹ BEATSON, J., *Anson's law of contract*. 28th ed. Oxford: Oxford University Press, 2002, p. 470; JAMES, P. S., *Introduction to English Law*. 12th ed. London: Butterworths, 1989, p. 327.

¹² MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: pirmoji knyga, bendrosios nuostatos*. 1 leid. Vilnius: Justitia, 2001, p. 213.

santykių vykdymu, todėl objektai apima tiek materialius, tiek nematerialius daiktus, o kartu ir tai, kas bus sukurta atitinkamų civilinių teisinių santykių rezultate, t.y. daiktai ir kitas turtas, tame tarpe turtinės teisės, darbas ir paslaugos, intelektualios veiklos rezultatai bei išimtinės teisės į juos, informacija, nematerialus turtas.¹³

Lietuvos teisėje civilinių teisių objektai yra suprantami panašiai. CK 1.97 straipsnyje yra pateikiamos civilinių teisių objektų rūšys. Vadovaujantis šio straipsnio pirma dalimi, civilinių teisių objektais turi būti laikomi daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei **turtinės teisės**, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veikslių rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Pastebėtina, jog šio straipsnio formuluotė yra puikiai pritaikyta rinkos sąlygų bei atitinkamų ekonominių bei teisinių realiųjų pasikeitimams ir naujiems civilinės apyvartos poreikiams, kadangi tokių sąvokų kaip „kitos turtinės ir neturtinės vertybės“ vartojimas objektų sąrašą padaro nebaigtiniu ir abstrakčiu, tokiu būdu paliekant galimybę į jį įtraukti naujus objektus, jei atsirastų toks poreikis.

Būtina atkreipti dėmesį į tai, jog paminėtų objektų sąrašė nėra išskirtos reikalavimo teisės. Ar toks minėtos CK nuostatos reglamentavimas reiškia, jog reikalavimo teisė nėra civilinių teisių objektu?

CK 1.112 straipsnyje yra detalizuojama turtinių teisių sąvoka. Vadovaujantis šiuo straipsniu turtinėmis teisėmis yra laikomos: „(...) daiktinės teisės, prievolinės teisės, taip pat teisės, atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų.“ Deja, jokiame kitame CK straipsnyje nėra nurodoma (priešingai nei daiktinių teisių ir teisių, atsirandančių iš intelektinės veiklos rezultatų, atveju) konkrečiai kokios teisės priklauso prievoliųjų turtinių teisių kategorijoms. Pastebėtina, jog nustatyti, ar reikalavimo teisė yra laikoma turtine teise yra svarbu ir todėl, jog remiantis CK 6.425 straipsniu perkamos ir parduodamos gali būti tik turtinės teisės. Atsižvelgiant į tai bei siekiant nustatyti, kuriai teisių grupei priskiriama reikalavimo teisė, yra būtina išsamiau aptarti CK 1.112 straipsnyje paminėtas turtinių teisių grupes.

Taigi, CK yra numatytos trys grupės turtinių teisių, kurios yra laikomos civilinių teisių objektais. Pirmoji turtinių teisių grupė yra daiktinės teisės. Bendrai daiktinė teisė yra suprantama kaip absoliuti teisė, pasireiškianti teisės turėtojo galimybe įgyvendinti valdymo, naudojimo ir disponavimo teises ar tik kai kurias iš šių teisių¹⁴. Šios teisės yra pastovios, neatskiriamai susijusios su konkrečiais daiktais, kadangi įgyvendinamos tik

¹³ *Гражданское право: учебник. 2-е издание. Москва: издательство бек, 2000. I т., 130-131*

¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas patvirtintas Lietuvos respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr.VIII-1864 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262, 4.20 str.

atitinkamų objektų atžvilgiu. Lietuvos teisės doktrinoje laikomasi pozicijos, jog daiktinių teisių sąrašas, pateikiamas CK ketvirtojoje knygoje, yra baigtinis, taigi daiktinėmis teisėmis iš esmės yra laikomos tik joje paminėtos teisės. Jos yra laikomos turtinėmis teisėmis, kadangi jų turėtojas įgyvendindamas jas tinkamai gali nuolatos tenkinti savo turtinius poreikius dėl daiktinėms teisėms būdingo pastovumo.¹⁵ Nuo romėnų laikų daiktinės teisės buvo suvokiamos kaip teisės, kurios „nustato betarpiinį santykį su daiktu“¹⁶, todėl dar buvo vadinamos *jura in re*.

Antroji turtinių teisių grupė yra teisės, atsirandančios iš intelektualinės veiklos rezultatų. Intelektinės veiklos subjektai įgyja turtines ir asmenines neturtines teises į intelektualinės veiklos rezultatus, kurių nebaigtinis sąrašas yra pateikiamas CK 1.111 straipsnyje, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme¹⁷, bei kituose Lietuvos įstatymuose. Intelektinės veiklos subjektams numatytos teisės, priklausomai nuo intelektualinės veiklos subjekto statuso, gali skirtis, t.y. nuo to ar jis autorius, ar gretutinių teisių subjektas, ar kt. Intelektinės veiklos subjektai turi išimtinės teises leisti arba uždrausti atitinkamus veiksmus, susijusius su intelektualinės veiklos objektų atgaminimu, platinimu bei kitais intelektualinės veiklos objektų naudojimo būdais.

Trečiąją turtinių teisių grupę sudaro prievolinės teisės. Priešingai nei daiktinės turtinės teisės, prievoliųjų teisių išsamaus sąrašo sudaryti neįmanoma, kadangi jos atsiranda iš prievoliųjų teisinių santykių, kurie tiek savo atsiradimo pagrindais, tiek turiniu yra labai skirtingi. Prievoliniai santykiai atsiranda tarp konkrečių asmenų ir todėl negali būti absoliutinami taip, kaip daiktinėje teisėje. Atsižvelgiant į tai, prievolinė turtinė teisė visada bus nukreipta į konkretų asmenį. Prievolinės teisės gali skirtis priklausomai nuo prievolės dalyko, pavyzdžiui, prievolėje, kurios dalykas yra ką nors padaryti, turtinę teisę sudarys kreditoriaus teisė reikalauti, kad prievole sulygtas veiksmas būtų atliktas, arba skolininko pareiga tą veiksmą atlikti. Tačiau būtina pastebėti, jog nepriklausomai nuo prievolės dalyko, turtinė teisė visais atvejais prievoliuose teisiniuose santykiuose reikš teisę, ko nors reikalauti. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog reikalavimo teisę pagrįstai galima laikyti pagrindine ir vienintele teise prievoliųjų teisių grupėje.

Taigi reikalavimo teisė kyla iš prievolės, t.y. iš tokio teisinio santykio, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis

¹⁵ *Cit. op.* 12, p. 234

¹⁶ GIRARD, P. F., *Romėnų teisė*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1931. I t., p. 331.

¹⁷ Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1999, Nr. 50-1598,

įvykdytų savo pareigą¹⁸. Nuo romėnų teisės laikų prievolės samprata beveik nepakito. Pastebėtina, jog romėnų teisėje prievolė buvo suprantama kaip teisiniai pančiai, kai žmogus verčiamas ką nors daryti kito žmogaus naudai pagal valstybės įstatymus.¹⁹ Prievolinio teisinio santykio turinį sudaro abipusės teisės ir pareigos, siejančios prievolės šalis - kreditorių ir skolininką. Minėtų teisių ir pareigų buvimas yra esminės sąlygos, nulemiančios teisinio santykio prievolinį pobūdį. Šiuo atveju, reikalavimo teisė, ar kitaip sakant, asmens subjektinė teisė reikalauti, yra laikoma aktyviuoju prievolės elementu. Atitinkamai kitos prievolės šalies pareiga - pasyviuoju prievolės elementu. Atsižvelgiant į tokių teisių ir pareigų pasiskirstymą, daugelis autorių yra linkę prievolių teisę (angl.- *law of obligations*) laikyti ir nagrinėti kaip reikalavimų teisę. Toks požiūris laikytinas pagrįstu, atsižvelgiant į prievolės ir reikalavimo teisės prigimtinį ryšį, dėl kurio prievolė iš esmės yra sąlygota reikalavimo teisės atsiradimo. Kadangi prievolė atsiranda tik tuomet, kai konkretus asmuo įgyja konkrečią reikalavimo teisę, bei atsižvelgiant į tai, jog reikalavimo teisė iš esmės yra vienintelė teisė, kuri atsiranda prievolinio teisinio santykio pagrindu, manytina, jog yra pagrįsta laikyti ją prievoline turtine teise. Kas savo ruožtu suponuoja logišką išvadą, jog ji yra laikoma ir civilinių teisių objektu.

Tokią išvadą pagrindžia ir LAT, vienoje iš bylų pažymėjęs, kad „kreditoriaus reikalavimo teisė - savarankiškas civilinių teisių objektas (...), todėl gali būti perleista bendraisiais pagrindais kaip bet kuri teisė. Reikalavimo teisė buvo savarankiškas civilinių teisių objektas ir pagal 1964 metų Civilinį kodeksą, nors šiame kodekse nebuvo nustatyta bendra civilinių teisių objektų samprata“.²⁰

Kita vertus, būtina pastebėti, jog ne visi teisininkai sutinka su tokiu įstatymų leidybos rezultatu, kurio pasekoje subjektinės teisės, tokios kaip reikalavimo teisė, yra pripažįstamos kitų subjektinių teisių objektais. Pastebėtina, jog Rusijos CK 128 straipsnyje taip pat nurodoma, kad turtinės teisės gali būti civilinių teisių objektais. Su tokia įstatymų leidėjo pozicija kai kurie Rusijos civilistai iš esmės nesutinka. Jų teigimu, tai, jog subjektinės teisės ir pareigos sudaro civilinių teisinių santykių turinį ir kartu yra laikomos kitų subjektinių teisių objektu tarpusavyje yra niekaip nesuderinami dalykai, todėl teisinių santykių turinys negali būti laikomas kitų teisinių santykių objektu. Be to,

¹⁸ Toki prievolės apibrėžimą pateikia LR CK 6.1. str., ir ši prievolės samprata iš esmės atitinka 1964 m. CK 165 straipsnyje suformuluotą prievolės apibrėžimą.

¹⁹ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė*. 1 leid. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 17.

²⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. L. K., Nr. 3K-3-597/2006, kat. 25.3, 32.5.2, 33, 37.

priešingai nei kiti civilinių teisių objektai, turtinės teisės negali egzistuoti niekam nepriklausydamos.²¹

Vis dėlto tokia nuomonė nei Lietuvos teismų praktikoje, nei doktrinoje nėra palaikoma, kadangi aiškus rinkos bei teisiųjų santykių subjektų poreikis nulemia ne tik įstatymų leidybos rezultatus, kuriais yra siekiama adaptuoti civilinę teisę prie esminiai pasikeitusių ekonominių, socialinių ir politinių sąlygų, sukurti palankesnes teisinės galimybes verslo plėtojimui bei suderinti Lietuvos privatinę teisę su tarptautiniais teisės šaltiniais²², bet ir teismų praktikos bei doktrinos pozicijas, ko pasekoje būtinybė disponuoti reikalavimo teise suformuoja visiškai priešingą požiūrį nei aukščiau aptartas ir pateisina reikalavimo teisės bei kitų turtinių teisių laikymą civilinių teisių objektais.

Apibendrinant aukščiau pateiktas doktrinoje bei pozityviojoje teisėje įtvirtintas pozicijas, darytina išvada, jog reikalavimo teisė, yra turtinė teisė priklausanti prievolinių turtinių teisių kategorijai ir patenkanti į CK 1.97 straipsnio reguliavimo sritį, kas kartu reiškia, jog reikalavimo teisė yra laikoma civilinių teisių objektu.

3. REIKALAVIMO TEISĖ KAIP TURTAS

Atsižvelgiant į tai, jog šio darbo tikslas yra išanalizuoti reikalavimo teisių perleidimą pirkimo-pardavimo sutarčių pagrindu, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog CK 6.305 straipsnyje yra numatyta pardavėjo pareiga perduoti nuosavybės teisę į pirkimo-pardavimo sutartimi parduodamus objektus. Tuo tarpu, vadovaujantis tuo, jog CK 4.38 straipsnyje yra teigiama, kad nuosavybės teisės objektais gali būti daiktai ir kitas turtas, manytina, jog siekiant anksčiau paminėtų tikslų, yra būtina aptarti reikalavimo teisės ir turto sąvokų santykį, kadangi akivaizdu, jog reikalavimo teisė dėl savo nematerialaus pobūdžio negali būti laikoma daiktu. Taigi, vienintelė galimybė, perleisti nuosavybės teisę į reikalavimo teisę pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu, egzistuoti tik tada, jei reikalavimo teisė būtų laikoma turtu. Atsižvelgiant į tai, šių sąvokų analizė yra būtina siekiant atskleisti, ar apskritai reikalavimo teisės pirkimas-pardavimas yra galimas.

Teisės teorijoje yra paplitusi nuomonė, jog turto sąvoka apima ir turtines teises, tačiau konkretus turto apibrėžimas bei tai ką ši, taip dažnai vartojama sąvoka apima, CK nepateikia. Jau anksčiau minėtame CK 1.97 straipsnyje yra pateikiamas civilinių teisių objektų sąrašas, tarp kurių yra paminėtos turtinės teisės bei turtas. Aiškinant minėtą CK

²¹ БЕЛОВ, В. А., *Сингулярное правопреемство в обязательстве*. Москва: АО Центр ЮрИнфоР, 2002, p. 16 - 17.

²² PAKALNIŠKIS, V., *Kodekso projekto Nr. P-1877 ir įstatymo projekto Nr. P-1878 Aiškinamasis raštas Nr. P-1877* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007.03.13]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/psl/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=82111>.

straipsnį lingvistiniu metodu, aiškiai matyti, jog turtas ir turtinės teisės yra išskirti kaip du atskiri civilinių teisių objektai: „Civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, **kitas turtas** bei **turtinės teisės**“. Kita vertus, aiškinant įstatymus būtų ydinga pasikliauti vienu metodu. CK 1.9 straipsnyje reikalauja, kad visos jo nuostatos būtų aiškinamos ir taikomos sistemiškai, kas savo ruožtu reiškia, jog ir turto sąvoką aiškinti reikia atsižvelgiant ir į kitas CK normas bei kitus Lietuvos Respublikos teisės aktus.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, CK konkrečios turto sąvokos nepateikia, tačiau šis terminas yra naudojamas labai dažnai. CK 4.38 straipsnyje teigiama, kad nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas, CK 4.198 straipsnyje apibūdinant įkeitimą, turto sąvoka nenaudojama - „Įkeitimas – tai esamo ar būsimo skolinio įsipareigojimo įvykdymą užtikrinantis kilnojamąjį daiktą ar turtinių teisių įkeitimas,(...)“, tačiau iškart po jo esančiame CK 4.199 straipsnyje atsisakoma detalaus objektų vardijimo ir pasilieka ties bendresne sąvoka – turtu -, (...)jeigu įkeitimas atsiranda pagal įstatymą, tai įstatyme turi būti nurodyta, koks būtent turtas yra įkeičiamas“. Pastebėtina, jog šiuo atveju turtas turėtų apimti visa tai, kas buvo išvardinta prieš tai paminėtame straipsnyje, taigi ir turtines teises. CK 4.245 straipsnyje numatyta turto administratoriaus pareiga sudaryti administruojamo turto aprašą, trečiojoje šio straipsnio dalyje yra aiškiai nustatyta, kad apraše yra nurodomas turtas, kuris apima: “(...)2. Jeigu administratorius privalo sudaryti turto aprašą, šiame apraše turi būti nurodyta: 1) daiktų rūšis, jų vertė, paskirtis, buvimo vieta ir individualūs požymiai; 2) vertybiniai popieriai ir gryniesi pinigai; 3) su turtu susijusios teisės ir prievolės. 3. Preziumuojama, kad turto apraše nurodytas turtas akto sudarymo dieną yra tinkamos kokybės, jeigu neįrodyta kitaip.” Taigi, ir iš šio straipsnio turinio seka, jog turtinės teisės yra laikomos turtu.

Aiškinant teisės normą sistemiškai, būtina atsižvelgti ne vien tik į tai, kaip ji suprantama atitinkame CK straipsnyje, ar CK apskritai, bet ir į jos ryšius su kitų įstatymų normomis²³. Todėl siekiant kuo tiksliau apibrėžti turto sąvoką, būtina nagrinėti kaip „turtas“ suprantamas kituose teisės aktuose. Šiuo atveju tiksliausiai ir gausiausiai turto sąvoka apibrėžiama finansų ir mokesčių teisės įstatymuose. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatyme²⁴ yra pateikiama tokia turto sąvoka: „Turtas – kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, vertybiniai popieriai ir išvestinės finansinės priemonės, kitas nematerialus turtas“. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatyme²⁵

²³ *Cit. op.* 12, p. 84-85.

²⁴ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas 2002 m. liepos 2 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085.

²⁵ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas 2001 m. gruodžio 20 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992.

turtas suprantamas kaip “vieneto įsigytos materialios, nematerialios ir finansinės vertybės“.

Kadangi Lietuvos Respublika nuo 2004 m. gegužės 1 d. yra Europos sąjungos (toliau tekste - ES) narė, Lietuva turi pareigą užtikrinti, kad Europos sąjungos teisės normos, kurios nėra taikomos tiesiogiai, būtų inkorporuotos į Lietuvos teisę ir taip užtikrintas ES ir Lietuvos teisės normų vieningumas, siekiant sukurti vieningą teisinę sistemą. Atsižvelgiant į tai, bei siekiant, kad turto sąvoka būtų kiek įmanoma tikslesnė, būtina atkreipti dėmesį kaip turtas yra suvokiamas ES teisiniuose aktuose. Europos Tarybos 1991 m. birželio 10 d. direktyvoje dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui²⁶ nurodoma, kad turtas - tai bet koks natūrinis arba nenatūrinis, kilnojamasis arba nekilnojamasis, materialus arba nematerialus turtas bei teisės dokumentai arba priemonės, įrodančios nuosavybės teisę į šį turtą arba su juo susijusias teises.

Taigi, įstatymuose nurodoma sąvoka „turtas“ iš esmės apima dvi kategorijas: materialų turtą ir nematerialų turtą. Teisės teorijoje ši turto klasifikacija yra taip pat žinoma, be to, turtas yra dar skirstomas į ilgalaikį, trumpalaikį, finansinį, nekilnojamąjį ir kitus. Tačiau šiuo atveju svarbiausias yra turto skirstymas į materialųjį ir nematerialųjį. Pagal tai, ar turtas egzistuoja kaip konkretus daiktas, ar tiesiog kaip teisė, turtas yra skirstomas į minėtas rūšis. Materialusis turtas - tai įvairūs materialūs pasaulio dalykai, kurie yra pasisavinami iš gamtos arba sukuriami gamybos procese, kitaip tariant - daiktai. Materialiu turtu taip pat yra laikomi materialieji vertybiniai popieriai, nes jiems gali būti taikomas daiktų teisinis režimas.²⁷ Savo ruožtu, nematerialiuoju turtu yra laikoma tai, kas neturi materialios išraiškos, negali būti paliesta, tačiau turi vertę bei dalyvauja civilinėje apyvartoje. Geriausias nematerialiojo turto pavyzdys yra turtinės teisės. Kadangi reikalavimo teisė, kaip buvo nagrinėjama anksčiau, taip pat yra turtinė teisė, pagrįsta būtų teigti, jog reikalavimo teisė yra laikoma atitinkamu turtu. Tokią išvadą taip pat suponuoja tai, jog daugelis prievolių, iš kurių kyla reikalavimo teisė, yra turtinės, kas savo ruožtu reiškia, jog ir prievolės turinys - reikalavimo teisė ir pareiga - yra atitinkamas asmens turtas. Turtinės prievolės pobūdis reiškia, jog kreditorius turimą reikalavimo teisę sieja ne su skolininku, o su jo turtu.²⁸ Vadovaujantis tuo, galima teigti, jog skolininko pareiga iš esmės sudaro skolininko turto pasyvą, tuo tarpu kreditoriaus turima reikalavimo teisė

²⁶ 1991 m. birželio 10 d. Europos Tarybos direktyva 91/308/EEB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui (OL, 1991 L 166, p. 77 – 83).

²⁷ PAKALNIŠKIS, V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 76.

²⁸ MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002. 1 d., p. 37.

sudaro jo turto aktyvą. Iš to, kas išdėstyta, seka, jog reikalavimo teisė yra ją turinčio asmens turto dalis. Šią išvadą taip pat pagrindžia kai kurie Lietuvos norminiai aktai. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. 831²⁹ patvirtintame Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytinių tvarkos apraše reikalavimo teisė yra laikoma turto sudėtine dalimi. Tokia pozicija aiškiai atsispindi minėto aprašo 1 punkte, kuriame nurodyta „Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytinių tvarkos aprašas (...) reglamentuoja bankrutuojančių ir bankrutavusių įmonių, (...) įkeisto ir nekilnojamo turto, iš jo ir **reikalavimo teisės** pagal įmonės skolininkų prievolės (toliau vadinama – **turtas**) pardavimo iš varžytinių organizavimą ir vykdymą.“ Taigi, reikalavimo teisės yra prilyginamos turtui.

Apibendrinus tai, kas buvo išdėstyta aukščiau, darytina išvada, jog turtas plačiąja prasme turėtų būti suprantamas ne tik kaip materialių daiktų ekvivalentas, bet ir kaip turtinių teisių bei pareigų visuma. Šiuo atveju tokia išvada būtų pagrįsta ir vertinat ją istoriniu lyginamuoju aspektu.

Romėnų teisėje buvo vartojama sąvoka *res* (daiktas), kuri iš esmės daugeliu atveju reiškė ne tik materialiuosius daiktus, bet ir turtines teises į juos³⁰, taip pat turtą kaip visumą (*patrimonium, bona*)³¹. Kaip žinoma, romėnai daiktus skirstė į daugybę rūšių ir įvairiais pagrindais. Šiuo atveju svarbi daiktų klasifikacija, pagal kurią daiktai buvo skirstomi į *res corporales* ir *res incorporales*, kadangi nuo šios klasifikacijos atsiradimo žodis *res* iš esmės įgijo platesnę prasmę, apimančią ne tik materialiuosius daiktus, bet ir teises į juos³². Turtinės teisės dar nuo romėnų laikų buvo laikomos neatskiriama asmens turto dalimi, todėl manytina, jog yra pagrįsta ir šiais laikais jas tokiomis laikyti. Suprantama, tokią pat išvadą suponuoja ir jų pavadinimas „turtinės“ teisės.

Taigi, turtinės teisės yra turto sudedamoji dalis, o dar tiksliau kalbant, turto sąvoka apima ir turtines teises. Savo ruožtu reikalavimo teisė yra turtinė teisė, vadinasi yra atitinkamas turtas. Tačiau priešingai nei kitas turtas, kurį galima apčiuopti ir kurį sudaro realaus pasaulio daiktai, reikalavimo teisė turėtų būti laikoma nematerialiu turtu, kurio realumas, deja, nėra nekintantis, o iš esmės priklauso nuo skolininko turtinės padėties ir jo galimybių įvykdyti prievolę.

²⁹ Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytinių tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. 831 (Valstybės žinios, 2001, Nr. 58-2090).

³⁰ GIRARD, P. F., *Romėnų teisė*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1931. I t., p. 321.

³¹ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. 2-asis leid. Vilnius: Justitia, 1999, p. 99.

³² *Cit. op.* 30, p. 330-331.

Tokia pati pozicija atspindi ir Lietuvos teismų praktikoje. LAT vienoje iš savo nutarčių yra pažymėjęs: „Pažymėtina, kad reikalavimo teisė plačiaja prasme yra sąvokos “turtas” sudėtinė dalis. Tai reiškia, kad reikalavimo teisės perleidimui turi būti taikomi bendrieji turto perleidimą reguliuojančių civilinės teisės normų principai.“³³

Pastebėtina, jog ir kitose užsienio valstybėse bei tarptautiniu mastu, reikalavimo teisė yra laikoma asmens turto sudedamąja dalimi ir iš esmės yra priskiriama prie nematerialaus turto rūšių. Anglosaksų teisinėje sistemoje turtinės teisės, įskaitant reikalavimo teisę, yra apibrėžiamos kaip tam tikros rūšies nemateriali ar bekūnė abstrakcija, kuri egzistuoja tik kaip teisių ar reikalavimo teisių ir teisių visumos išraiška ir neturi fizinės egzistencijos, kurią išties būtų galima valdyti (...) ³⁴. Rusijos teisėje turtas taip pat yra skirstomas į nematerialų ir materialų, o turtinės teisės, kylančios iš sutarčių yra priskiriamos prie nematerialaus turto rūšių ³⁵.

Apibendrinant reikalavimo teisės sampratą reikėtų dar kartą pabrėžti, jog reikalavimo teisė yra viena iš turtinių teisių rūšių, kuri yra sudedamoji kreditoriaus turto dalis, ir jos ekonominė vertė iš esmės priklauso nuo asmens, turinčio pareigą vykdyti reikalavimą, mokumo. Tuo pačiu yra būtina pažymėti, kad reikalavimo teisės pripažinimas turtu reiškia, jog egzistuoja reali galimybė ją pripažinti ir nuosavybės teisės objektu, kadangi turtas, remiantis CK nuostatomis, reglamentuojančiomis nuosavybės teisinius santykius, yra laikomas nuosavybės teisės objektu.

4. REIKALAVIMO TEISĖS TEISINIS RĖŽIMAS (PRIEVOLINIS AR DAIKTINIS) BEI ATSKYRIMAS NUO DAIKTŲ

4.1. REIKALAVIMO TEISĖS, KAIP PRIEVOLINĖS TEISĖS, IR DAIKTINIŲ TEISIŲ SANTYKIS

CK 6.425 straipsnyje yra nurodoma, jog teisių pirkimo–pardavimo sutarčiai taikomos pirkimo-pardavimo sutartis reglamentuojančio CK skyriaus nuostatos tiek, kiek tai neprieštaruja tų teisių prigimčiai ir esmei. CK 6.305 straipsnio 1 dalyje apibrėžiant pirkimo–pardavimo sutarties sampratą nurodoma, jog pardavėjas privalo perduoti

³³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. AB „Šėtos sūrinė“, Nr. 3K-3-545/2000, kat. 14.

³⁴ CARRUTHERS, J. M. *The transfer of property in the conflict of laws*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 144.

³⁵ SHASHKOVA, A. V. *Russian Business Law*. Москва: Анкил, 2004, p. 172-175.

nuosavybės teisę į parduodamus objektus pirkėjui. Toks pirkimo–pardavimo sutarties elementas daugelio teisininkų yra pripažįstamas kaip vienas esminių pirkimo–pardavimo sutarties bruožų.³⁶ Atitinkamai to paties straipsnio 4 dalyje yra nurodoma, jog pirkimą–pardavimą reglamentuojančio skyriaus nuostatos yra taikomos turtinių teisių pirkimui–pardavimui, tuo tarpu CK 6.306 straipsnio 1 dalyje teigiama, jog pirkimo–pardavimo sutarties dalyku, be daiktų, gali būti ir turtinės teisės. Atsižvelgiant į tokį reglamentavimą, darytina išvada, kad parduodant reikalavimo teises yra būtina perleisti nuosavybės teisę į jas, priešingu atveju sutartis, kuria yra parduodamos reikalavimo teisės, turėtų būti laikoma tiesiog atlygintiniu reikalavimo teisių perleidimu, o ne pirkimo–pardavimo sutartimi.

Esminis klausimas, apsprendžiantis galimybę disponuoti turtinėmis teisėmis pirkimo–pardavimo sutarčių pagalba, yra tas, ar apskritai nuosavybės teisė egzistuoja turtinių teisių atžvilgiu. Pastebėtina, jog 1964 m. CK³⁷ tokia galimybė, kaip kad turtinių teisių pirkimas–pardavimas, apskritai nebuvo numatyta, todėl tokio pobūdžio pirkimo–pardavimo sutarčių, kurių dalyku yra turtinės teisės, reglamentavimas iš esmės yra naujovė Lietuvos civilinėje teisėje, kas ir sąlygoja tai, jog doktrina šiuo klausimu taip pat nėra labai išsami. Siekiant išsiaiškinti, ar yra galimybė Lietuvoje pirkti ir parduoti reikalavimo teises, visų pirma, būtina nustatyti, ar reikalavimo teisei, kaip turtinei teisei, yra apskritai taikomas nuosavybės teisės teisinis režimas ir ar turtinės teisės prievolinė prigimtis nedaro šių įstatyminių normų neįmanomomis ir nepaverčia jų įstatymine fikcija.

Kaip jau buvo anksčiau aptarta šiame darbe, turtinės teisės, tuo pačiu ir reikalavimo teisė, yra civilinių teisių objektas. Nuo romėnų teisės laikų buvo priimta, kad priklausomai nuo subjektinės teisės objekto, su juo susijusius santykius reglamentavo atitinkama teisės šaka. Daiktinė teisė išimtinai buvo suprantama kaip teisės šaka reglamentuojanti teisinius santykius, susijusius su *materialiais, individualiais požymiais apibūdintais daiktais*³⁸. Tuo tarpu prievolių teisė reguliavo teisinius santykius, susijusius su asmenų teisėmis ir pareigomis, *vienas kito atžvilgiu*. Tačiau net ir esant tokiems, pakankamai aiškiems, kriterijams, padedantiems atskirti teisinius santykius, kuriems taikoma daiktinė teisė, o kuriems - prievolių, riba tarp šių teisės šakų ir jų reguliuojamų

³⁶ MIZARAS V., Pirkimo–pardavimo sutartinių santykių regulaivimas Civiliniame kodekse, Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (1). Justitia, 2003, nr. 3-4 (45-46), p. 21; taip pat žr. BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000, p. 229.

³⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

³⁸ Pastebėtina, jog teisių skirstymas į daiktines ir prievolines yra vėlesnių laikų teisininkų klasifikacijos rezultatas, kuri iš esmės atitinka Romėnų laikais buvusių asmeninių ir daiktinių ieškinių sistemą ir jai būdingus bruožus. Plačiau apie daiktinius ir asmeninius ieškinius romėnų teisėje žr. NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. 2-asis leid. Vilnius: Justitia, 1999.

santykių buvo iš tiesų labai siaura, o kartais net ir visai nepastebima. Kaip vieną iš akivaizdžiausių daiktinės ir prievolių teisės persipynimo pavyzdžių būtų galima paminėti dar Romos teisininkų sukurtos daiktų klasifikacijos, pagal kurią daiktai buvo skirstomi į *res corporales* ir *res incorporales*, sąlygotas situacijas, kai atitinkamos turtinės teisės galėjo būti perkamos ir parduodamos, ir kartu buvo laikomos nematerialiais daiktais, kuriems taikomas daiktinių teisių režimas (pavyzdžiui, teisė gaudyti žuvis tam tikrame vandens telkinyje³⁹).

Lietuva, kaip ir daugelis Europos valstybių, iš romėnų teisės perėmė daugelį civilinės teisės institutų, įskaitant ir daiktinės bei prievolių teisės sampratą. Iki naujo CK įsigaliojimo ir net gi po to, doktrinoje buvo išsivyravusi nuomonė, jog tik daiktai gali būti laikomi daiktinės teisės objektais. Atitinkamai turtinės teisės, kylančios iš prievolių, buvo laikomos išimtinai prievolių teisės reguliavimo dalyku. Matyt, mažai kas drįstu dabar kvestionuoti ir tai, jog reikalavimo teisės prigimtis taip pat yra išimtinai prievolinė, tačiau ar galime teigti, jog ši prigimtis pasikeičia, kai minėta teisė tampa civilinės apyvartos objektu, o konkrečiai kalbant, reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo atveju?

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta anksčiau, ir norint atsakyti į klausimą, ar reikalavimo teisė gali būti nuosavybės teisės objektu, visų pirma būtina išanalizuoti prievolinės ir daiktinės teisės santykį turtinių teisių, o tiksliau, reikalavimo teisės, kontekste bei nustatyti, ar daiktams taikomi režimai gali būti taikomi ir reikalavimo teisei.

Tradicinis turtinių teisių skirstymas į prievolines ir daiktines susiformavo dar romėnų teisės laikais, bei ilgą laiką doktrinoje buvo manoma, jog jis turi didelę praktinę reikšmę, kadangi nuo to dažnai priklausė teisių turėtojo gynybos galimybės bei priemonės. Tačiau ar šis požiūris atitinka naujausias teisinio reguliavimo tendencijas?

Prievolinės teisės yra teisės, kurios jų turėtojui suteikia galimybę reikalauti iš kito asmens atlikti tam tikrą veiksmą (pavyzdžiui, sumokėti skolą), arba nuo jo susilaikyti (pavyzdžiui, nenaudoti tam tikro daikto, tam tikru būdu)⁴⁰.

Savo ruožtu daiktinės teisės yra asmens turtinės teisės, kurios pasižymi absoliučiu pobūdžiu, pasireiškiančiu asmens galimybe įgyvendinti su daiktu ar tam tikru turtu susijusias disponavimo, valdymo ir naudojimo teises, ar tik kai kurias iš jų. Pažymėtina, jog pačia svarbiausia daiktine teise yra laikoma nuosavybės teisė, iš kurios dažniausiai kyla visos kitos daiktinės teisės.

³⁹ JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*; daktaro disertacija. Vilnius: 2005, psl. 199

⁴⁰ Kadangi prievolinės teisės ne visada yra turtinės, būtina pažymėti, jog šiame darbe neturtinės prievolinės teisės aptarinėjamos nebus, todėl siekiant aiškumo ateityje, šiame darbe naudojama sąvoka „prievolinės teisės“ visuomet reikš turtines prievolines teises.

Esminiai skirtumai, kurie skiria šias turtinių teisių rūšis vieną nuo kitos bei kurie, atsižvelgiant į būtinybę nustatyti, ar reikalavimo teisę galima laikyti nuosavybės teisės objektu, turi būti išanalizuoti, yra šie:

1. Daiktinė teisė yra absoliuti teisė, t.y. ją turintis asmuo gali savo reikalavimus, susijusius su jo turima teise, reikšti neribotam asmenų skaičiui, tuo tarpu prievolinė teisė sieja tik skolininką ir kreditorius t.y. tik du asmenis, todėl ši teisė dar yra vadinama santykine;

2. Daiktinę teisę pažeisti gali neribotas asmenų skaičius, taip iš esmės yra dėl jos absoliutaus pobūdžio, tuo tarpu prievolinę teisę, atsižvelgiant į jos santykinumą, pažeisti gali tik skolininkas;

3. Daiktinės teisės seka paskui daiktą, tai daugelio autorių pripažįstama vienu svarbiausių daiktinės teisės bruožų, kuris nulemia, jog pasikeitus daikto savininkui, ar kitais pagrindais daiktui perėjus kitam asmeniui, perleidimo momentu daikto atžvilgiu egzistuojančios daiktinės teisės išlieka. Prievolių teisė tokiomis savybėmis nepasižymi ir tokio teisinio reiškimo, kaip sekimo paskui „reikalavimo teisę“ ar „pareigą“, neturi;

4. Daiktinę teisę turintis kreditorius turi prioritetą visų kitų kreditorių atžvilgiu t.y. pirmumo teisę į daiktą, kas iš esmės reiškia, jog jis pirmiau už kitus kreditorius gali patenkinti savo reikalavimus iš daikto, į kurį jis turi daiktinę teisę, pavyzdžiui, kreditorius, kurio reikalavimas yra užtikrintas hipoteka, turi teisę reikalauti, jog pirmiausia būtų patenkintas jo reikalavimas, o ne kitų kreditorių. Prievolių teisė, vėl gi, tokio pobūdžio teisės - kaip pirmumo teisė, nežino, todėl kreditoriaus reikalavimai yra tenkinami kartu su kitais kreditoriais;

5. Pažeistos daiktinės teisės yra ginamos pareiškiant negatorinį arba vindikacinį ieškinį, tuo tarpu prievolių teisėje gynybos būdai yra nuostolių atlyginimas ir reikalavimas prievolę įvykdyti natūra;

6. Daiktinė teisė apima tik daiktus - materialius, fizinius objektus, bei sąlygoja statiškus turtinius santykius, tuo iš esmės atsiskirdama nuo prievolių teisės, kuriai yra būdingas dinamiškas teisinių santykių vystymasis⁴¹.

Tačiau nepaisant ką tik paminėtų bruožų, skiriančių daiktinę teisę nuo prievolių teisės⁴², galima atrasti ir abiem šiom teisėm būdingų bendrų savybių.

Tiek prievolinės teisės, tiek daiktinės teisės yra asmens turto sudedamoji dalis, todėl kreditoriai, kurių reikalavimai nėra patenkinti pagal atitinkamą įsipareigojimą bei nėra užtikrinti įkeitimu ar hipoteka, gali nukreipti savo išieškojimą į šį turta.

⁴¹ *Гражданское право: учебник. 2-е издание. Москва: издательство бек, 2000. I т., p. 475*

⁴² Išsamiau apie daiktinės ir prievolių teisės skirtumus žiūrėti, MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002. 1 d., p. 40-47.

Perleidžiant nuosavybės teisę į daiktą ar perleidžiant reikalavimą⁴³, trečiųjų asmenų sutikimas nėra reikalingas.

Vis daugiau nuosavybės teisės objektų (pavyzdžiui, akcijos) praranda savo materialinę išraišką ir iš esmės tampa nematerialiais objektais, vis dar likdami nuosavybės teisės objektais, tačiau kartu būdami ne daugiau nei turtinėmis teisėmis, tokiomis kaip, pavyzdžiui, reikalavimo teisė į bendrovės pelno dalį.⁴⁴

Be to, teisių skirstymo sąlyginumą nulemia ir tai, jog be tradicinių daiktinių ir prievolių teisių atsiranda tokių teisių, kurios nėra nei daiktinės, nei prievolinės, pvz. teisės į prekės ženklą, į reputaciją (angl. - *good will*), kurios daugelyje valstybių pripažįstamos turtinėmis teisėmis.

Pastebėtina, jog CK taip pat nėra įtvirtinta vieninga pozicija, kas gali būti daiktinių teisių objektu, o kas ne. CK skyrius reglamentuojantis įkeitimo santykius, nurodo, kad įkeitimo objektu gali būti ir turtinės teisės.⁴⁵ Atsižvelgiant į *numerus clausus* principo įtvirtinimą Lietuvos daiktinės teisės koncepcijoje, įkeitimo įtvirtinimas tarp kitų daiktinių teisių suponuoja tai, jog jis yra laikomas viena iš daiktinių teisių (*ius in rem*). Siaurąją prasme, įkeitimas galėtų būti traktuojamas kaip atitinkamo objekto, turimo nuosavybės teise, suvaržymas. CK įtvirtinta nuostata, jog turtinės teisės taip pat gali būti įkeitimo objektu, suponuoja aiškių ribų tarp daiktinės teisės ir prievolių teisės nebuvimą, kadangi visų pirma tai reiškia, jog galima suvaržyti nuosavybės teisę į turtines teises, ir, antra, įkeitimu kreditoriui yra suteikiama daiktinė teisė į turtines teises. Tokiu atveju, įkeitus reikalavimo teisę, atsiranda ir daiktinei teisei būdingas požymis - sekimas paskui daiktą (šiuo atveju, tiksliau būtų sakyti, paskui teisę), ir kreditorius, kuriam ši teisė įkeista, turės pirmumo teisę prieš kitus kreditorius patenkinti savo reikalavimą iš jos.

Toks pats neaiškumas kyla ir tuomet, kai kalbame apie nuomos teisinius santykius. Vadovaujantis CK nuostatomis, nuoma yra laikoma prievolių teisės institutu, tačiau nuosavybės teisei į daiktą perėjus kitam asmeniui, nuomos teisė seka paskui išnuomotą daiktą, kas iš esmės yra daiktinės teisės požymis. Be to, ilgalaikė nuoma (lot. - *emphyteusis*) yra įtvirtinta daiktinę teisę reglamentuojančioje CK dalyje. Pastebėtina, jog doktrinoje tokio pobūdžio teisiniai santykiai yra vadinami daiktinėmis turtinėmis prievolėmis⁴⁶, ir jau vien tokios klasifikacijos būvimas suponuojama apie daiktinės ir prievolių teisės santykinumą.

⁴³ Perleidžiant reikalavimo teisę skolininko sutikimas nereikalingas, išskyrus tuos atvejus, kai skolininkui kreditoriaus asmuo turi esminės reikšmės (CK 6.101 str. 1d.).

⁴⁴ PAKALNIŠKIS, V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 74.

⁴⁵ CK 4.198 str.

⁴⁶ *Cit. op.* 28, p. 76.

Taip pat būtina pažymėti, jog remiantis CK 6.109 straipsnyje įtvirtinta taisykle, reikalavimo teisės perleidimas galioja *erga omnes*, t.y. prieš trečiuosius asmenis, nuo to momento kai gavo įrodymą, patvirtinantį reikalavimo teisės perleidimo faktą. Taigi prievolinė teisė, šiuo atveju, taip pat kaip ir daiktinė teisė tampa absoliuti, o juk tai yra pripažįstama tik daiktinei teisei būdingu požymiu.

Atsižvelgiant į aukščiau pateiktus argumentus, manytina, jog iš romėnų teisės perimta tradicija klasifikuoti bei skirstyti teises į daiktines ir prievolinių yra sąlyginė ir nebeatitinka šiuolaikinėje civilinėje teisėje kuriamų nuostatų bei tendencijų.

4.2. REIKALAVIMO TEISĖ KAIP NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTAS

Kaip jau buvo nekartą minėta šiame darbe, esminis klausimas, dėl galimybės pasinaudoti pirkimo-pardavimo sutartimi, siekiant perleisti reikalavimo teisę, yra tas, ar apskritai nuosavybės teisė egzistuoja reikalavimo teisės atžvilgiu. Teisės teorijoje yra daug prieštaringų nuomonių šiuo klausimu. Turbūt jokioje kitoje teisės šakoje nėra tiek skirtumų tarp skirtingų teisinių sistemų, kaip sprendžiant klausimą, kas gali būti nuosavybės teisės objektu.⁴⁷ Skirtingas požiūris į nuosavybės teisės objektus bei reikalavimą kaip vieną iš jų, taip pat yra sąlygotas skirtingų teisinių sistemų. Antai Anglijos teisės literatūroje terminas „nuosavybė“ yra naudojamas įvairiomis reikšmėmis. Anglų teisei būdinga skirti nuosavybės teisę į asmeninę (angl. - *personal property*) ir nekilnojamą turtą (angl. - *realty, real property*). Asmeninė nuosavybė atitinkamai dar skirstoma į dvi pagrindines kategorijas:⁴⁸ kilnojamuosius daiktus (angl. - *choses in possession*) ir nematerialius daiktus (angl. - *choses in action*), kurių fiziškai negalima valdyti ir į kuriuos teisės gali būti įgyvendinamos tik pareiškus reikalavimą⁴⁹. Atsižvelgiant į tai, nuosavybė kaip teisinė kategorija labiau yra sietina ne su konkrečiu objektu, o su turtinių teisių visuma, siejančia asmenis nekilnojamo ir asmeninio turto atžvilgiu. Taigi Anglijos teisė reikalavimą (angl. - *claim*) laiko nuosavybės teisės objektu.⁵⁰ Atsižvelgiant į tai, ir konkrečios reikalavimo rūšys, tokios kaip reikalavimo teisė į skolą, taip pat suprantamos kaip turto dalis, kuri priklauso asmeniui nuosavybės teise⁵¹. Be to, Anglijos teisėje reikalavimo teisės perleidimas (angl. - *assignment*) yra

⁴⁷ МАТТЕИ, У.; СУХАНОВ, Е. А. *Основные положения права собственности*. Москва: Юрист, 1999, p. 113

⁴⁸ PHILIP, J. S. *Introduction to English Law*. 12th ed. London: Butterworths, 1989, p. 482

⁴⁹ BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000, p. 610-611.

⁵⁰ BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000, p. 611.

⁵¹ CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 397-398.

pripažįstamas nuosavybės teisės perleidimu⁵², kas iš esmės tik patvirtina, ką tik išsakyta pozicija, jog ir reikalavimo teisės taip pat yra laikomos nuosavybės teisės objektais. Papildomai galima būtų paminėti, kad priešingai nei daugelyje kontinentinės teisės šalių, kur reikalavimo teisės perleidimas yra reglamentuojamas kartu su normomis, reguliuojančiomis prievolinius santykius, Anglijoje reikalavimo perleidimas yra reglamentuotas įstatymu⁵³ „The law of property act 1925“⁵⁴, kuris yra skirtas reguliuoti santykius, susijusius su nuosavybės teise. Todėl visai suprantamas yra kai kurių teisininkų stebėjimasis tuo, jog daugumoje kontinentinės Europos valstybių reikalavimo perleidimas reglamentuojamas kartu su prievolių teisės nuostatomis⁵⁵, o ne nuosavybės teisinius santykius reguliuojančiomis normomis.

Kai kurie kontinentinės teisės sistemos atstovai iš esmės nesutinka su tokio plataus nuosavybės teisės objekto koncepcija. Rusijoje reikalavimo teisės, kaip ir Lietuvoje, yra laikomos turto sudedamąja dalimi, tačiau kai kurių mokslininkų teigimu, jos negali būti laikomos daiktinės teisės objektais, tuo pačiu ir nuosavybės. Toks požiūris grindžiamas tuo, jog reikalavimo teisės, nors ir būdamos turto sudedamąja dalimi plačiaja prasme, negali būti laikomos savarankišku civilinės apyvartos objektu, kadangi jos negali būti parduotos, o gali būti perleistos tik cesijos būdu.⁵⁶ Kiti autoriai tokią poziciją grindžia tuo, jog neįmanoma yra tokia teisinė konstrukcija kaip teisė į teisę, todėl reikalavimo teisė negali būti parduota, o jos perleidimas gali būti įgyvendinamas tik asmenų pasikeitimu prievolėje⁵⁷.

Tačiau Rusijos doktrinoje egzistuoja ir priešinga nuomonė šiuo klausimu. Kuri iš esmės yra grindžiama tuo, jog reikalavimo teisė, būdama civilinių teisių objektu bei asmens turto sudedamąja dalimi, turėtų būti laikoma savarankišku nuosavybės teisės objektu.⁵⁸

Šiuolaikinėje teisinėje literatūroje kai kurie autoriai laikosi nuomonės, pagal kurią reikalavimo teisė apskritai yra sulyginama su daiktu „(...) šiandien reikalavimas, lygiai

⁵² WOLFF, L.C. Assignment Agreements under English law: Lost between Contract and property law? *The journal of business law*, July 2005, no. 413-544, p. 476-477.

⁵³ STONE, R. *The modern law of contract*. 6th ed. London Sydney Portland (Oregon): Cavendish Publishing, 2005, p. 174; ELLIGER, E. P.; LOMNICKA, E.; HOOLEY, R. *Modern banking law*. 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, 2006, p. 784-786.

⁵⁴ The law of property act 1925 [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-12-27]. Prieiga per internetą: <http://www.paclii.org/vu/legis/vu-uk_act/lopa1925198/>.

⁵⁵ *Cit. op.* 52, p. 484.

⁵⁶ *Cit. op.* 47, p. 333-336.

⁵⁷ БЕЛОВ, В. А., *Сингулярное правопреемство в обязательстве*. Москва: АО Центр ЮрИнфоР, 2002, p. 15-28.

⁵⁸ БРАГИНСКИЙ, М. И.; ВИТРЯНСКИЙ, В.В. *Договорное право: Общие положения*. Москва: 1997, p. 229-236.

kaip ir kilnojamas daiktas ar žemės sklypas, nagrinėjamas kaip rūšiniais požymiais apibrėžtas daiktas“⁵⁹.

Lietuvoje vieningos pozicijos šiuo klausimu nėra. CK 4.38 straipsnyje nustatyta, kad „Nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas.“ Daiktai šio straipsnio kontekste apima visus iš gamtos pasisavintus arba gamybos procese sukurtus materialaus pasaulio dalykus⁶⁰. Atitinkamai turtas, kaip jau buvo analizuota anksčiau šiame darbe, yra platesnė sąvoka ir apima tiek šiame straipsnyje minimus daiktus, tiek ir turtines teises, o kartu ir reikalavimo teisę. Atsižvelgiant į tai, jog reikalavimo teisė patenka į turto sąvoka, galima teigti, jog reikalavimo teisė gali būti nuosavybės teisės objektu, kas iš esmės reiškia, kad santykiai, susiję su ja, turėtų būti reguliuojami daiktinės teisės normomis. Tokią išvadą suponuoja elementariausi logikos dėsniai, tačiau kartu, tai iš esmės prieštarauja daugelį metų civilinės teisės doktrinoje vyravusiai nuomonei, jog nuosavybės teisė gali būti įgyvendinama tik materialių daiktų atžvilgiu.

Nagrinėjant CK normas aiškiai galima matyti anglosaksų nuosavybės doktrinos įtaką. CK 6.306 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog pirkimo–pardavimo sutarties dalyku gali būti neišimti iš apyvartos daiktai, kuriuos pardavėjas jau turi ar kurie gali būti sukurti, ar pardavėjo įgyti ateityje, vertybiniai popieriai ir kitokie daiktai bei turtinės teisės. Iš CK 6.305 straipsnyje pateiktos pirkimo-pardavimo sutarties sampratos matome, jog esminis šios sutarties elementas yra pardavėjo pareiga perduoti atitinkamą objektą nuosavybėn. Be to, CK 6.317 straipsnio 1 dalyje yra numatyta pardavėjo pareiga patvirtinti nuosavybės teisę į daiktus, perduodamus pagal pirkimo-pardavimo sutartį. Na ir pagaliau CK 6.425 straipsnyje nurodyta, jog teisių pirkimui-pardavimui taikomos pirkimo-pardavimo sutartis reglamentuojančios CK nuostatos, taigi, ir aukščiau paminėti straipsniai. Tokios nuostatos neatitinka tradicinio požiūrio į daiktus ir nuosavybės teisę, kadangi aiškinant jas sistemiškai, matyti, jog pardavėjas perduodamas reikalavimo teisę privalo ne tik perduoti nuosavybės teisę į reikalavimo teisę, bet kartu ir patvirtinti, jog reikalavimo teisė jam priklauso nuosavybės teise.

Lietuvos teisės doktrinoje požiūris į nuosavybės teisės objektus priėmus naująjį civilinį kodeksą palaipsniui pradėjo keistis. Pastebėtina, jog senajame 1964 m. civiliniame kodekse⁶¹ nėra išskiriami nuosavybės objektai, o tik bendrai konstatuojama, jog tai yra turtas. Ir nors vadovaujantis senąja nuosavybės teisės doktrina, vyravusia minėto kodekso galiojimo metu, buvo teigiama, jog nuosavybės teise gali būti tik

⁵⁹ ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 373-374.

⁶⁰ CK 4.1 str.

materialieji daiktai, akivaizdu, kad detalizavus ir į turto sąvoką įtraukus turtinių teisių kategoriją, ši pozicija iš esmės ėmė keistis. Pastebėtina, jog tarybinės civilinės teisės koncepcija, galima sakyti, išvis nepripažino privatinės nuosavybės teisės, tačiau terminas „nuosavybė“ kaip toks buvo gana plačiai vartojamas, nors ir išimtinai nuosavybei į daiktus apibūdinti.⁶² Tokia nuosavybės teisės koncepcija išsilaikė ganėtinai ilgą laiką, kadangi net ir praėjus keliems metams po Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, nuosavybė buvo vis dar suprantama kaip „visuma teisės normų, reguliuojančių ekonominius santykius dėl daiktų valdymo, naudojimosi jais bei disponavimo“⁶³. Taigi iš esmės yra apsiribojama tik materialiniais daiktais „nuosavybės teisės objektais gali būti daiktai teisine prasme, t.y. tie materialinio pasaulio dalykai, kurie yra kaip darbo produktai sukurti gamybos procese arba kitaip pasisavinti iš gamtos“⁶⁴. Ir nors galima rasti tam tikrų pasvarstymų apie nematerialių daiktų galimumą būti nuosavybės teisės objektais, šie pasvarstymai dažniausiai linkę apsiriboti nematerialių vertybių įtvirtinimu materialioje formoje, tokiu būdu suteikiant joms nuosavybės teisės statusą (pavyzdžiui, akcijos).

Nuosavybės sąvoka keičiasi nuolatos, priklausomai nuo socialinės, politinės ir ekonominės plėtros.⁶⁵ Todėl pasikeitusi politinė bei ekonominė padėtis Lietuvoje ne tik lėmė naujų įstatyminių normų įtvirtinimą teisinėje sistemoje, tačiau ir senų koncepcijų pritaikymą prie iš esmės pasikeitusių rinkos sąlygų. Kaip vieną iš novatoriškiausių autorių nuosavybės teisės koncepcijos „modernizavime“ galima būtų paminėti V. Pakalniškį, kurio teigimu „nuosavybės teisės objektas yra ne tik daiktai, bet ir turtinės teisės. Nuosavybės santykiai, kurių objektas yra turtinė teisė, taip pat yra absoliutūs, nes savininkas disponuoja šiuo objektu kaip ir daiktu, t.y. nevaržomas kitų subjektų valios.“⁶⁶

Minėtą poziciją palaiko ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau tekste - Konstitucinis teismas), kuris 1996 m. birželio 26 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1993 m. liepos 23 d. nutarimo Nr. 562 „Dėl gyventojų santaupų indeksavimo“ 1 punkto nuostatos „taikydami koeficientą 10“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ konstatavo, jog „pagal teisės doktriną reikalavimo teisė yra turto rūšis. Todėl reikalavimo teisė, kaip ir bet koks kitas turtas, yra privačios nuosavybės teisės objektas. Taigi indėlininko nuosavybės teisės objektas yra reikalavimo teisė, o

⁶² ZIMELEVA, M.; SEREBROVSKIS, V.; ŠKUNDINAS, Z. *Civilinė teisė*: vadovėlis. Kaunas: valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1948, p. 71-73.

⁶³ VITKEVIČIUS, P., *et al.* *Civilinė teisė*: vadovėlis. Kaunas: Vija, 1997, p. 248

⁶⁴ *Cit. op.* 63, p. 253

⁶⁵ GEORGE, A. The difficulty of defining “Property”. *Oxford journal of legal studies*, 2005, vol. 25, no. 24, p. 795

⁶⁶ Išsamiau apie šios minties pagrindimą žr. PAKALNIŠKIS, V. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 69-79.

daiktinės nuosavybės teisės objektas yra individualizuotas turtas. Savininko nuosavybės teisės ginamos vienodai nepriklausomai nuo nuosavybės teisės objekto (...). Iš to, kas išdėstyta, darytina išvada, kad savininko subjektinės reikalavimo teisės, kaip ir daiktinės teisės, turi būti ginamos vadovaujantis nuosavybės teisės gynimo principais⁶⁷. Tuo pačiu Konstitucinis teismas 1996 m. gerokai iki naujojo civilinio kodekso priėmimo, konstatavo jog, „(...) dėl diferencijuoto nuosavybės santykių reguliavimo (...) atsiranda vis mažiau klasikinių civilinės teisės bruožų turinčios nuosavybės teisės rūšys: pramoninė, komercinė, finansinė...; tuo pačiu teismas pabrėžė, jog „akcininko nuosavybės teisė savita tuo, kad nuosavybės teisės objektas yra ne materialus, o įstatymuose bei bendrovės statute (įstatuose) numatytos teisės ir pareigos.“⁶⁸

Aptartos konstitucinio teismo nutarimų ištraukos, patvirtina, jog nuosavybės teisės koncepcija yra nutolusi nuo tradicinio jos suvokimo. Ir nors ji nėra tokia liberali kaip anksčiau aptarta anglosaksų nuosavybės teisės koncepcija, pagal kurią kai kurių mokslininkų teigimu, nuosavybės teisės objektu galima laikyti net tuos dalykus, kurie egzistuoja aukščiausiam abstrakcijos lygyje⁶⁹, manytina, jog dabar nuosavybės teisės koncepcija yra daug pažangesnė lyginant su ankstesne teisine mintimi ir iš esmės labiau prisitaikiusi prie nuolatos besikeičiančių rinkos bei civilinės apyvartos mastų, sąlygų bei poreikių.

Apibendrinant aptartus argumentus, darytina išvada, jog tokia pozicija yra iš esmės pagrįsta, ir reikalavimo teisė turi būti laikoma nuosavybės teisės objektu. Be to, šią išvadą patvirtina ir anksčiau aptartas daiktinės bei prievolių teisės sąlyginumas. Atsižvelgiant į tai, reikalavimo teisė pagrįstai kai kurių autorių, yra laikoma nuosavybės teisės objektu, o toks nuosavybės teisės objektų „sąrašo“ išplėtimas iš esmės atitinka vis sparčiau besivystančios rinkos ekonominį poreikį ir rinkos dalyvių interesus. Remiantis šia išvada, galima teigti, jog reikalavimo teisė, būdama nuosavybės teisės objektu, formaliai žiūrint, gali būti perkama ir parduodama pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu, kadangi yra tenkinamas pagrindinis pirkimo-pardavimo sutarties bruožas, t.y. pardavėjas gali perleisti nuosavybės teisę į reikalavimą.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. birželio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1993 m. liepos 23 d. nutarimo Nr. 562 „Dėl gyventojų santaupų indeksavimo“ 1 punkto nuostatos „taikydami koeficientą 10“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kat. 3.6.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, kat. 3.6, 3.11, 3.12, 10.1.

⁶⁹ CLARKE, A.; KOHLER, P. *Property Law: Commentary and materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p. 18.

II. REIKALAVIMO TEISĖS TEISINĖ PRIGIMTIS IR DISPONAVIMO JA GALIMYBĖS PAGAL ROMĖNŲ TEISĖ

Šiuolaikinė civilinės teisės doktrina bei mokslas iš esmės yra paremtas definicijomis bei dogmomis, kurios yra Romėnų teisės mokslo vaisius. Ir nors negalima teigti, jog šiuolaikinė civilinė teisė perėmė visas savo normas iš romėnų, tačiau drąsiai galima sakyti, jog pagrindiniai principai bei normos, sukurtos romėnų teisės specialistų, išliko iki šių dienų ir tapo visuotinai pripažįstamais civilinės teisės principais. Taigi, nagrinėjant šiuolaikinės teisės sukurtas taisykles ir norint suprasti jų genezę, neišvengiamai turime atsigręžti į senovės romėnų teisę, jos sukurtus teisės principus bei atitinkamų teisės institutų reguliavimo taisykles.

Nors romėnų teisė daugiau dėmesio skyrė daiktinei teisei, prievolių teisė taip pat nebuvo pamiršta ir gana plačiai bei išsamiai buvo analizuojama bei aprašoma. Romėnai, kalbėdami apie prievolių teisę bei reikalavimo teisę, didelio skirtumo tarp šių sąvokų nedarė. Daugeliu atvejų autorių, išimtinai rašiusių apie romėnų teisininkų veikalus bei apie pačią romėnų teisę, darbuose reikalavimo teisė yra apibūdinama kaip prievolė, o prievolės terminui suteikiama reikalavimo teisės reikšmė- „prievolių teisė yra teisė reikalauti (...)“⁷⁰. Visais laikais romėnai prievolę labai suasmenindavo ir laikė ją du asmenis saistančiu „reikalu“, sudarytu išimtinai tarp konkrečių individų⁷¹. Reikalavimo teisė savo ruožtu, kaip ir prievolė, taip pat buvo siejama su konkrečiu kreditoriumi ir skolininku⁷². P. F. Girard, apibūdinamas prievolę, rašė: „Prievolė yra teisė, kuri galioja tik tarp dviejų asmenų, kuri vienam asmeniui suteikia teisę reikalauti iš antrojo asmens prievolę vykdyti.“⁷³ Senieji romėnų teisės tyrinėtojai, tokie kaip minėtasis P. F. Girard, reikalavimo teisei apibūdinti vartoja terminą kreditas, kas iš esmės yra reikalavimo teisės ekvivalentas, ir būtina pastebėti, jog šio termino vartojimas yra ganėtinai tikslus, kadangi pati reikalavimo teisė yra ne kas kita, o kreditoriaus, t.y. asmens turinčio reikalavimo teisę, sudėtinė turto dalis⁷⁴, kuri ir šiais laikais neretai yra vadinama kreditu.

Taigi, romėnų teisė žinojo ir pripažino tokią teisinę konstrukciją kaip reikalavimo teisė, tačiau ar jie laikė ją visaverčiu teisinių santykių objektu bei kokias teises operacijas su ja buvo galima atlikti vienareikšmiškai pasakyti sunku.

⁷⁰ GIRARD, P. F. *Romėnų teisė*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1932, II t., p. 6.

⁷¹ NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. 2-asis leid. Vilnius: Justitia, 1999, p. 205.

⁷² ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 374.

⁷³ *Cit. op.* 70, p. 433.

⁷⁴ *Cit. op.* 70, p. 434.

Pasak daugelio autorių, nagrinėjusių romėnų teisininkų veikalus, senoji romėnų teisė nenustatė būdų, kuriais vieno asmens reikalavimo teisė galėtų būti perleista kitam asmeniui⁷⁵. Tuo metu romėnai reikalavimo teisės nelaikė galimu civilinės teisės apyvartos objektu. Tai iš esmės buvo grindžiama prievolės prigimtimi, o tiksliau tuo ryšiu, „pančiais“, kuriuo prievolė saistė asmenis sudariusius tam tikrą susitarimą. Buvo teigiama, kad prievolė yra išimtinai susijusi su dviem asmenimis, konkrečiai su atitinkamu kreditoriumi ir debitoriumi, ir todėl neįmanoma bei visiškai nesuprantama tai, jog toks asmeniškasis „dalykas“ galėtų būti perkeltas ar perduotas kam nors kitam, trečiajam asmeniui, kuris nedalyvavo susitarimo sudaryme. Romėnų teisė valios sutapimo momentą pripažino vienu iš svarbiausių prievolių elementu, ir būtent nuo šio momento jie laikydavę, kad šalys susitarė dėl prievolės turinio⁷⁶. Taigi, visai suprantamas tampa jų požiūris, jog asmuo, kuris nedalyvavo susitarimo sudaryme ir kuris neturėjo jokios įtakos susitarimo turiniui, negali reikalauti to, dėl ko nesitarė ir kas jam nebuvo žadėta. Juolab, kad prievolė, romėnų supratimu, buvo pančiai siejantys tik du žmones ir neturintys jokios įtakos tretiesiems asmenims. Atsižvelgiant į tai, reikalavimo teisei buvo taikomas toks pats teisinis režimas, kaip ir prievolei, kadangi kaip jau buvo minėta anksčiau, romėnai šiuos du teisinius institutus iš esmės buvo linkę sutapatinti.

Romėnų teisėje buvo nustatyta daugybė būdų kaip perleisti materialiuosius daiktus⁷⁷ (lot. - *res corporales*), tačiau su *res incorporales*, tokiais kaip reikalavimo teisė, buvo ganėtinai problemiška. Vienintelis atvejis, kai reikalavimo teisė galėjo būti perleista senojoje romėnų teisėje, buvo paveldėjimas, kai ji po kreditoriaus mirties atitekdavo jo įpėdiniams. Tai buvo grindžiama tuo, jog įpėdiniai yra mirusiojo asmens tęsėjai⁷⁸, taigi paveldėtojas, bent jau formaliai, tenkino romėnų teisės keliamą sąlygą, kad prievolė išliktų sudaryta tarp tų pačių asmenų. Be minėto, jokių kitų specialių būdų šiai teisei perleisti senojoje teisėje nebuvo numatyta ir tai padaryti buvo apskritai neįmanoma⁷⁹. Ankstyvojoje ir klasikinėje romėnų teisėje reikalavimo teisės nebuvo galima, ir net buvo neįsivaizduojama, kad galėtų būti, kam nors perduoti, perleisti ar parduoti.

Ilgainiui atsiradus poreikiui padidinti kredito cirkuliaciją⁸⁰ bei suvokus, kad reikalavimo teisė yra ne kas kita, kaip turto dalis, pradėta ieškoti būdų kaip tą turtą

⁷⁵ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Cape town, Wetton, Johannesburg: Juta & Co, Ltd, 1992, p. 58; GIRARD, P. F. *Romėnų teisė*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1932, II t., p. 433-434.

⁷⁶ *Cit. op.* 71, p. 220.

⁷⁷ *Cit. op.* 70, p. 434.

⁷⁸ *Cit. op.* 71, p. 225.

⁷⁹ *Cit. op.* 71, p. 225; ПОКРОВСКИЙ, И. А. *История римского права*. Санкт-петербург: Летний сад, 1999, p. 441.

⁸⁰ *Cit. op.* 75, p. 59.

paversti civilinių teisinių santykių objektu ir įtraukti jį į civilinę apyvartą. Šiais laikais visiems puikiai žinomas teisinis instrumentas - cesija (lot. - *cessio*) - romėnų teisėje tuomet dar nebuvo pripažintas⁸¹. Tačiau romėnai rado kelis būdus, kuriais jiems pavyko pasiekti labai artimą rezultatą tam, kuris gaunamas taikant cesijos institutą, t.y. galimybę perleisti reikalavimo teisę.

Pirmasis būdas buvo novacija⁸². Novacijos atveju buvo naudojama tam tikra formulė⁸³. Kreditorius turėjo ištarti tam tikrus žodžius, o debitorius (skolininkas) turėjo atitinkamai atsakyti. Teisingai atsakius bei pasiūlius buvo laikoma, jog novacija įvyko ir senoji prievolė būdavo pakeičiama naująja, iš esmės atitinkančia senąją, tik su nauju elementu (lot. - *novum*), t.y. nauju kreditoriumi⁸⁴. Tačiau toks būdas buvo labai nepatogus ir turėjo ganėtinai daug trūkumų. Visų pirma tam, kad novacija įvyktų reikėjo, jog skolininkas geranoriškai bendradarbiautų, antra, kadangi buvo iš esmės sukuriama nauja prievolė, naujam kreditoriui nepereidavo jokie prievolių užtikrinimai, trečia, norint perleisti prievolę novacijos būdu buvo būtina naująją prievolę „įvilkti“ į stipuliaciją. Iš esmės kreditorius norėdamas parduoti, padovanoti, atsimokėti kreditu kitam asmeniui savo reikalavimo teisės perleisti negalėjo, tačiau jis galėjo parūpinti naujam kreditoriui prievolę su tokiu pačiu objektu⁸⁵.

Dėl minėtų novacijos trūkumų, kurių dėka ne visuomet pavykdavo pasiekti norimų rezultatų, nuo formularinio proceso laikų pradėtas naudoti antrasis būdas - procesinis atstovavimas⁸⁶, arba P. F. Girard vadinamas - teisminis mandatas. Ši teisinė konstrukcija užtikrina naujam kreditoriui teisę, pareikšti ieškinį ir gauti visą tai, ką būtų gavęs pirmasis kreditorius, pareiškęs ieškinį⁸⁷. Teismo mandato vykdytojas, šiuo atveju pretorius, išklausedavo šalis ir surašydavo teisėjui specialų raštą, kuris buvo vadinamas *formula*. Gavęs teismo sprendimą, naujasis kreditorius galėdavęs išieškoti iš skolininko. Taigi, naujasis kreditorius teismo proceso metu veidavo savo naudai (lot. - *in rem suam*)⁸⁸. Ir nors toks teisės perleidimo būdas iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti tobulesnis, jau vien dėl to, kad nereikia prašyti skolininko sutikimo⁸⁹, jis kaip ir pirmasis turi trūkumų. Pirmasis kreditorius išlikdavo tikroju ir vieninteliu kreditoriumi pagal

⁸¹ *Cit. op.* 75, p. 58.

⁸² *Cit. op.* 71, p. 225.

⁸³ *Cit. op.* 75, p. 60-61.

⁸⁴ *Cit. op.* 75, p. 60.

⁸⁵ *Cit. op.* 70, p. 434-435.

⁸⁶ *Cit. op.* 70, p. 435.

⁸⁷ ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 374.

⁸⁸ *Cit. op.* 75, p. 61.

⁸⁹ ПОКРОВСКИЙ, И. А. *История римского права*. Санкт-петербург: Летний сад, 1999, p. 442.

prievolę⁹⁰, todėl turėjo teisę net ir procesui prasidėjus atleisti skolininką nuo prievolės vykdymo⁹¹, pats inicijuoti teisminį procesą arba priimti skolininko įvykdymą⁹² ir taip sužlugdyti bet kokią transakciją. Atsižvelgiant į tai, naujojo kreditoriaus padėtis buvo labai neapibrėžta ir neaiški.⁹³

Kadangi nei vienas iš minėtų būdų iš esmės nepasiteisino, buvo pradėta ieškoti kitų variantų. Apsistota ties *actio utilis*⁹⁴. Tai priemonė, kuria buvo siekiama sustiprinti antrąjį, anksčiau aptartą, prievolių perleidimo būdą. Ši priemonė buvo įgyvendinama paprasčiau, t.y., naujam kreditoriui nebereikėjo specialaus mandato, kad jis galėtų išieškoti skolą, jis galėjo tai padaryti tiesiog teigdamas, kad reikalai (lot. - *negotium*) pirmąjį kreditorių tiesiog vertė perleisti antrajam kreditoriui teises⁹⁵. Šis būdas iš esmės apribojo pirmojo kreditoriaus teisės savavališkai atleisti skolininką nuo prievolės vykdymo, perleisti reikalavimo teisę kitam kreditoriui ir nuo kitų veiksmų, suteikdamas reikalavimo teisės perėmėjui pareiškimo teisę⁹⁶, kitaip sakant, teisę, pareikšti skolininkui, jog jis yra jo kreditorius, o šis savo ruožtu jo debitorius. Taikant šį būdą atsirado skolininko informavimo institutas ir su tuo susijusios pasekmės, t.y. nuo momento kai skolininkas sužinojo apie reikalavimo perleidimą, jis turėjo susilaikyti nuo prievolės įvykdymo pirmajam kreditoriui.⁹⁷ Taigi, po šios reformos, P. F. Girard teigimu, jau buvo galima kalbėti apie tikrąjį reikalavimo teisės perleidimą⁹⁸.

Ilgainiui teisių perleidimas buvo pripažintas originalia teisine konstrukcija, kuriai atitinkamai buvo sugalvotos taisyklės⁹⁹, užtikrinančios reikalavimo teisės perleidimo galiojimą bei su tuo susiję draudimai.¹⁰⁰

Vis dėlto aktualiausias klausimas nagrinėjamos temos atžvilgiu išlieka nepaliestas, t.y. ar buvo įmanoma reikalavimo teisę perleisti pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu, o gal buvo tiesiog apsiribota naujai išrasta teisine priemone?

Kadangi šio darbo nagrinėjimo objektas yra pirkimo-pardavimo sutartys ir galimybė pasinaudojus jomis perleisti reikalavimo teisę, aiškinantis reikalavimo teisės disponavimo priemonės Romos teisės laikais, taip pat bus apsiribota pirkimo-pardavimo sutartimis, o

⁹⁰ ПОКРОВСКИЙ, И. А. *История римского права*. Санкт-петербург: Летний сад, 1999, p. 443.

⁹¹ *Cit. op.* 70, p. 437.

⁹² *Cit. op.* 71, p. 226.

⁹³ ПОКРОВСКИЙ, И. А. *История римского права*. Санкт-петербург: Летний сад, 1999, p. 443.

⁹⁴ *Cit. op.* 75, p. 62.

⁹⁵ *Cit. op.* 70, p. 438.

⁹⁶ *Cit. op.* 75, p. 63.

⁹⁷ ПОКРОВСКИЙ, И. А. *История римского права*. Санкт-петербург: Летний сад, 1999, p. 443.

⁹⁸ *Cit. op.* 70, p. 439-440.

⁹⁹ *Cit. op.* 70, p. 441.

¹⁰⁰ ПОКРОВСКИЙ, И. А. *История римского права*. Санкт-петербург: Летний сад, 1999, p. 444.

kitos nuosavybės perleidimo sutartys nebus negarinėjamos, idant pernelyg nebūtų nenukrypta nuo nagrinėjimo objekto.

Kaip jau ne kartą buvo paminėta šiame darbe, reikalavimo teisė, kaip ir visos kitos teisės, pagal romėnišką daiktų klasifikaciją buvo laikoma *res incorporales*¹⁰¹, kitaip sakant, nematerialiuoju daiktu, kurio realiame pasaulyje neįmanoma apčiuopti. Tačiau nepriklausomai nuo jos prigimties, vis dėl to ji buvo laikoma daiktu.

Romėnų teisėje sutarčių objektams (*id quod debetur*) buvo taikomi tam tikri reikalavimai ir tik šiuos reikalavimus atitikęs dalykas (objektas) galėjo būti sulygstamas atitinkama sutartimi.

Taigi siekiant atitinkamą objektą laikyti sutarčių objektu, jis turėjo atitikti keturias sąlygas:

1. jis turi būti leistas (neprieštarauti dorovei);
2. jis turi būti galimas (kitai sakant įmanomas);
3. jis turi tenkinti kreditoriaus interesą;
4. jį turi sudaryti debitoriaus pasižadėjimas kreditoriui, bet ne kitam asmeniui, pasižadėti turi debitorius, bet ne kitas asmuo.¹⁰²

Analizuojant reikalavimo teisę kaip prievolių objektą pagal aukščiau nurodytus kriterijus, reikšmingų problemų lyg ir nekyla, kadangi: (1.) reikalavimo teisė yra leistina ir neprieštarauja dorovei, jei vertinsime ją bendriausia prasme ir nesileisime į gilesnes analizes tų atvejų, kai pavyzdžiui, reikalavimo teisė kyla iš sandorių, kurie patys savo esme prieštarauja gerai moralei (pavyzdžiui, pasamdymas asmens, kad nužudytų ką nors kitą, o žudikas perleidžia savo reikalavimo teisę į atlyginimą už nužudymą kam nors kitam); (2.) reikalavimo teisė yra galima, ji egzistuoja, ir nors ne materialia prasme, tačiau teisine prasme ji yra suvokiama kaip kreditoriaus turto dalis, o turta juk galime perleisti, taigi ir šis reikalavimas turėtų būti laikomas patenkintu; (3.) reikalavimo teisė akivaizdžiai tenkina kreditoriaus turtinį interesą, kadangi, kaip jau ne kartą buvo minėta anksčiau, ji yra turto dalis, tam tikras aktyvas, kurio pagrindu t.y. realizuojant tą teisę, kreditorius gauna materialinę naudą, taigi patenkina savo interesą. Vis dėlto, nepaisant reikalavimo teisės atitikimo pirmuose trijuose punktuose išdėstytiems reikalavimams, ketvirtas reikalavimas kelią esminių problemų, siekiant pripažinti reikalavimo teisę kaip galimą sutarčių objektą. Remiantis šia sąlyga, kreditorius turi prisiimti įsipareigojimą skolininko atžvilgiu, o skolininkas - kreditoriaus. Pažymėtina, jog tai iš esmės buvo sąlygota, jau anksčiau aptarto, romėnų įsitikinimo, jog prievolė gali sieti tik du asmenis ir

¹⁰¹ GIRARD, P. F., *Romėnų teisė*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1931. I t., p. 330.

¹⁰² *Cit. op.* 70, p. 73-79.

negali turėti įtakos trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms. Disponuojant reikalavimo teise, šiuo atveju, nepriklausomai nuo to, koks disponavimo būdas yra pasirinktas, t.y. ar dovanojimas, ar pirkimo- pardavimo sutartis, ar kokia kita sutartis, esmė išlieka ta pati, kadangi perleidžiant reikalavimo teisę kreditorius suteikia trečiajam asmeniui teisę reikalauti iš jo skolininko tam tikro įvykdymo. Rezultatas tokio perleidimo yra tas, jog pirminis kreditorius, galima sakyti, neturi nieko padaryti, nieko “neapsiima”, o tik įtraukia trečiąjį asmenį, kuris ir turi pareigą kažką atlikti ar duoti naujajam kreditoriui. Tokiu veiksmu yra pažeidžiamas romėnų esminis prievolėms taikytas principas, t.y. prievolė gali sieti tik du asmenis. Žinoma vėliau, tokio kategoriško principo buvo atsisakyta ir galiausiai buvo pripažinti tam tikri atvejai, kai sutartis galėjo įtakoti trečiąjį asmenį, o jei neįtakoti, tai bent jau pasitelkti jį sutarčiai sudaryti (pavyzdžiui, atstovavimas). Tačiau visi tie būdai (sutartis trečiojo asmens naudai ir kt.), nors ir įtraukė trečiąjį asmenį, vis dėlto mažiau įtakojo trečiojo asmens pareigas nei teisės, pavyzdžiui, kai sutartis sudaryta trečiojo asmens naudai, tretysis asmuo neturi jokios pareigos nei tos sutarties kreditoriui, nei skolininkui, tuo tarpu aukščiau aptartais atvejais tretysis asmuo visuomet turėdavo daugiau pareigų nei teisių, kas leidžia daryti išvadą, jog tai daug labiau blogino trečiojo asmens padėtį nei pirmuoju atveju. Taigi iš to seka, jog romėnų teisė nepripažino reikalavimo teisės kaip sutarčių objekto. Kita vertus, teisinėje literatūroje egzistuoja nuomonė ar bent jau užuominos, jog tokia galimybė, t.y. reikalavimo teisei būti sutarties objektu, vis dėlto egzistavo. Apie tai yra užsimenama Pranciško Stanislovo Vitkevičiaus darbe „Romėnų privatinės teisės sutartys“¹⁰³ - „Pirkimo- pardavimo prievolės dalyku galėjo būti visi daiktai, neišimti iš apyvartos- pirmiausia materialūs daiktai, egzistuojantys natūra ir priklausantys pardavėjui. Galima buvo parduoti ir ne materialius daiktus (*res incorporales*), pavyzdžiui *usufructus*, **reikalavimo teisę** ir panašiai“. Kitas autoritetingas autorius, išsamiai nagrinėjęs romėnų teisę bei parašęs ne vieną veikalą romėnų teisės tema, Reinhard Zimmermann, teigia: „Beveik viskas galėjo būti pirkimo- pardavimo sutarties objektu, tiek *corporales* tiek *incorporales*: kilnojamieji daiktai (ypač vergai) ar žemė, **reikalavimo teisės** trečiajam asmeniui ar įpėdiniams, servitutai, (...) ir t.t.“¹⁰⁴. Vis dėlto labiau yra tikėtina tai, jog reikalavimo teisė jei ir buvo parduodama, tai buvo daroma cesijos pagrindu, o ne tradicinės pirkimo- pardavimo sutarties. Tai patvirtina Justiniano Corpus Juris Civilis įtvirtinta su teisių perleidimu susijusi taisyklė, kuri „suteikė specialią apsaugą nuo profesionalių reikalavimo teisės supirkinėtojų, kurie

¹⁰³ VITKEVIČIUS, P. S. *Romėnų privatinės teisės sutartys*: mokomasis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002, p. 41.

¹⁰⁴ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford university press, s.a., p. 234-235.

siekė pasipelnyti iš nepalankaus ekonominio klimato: jei jie, pirkdami reikalavimo teisę, sumokėdavo mažiau nei buvo tikroji skolos vertė, jie negalėjo reikalauti daugiau iš skolininko nei patys sumokėjo.”¹⁰⁵. Pastebėtina, jog ši taisyklė buvo priimta ryšium su naujai atsiradusia teisių perleidimo konstrukcija- cesija.

Taigi kategoriškų išvadų, patvirtinančių, jog reikalavimo teisė Romoje buvo tik perleidžiama, bet negalėjo būti parduodama, daryti nėra pagrindo. Vis dėlto būtina pabrėžti, jog šiandieną teisinėje literatūroje vyraujanti nuomonė yra ta, jog teisės buvo perleidžiamos cesijos būdu, o ne pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu. Ir nors kai kurių teisininkų darbuose galima rasti užuominų apie reikalavimo teisės buvimą pirkimo-pardavimo sutarties objektu, jų nepakanka daryti pagrįstai išvadai apie reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo galimybės egzistavimą romėnų teisėje.

¹⁰⁵ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford university press, s.a., p. 66.

III. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES TEISINĖ PRIGIMTIS IR JOS SANTYKIS SU KITOMIS TEISINĖMIS KONSTRUKCIJOMIS

1. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SAMPRATA

Pirkimo-pardavimo sutartis (lot. - *emptio et venditio*, angl. - *sale*) yra viena seniausių sutarčių rūšių¹⁰⁶, nuo romėnų teisės laikų, nepriklausomai nuo teisinės sistemos ar tradicijos, visame pasaulyje suprantama kaip dvišalė, atlygintinė, konsensualinė sutartis¹⁰⁷, pagal kurią pardavėjas įsipareigoja perduoti pirkėjui nuosavybės teisę į daiktą, o pirkėjas už jį sumokėti. Tokia pirkimo-pardavimo sutarties samprata vyrauja daugelio Europos valstybių nacionalinėje teisėje¹⁰⁸, o taip pat ir tarptautinėje teisėje. Pirkimo-pardavimo santykiai tarptautiniu mastu yra sureguliuoti Jungtinių tautų konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, priimtos Vienoje 1980 m. balandžio 11 d. (toliau tekste- Vienos konvencija)¹⁰⁹, ir nors šioje konvencijoje nėra įtvirtinta bendra pirkimo-pardavimo sutarčių samprata, jos turinį galima atskleisti remiantis konvencijos 30 straipsnyje ir 53 straipsnyje įtvirtintomis pareigomis¹¹⁰, kurių turinys iš esmės atitinka bendrąją pirkimo-pardavimo sutarties sampratą. Lietuvoje pirkimo-pardavimo sutarties samprata yra reglamentuota CK 6.305 straipsnyje ir yra beveik identiška aukščiau pateiktai¹¹¹. Deja, bendroji pirkimo-pardavimo sutarties sąvoka dažniausiai naudojama apibūdinti santykius atsirandančius dėl materialių daiktų pirkimo-pardavimo, o tarptautiniu mastu tik materialių gėrybių pirkimui¹¹², tuo tarpu reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo samprata iš viso nepateikiama arba geriausiu atveju tik nurodoma, jog jai taikomos *mutatis mutandis* bendrosios pirkimo-pardavimo sutarties sampratos nuostatos. Kadangi šio darbo nagrinėjimo objektas yra reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartys, esminis tikslas šiuo atveju yra nustatyti, ar skiriasi reikalavimo teisės

¹⁰⁶ KAHN, P. General introduction: what constitutes a sale? *International business law journal, International sales: law and practice*, 2001, no. 3/4, p. 241.

¹⁰⁷ *Гражданское и торговое право зарубежных стран: Учебное пособие*. Москва: МЦФЭР, 2004, p. 322

¹⁰⁸ Vokietijos civilinio kodekso 433 str.; Latvijos civilinis kodeksas 2002 str., Rusijos Federacijos civilinio kodekso 454 str., Prancūzijos civilinio kodekso 1582 str.

¹⁰⁹ 1980 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (angl. United Nations Convention on Contracts for the international sale of goods) (Valstybės žinios, 1995, Nr. 102-2283).

¹¹⁰ *Cit. op.* 106, p. 242.

¹¹¹ “Pirkimo-pardavimo sutartimi viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti daiktą (prekę) kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės ar patikėjimo teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti daiktą (prekę) ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą (kainą).”

¹¹² *Cit. op.* 106, p. 243-244.

pirkimo-pardavimo sutarties samprata nuo bendrosios pirkimo-pardavimo sutarties sampratos ir kuo.

Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra reglamentuojama CK 6.425 straipsnyje. Šiame straipsnyje reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties samprata nepateikiama, o tik apsiribojama abstrakčiu konstatavimu, jog turtinių teisių pirkimui-pardavimui yra taikomos XXIII skyriaus nuostatos, t.y. bendrosios¹¹³ pirkimo-pardavimo skyriaus nuostatos. Pagal CK 6.305 straipsnį pirkimo-pardavimo sutartimi yra laikoma sutartis, kuria viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti daiktą (prekę) kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės ar patikėjimo teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti daiktą (prekę) ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą (kainą). Pritaikant šią sąvoką *mutatis mutandis* reikalavimo teisės pirkimui-pardavimui iš esmės pasikeičia tik vienas elementas, t.y. pirkimo-pardavimo sutarties objektas. Taigi reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartimi pardavėjas įsipareigoja perduoti ne bet kokią prekę ar daiktą, o reikalavimo teisę nuosavybės teise pirkėjui, o šis savo ruožtu įsipareigoja ją priimti ir už ją sumokėti atitinkamą kainą.

Pagrindiniai pirkimo-pardavimo sutarties elementai, leidžiantys atskirti ją nuo kitų sutarčių yra šalys, objektas, dalykas (turinys). Tačiau prieš nagrinėjant kiekvieną šį elementą atskirai, būtina yra pabrėžti bei atkreipti dėmesį į tai, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra specifiška. Šis specifiskumas yra nulemtas pirkimo-pardavimo sutarties objekto, o tiksliau reikalavimo teisės. Atsižvelgiant į tai, CK yra nurodyta, jog šios teisės pirkimui-pardavimui yra *mutatis mutandis* taikomos bendrosios pirkimo-pardavimo nuostatos tiek, kiek tai neprieštarauja turtinių teisių, šiuo atveju reikalavimo teisės, prigimčiai ir esmei.

Šiandien, kai atsirado poreikis, jog reikalavimo teisė, kaip ir kiti turtiniai objektai, galėtų būti perduota kitiems asmenims, teisinės sistemos naudojimui pateikia juridines priemones, kuriomis galėtų būti vykdomas minėtų teisių perleidimas¹¹⁴. Teisės teorijoje yra kilę daug ginčų tarp teisininkų dėl reikalavimo teisių pardavimo. Vieni jų teigia, jog reikalavimo teisė būdama prievolinės prigimties gali būti tik perleista, o ne perduota.¹¹⁵ Kitų nuomone, reikalavimo teisės atlygintinis perleidimas yra ne kas kita kaip jos pardavimas pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu¹¹⁶. Teisinėje literatūroje ne retai

¹¹³ Šiame darbe naudojama sąvoka “bendrosios pirkimo-pardavimo sutarčių (skyriaus) nuostatos” apima visas CK XXIII skyriuje įtvirtintas nuostatas.

¹¹⁴ ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 373-374.

¹¹⁵ ЕФИМОВА, Л. Г. *Проблемы правового регулирования договора финансирования под уступку денежного требования, банковское право*. S.l.: Юрист, 1999, p. 34.

¹¹⁶ БРАГИНСКИЙ, М. И.; ВИТРЯНСКИЙ, В.В. *Договорное право: Договоры о передаче имущества*. Москва: Статут, 2000, p. 17.

naudojamas pardavimo terminas reikalavimo teisės perleidimui apibūdinti¹¹⁷. Kai kurie anglų teisės specialistai pripažįsta, jog reikalavimo teisės negali būti suprantamos kaip prekės bendraja prasme, tačiau jos yra parduodamos.¹¹⁸ Lietuvoje reikalavimo perleidimą, priklausomai nuo to, kokio pobūdžio jis yra, t.y. ar piniginis ar ne, reglamentuoja CK nuostatos, susijusios su reikalavimo perleidimu (CK 6.101- 6.109 str.), pirkimo-pardavimo sutartys (CK 6.425 str.), mainų sutartys (CK 6.432 str.), dovanojimo sutartys (6.465 str.) ir faktoringo sutartys (6.903-6.912 str.). Atsižvelgiant į tokį nevienareikšmį reglamentavimą, prieš analizuojant reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių ypatumus, būtina atsakyti į klausimą, koks yra santykis tarp reikalavimo perleidimo (lot. - *cessio*), faktoringo ir reikalavimo pirkimo-pardavimo sutarčių.

2. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SANTYKIS SU REIKALAVIMO PERLEIDIMU (CESIJA)

CK 6.101 straipsnyje numatyta kreditoriaus teisė be skolininko sutikimo perleisti visą reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui. Būtent ši kreditoriaus teisė ir sudaro reikalavimo teisės perleidimo esmę. Cesija, kaip reikalavimo teisės perleidimo būdas, yra žinomas daugelyje pasaulio valstybių dar nuo romėnų teisės laikų. Bendriausia prasme reikalavimo teisės perleidimu (angl. - *assignment*) yra vadinamas aktas¹¹⁹ arba žodinis pareiškimas, kuriuo yra perleidžiamos teisės, kylančios iš kitos sutarties¹²⁰. Lietuvos civilinio kodekso komentare pateikiama labiau sofistikuota reikalavimo perleidimo samprata - „Reikalavimo teisės perleidimu laikoma sutartis, pagal kurią pradinis kreditorius savo reikalavimo teisę perduoda kitam asmeniui – naujam kreditoriui, o pats nustoja būti prievolės šalis“¹²¹. Doktrinoje šią sutartį yra įprasta vadinti cesijos sutartimi¹²². LAT praktikoje reikalavimo teisės perleidimu yra laikomas „susitarimas tarp pirminio kreditoriaus prievoliniame santykiyje ir trečiojo asmens, kuris, remdamasis tokia

¹¹⁷ HARTKAMP, A., et al. *Towards a European Civil Code*. 3rd ed. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004 p. 753-754; FERRARINI, G. Changes to Personal Property Security Law in Italy: a Comparative and Functional Approach. In *Making Commercial law, Essays in Honour of Roy Goode*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 492.

¹¹⁸ BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000, p. 234

¹¹⁹ Kai kuriose šalyse, pvz. Anglijoje, žodinis reikalavimo teisės perleidimas galimas tik pagal equity taisyklės, o statutinėje teisėje nėra pripažįstamas. Plačiau apie tai skaityti: WOLFF, L.C. Assignment Agreements under English law: Lost between Contract and property law? *The journal of business law*, July 2005, no. 413-544, p. 484.

¹²⁰ BARNES, A. J.; DWORKIN, T. M.; RICHARDS, E. L. *Law for Business*. Boston: McGraw-Hill/Irwin, 2006, p. 271.

¹²¹ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė*. 1 leid. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 140.

¹²² AMBRASIENĖ, D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai). *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 96-104.

sutartimi, tampa prievolinio santykio kreditoriumi, o buvęs kreditorius pasitraukia iš prievolinio santykio (*cesia debitis*)¹²³. Pastebėtina, jog pozityvioji teisė reikalavimo perleidimo sampratos nepateikia, o tik išsamiai aprašo reikalavimo perleidimo turinį.

Kaip matyti iš aukščiau pateikto reikalavimo teisės perleidimo apibrėžimo, Lietuvos doktrinoje jis yra laikomas atskira sutartimi, kuria pradinis kreditorius (cedentas) perleidžia savo reikalavimo teisę naujam kreditoriui (cesionieriui). Tačiau ar cesijos laikymas atskira sutarčių rūšim yra tikrai pagrįstas? Be to, atsižvelgiant į tai, jog tiek cesijos sutartimi, tiek reikalavimo pirkimo-pardavimo sutartimi yra pasiekiamas tapatus rezultatas, t.y. pasikeičia reikalavimo teisės turėtojas, iškyla klausimas, koks yra santykis tarp šių normų ir nuo ko priklauso šių normų taikymas atskirais atvejais.

Kaip jau minėta anksčiau, reikalavimo perleidimas cesijos pagalba buvo, galima sakyti, pirmoji teisinė konstrukcija, kurios pagrindu reikalavimas apskritai galėjo būti perleistas¹²⁴. Tačiau šiuolaikinės teisinės sistemos nors ir perėmė daugumą romėnų teisės institutų, būtų klaidinga manyti, jog jų nė kiek nepatobulino ir nesukūrė naujų. Reikalavimo teisė, o ypač piniginio reikalavimo, šiais laikais yra svarbus finansinis turtas, todėl daugumos valstybių įstatymų leidėjas stengiasi surasti naujų ir patogesnių teisinių priemonių, galinčių užtikrinti reikalavimo teisių perleidimą be papildomų suvaržymų. Kaip akivaizdžiausias rezultatas tokių pastangų yra turtinių teisių pirkimo-pardavimo sutarčių, faktoringo sutarčių, turtinių teisių dovanojimo sutarčių institutų įtvirtinimas CK.

Tačiau net ir esant minėtoms pozityviosios teisės nuostatoms, teorijoje vis dar netyla ginčai dėl cesijos sutarties ir atskirų rūšių sutarčių, kurių objektas yra reikalavimo teisė, santykio. Tokia pati tendencija pastebima ir Lietuvos teismų praktikoje, kurioje, kaip ir doktrinoje, nėra vieningos nuomonės dėl cesijos sutarties, ir dažnai iš esmės tapatūs teisinai santykiai skirtingose bylose vienur yra laikomi cesijos sutartimi, kitur - pirkimo-pardavimo. Atsižvelgiant į tokį painių atskirų sąvokų vartojimą beveik tapatiems savo faktinių aplinkybių visuma santykiams apibūdinti, sunku spręsti apie šių sutarčių santykį. Iš esmės egzistuoja dvi nuomonės šiuo klausimu, vieni autoriai teigia, jog cesija yra visiškai atskira sutartis, tuo tarpu antrosios nuomonės šalininkai teigia, jog cesija yra kitų sutarčių, kuriomis perleidžiamas reikalavimas, turinio elementas. Taigi, siekiant atsakyti į aukščiau pateiktus klausimus yra būtina išanalizuoti abi šias pozicijas šiek tiek išsamiau.

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. L. K., Nr. 3K-3-597/2006, kat. 25.3, 32.5.2, 33, 37. Pastebėtina, jog ši samprata yra pateikiama remiantis 1964 m. CK 238 str. nuostatomis.

¹²⁴ Plačiau apie disponavimo reikalavimo teise genezę romėnų teisėje, žiūrėti šio darbo 2 dalį.

Pirmosios pozicijos šalininkai laikosi nuomonės, jog cesija yra atskira sutartis, kurios pagrindu perleidžiamas reikalavimas. Kaip šios nuomonės atstovą galima būtų paminėti rusų civilinės teisės teoretiką V. A. Belov (В. А. Белов), kurio nuomone cesijos sutartis yra visiškai savarankiška sutarčių rūšis. Šią nuomonę jis grindžia tuo, jog teisių negalima perleisti jokiais kitais būdais kaip tik cesija, kadangi neegzistuoja tokia teisinė kategorija kaip teisės į teisę¹²⁵, kas savo ruožtu užkerta reikalavimo teisei galimybę būti pirkimo-pardavimo sutarties objektu. Tuo tarpu cesijos sutartimi, pirminis kreditorius atsisako savo reikalavimo teisės, kylančios iš kitos sutarties, naujojo kreditoriaus naudai¹²⁶. Faktą, jog pozityviojoje teisėje yra numatyta galimybė pirkti ir parduoti turtines teises, šis mokslininkas aiškina kaip sąlyginio pobūdžio nuostatas, kurias pritaikant turtinių teisių pardavimui reikėtų apskritai atsisakyti pirkimo-pardavimo sutarties sampratoje naudojamo išsireiškimo „perleidžia nuosavybės teisę“ ir apibrėžti kaip „sutartį, pagal kurią viena šalis (teisės pardavėjas) įsipareigoja perduoti kitai šaliai (pirkėjui) turtinę teisę, o šis įsipareigoja ją priimti ir sumokėti atitinkamą pinigų sumą (kainą). Vis dėlto mokslininkas laiko šias sutartis dviem visiškai skirtingais sutarčių tipais. Kaip esminius skirtumus tarp šių sutarčių nurodydamas tai, jog cesijos sutartimi galima perleisti tik reikalavimo teisę, tuo tarpu pirkimo-pardavimo sutartimi- bet kokią turtinę teisę. Be to, cesijos atveju nėra būtina nurodyti cesijos tikslo, t.y. kodėl yra perduodamas reikalavimas, tuo tarpu pirkimo-pardavimo sutarties pavadinimas pats savaime nurodo šį tikslą. Na, o esminiu skirtumu, skiriančiu šias dvi, jo nuomone, visiškai skirtingas sutartis, autorius nurodo tai, jog cesijos atveju, naujasis kreditorius skolininkui turi įrodyti tik reikalavimo perleidimo faktą, tuo tarpu pirkimo-pardavimo sutarties atveju, be to kas paminėta, jis turės įrodyti ir turtinių teisių įgijimo pagrindą¹²⁷.

Pastebėtina, jog Lietuvos teismų praktikoje taip pat egzistuoja atvejai, kai teismas reikalavimo perleidimą laikė cesijos sutartimi, o ne pirkimo-pardavimo, dovanojimo ar kitokio pobūdžio sutartimi.¹²⁸

Antrosios nuomonės šalininkai cesijos apskritai nelaiko atskira sutartimi, o traktuoja ją kaip sudėtinį sutarčių turinio elementą. Tai grindžiama tuo, jog pati cesija neturi pagrindo (tikslo), dėl ko ji yra vykdoma, todėl ji negali būti laikoma atskira sutartimi. Tuo tarpu reikalavimo perleidimas niekada nevykdomas savaime. Šalys,

¹²⁵ *Cit. op.* 57, p. 18-25

¹²⁶ *Cit. op.* 57, p. 111-112.

¹²⁷ *Cit. op.* 57, p. 176-178.

¹²⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. L. K., Nr. 3K-3-597/2006, kat. 25.3, 32.5.2, 33, 37; LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje R. L. Individuali įmonė v. AB „Daisotra“, Nr. 3K-3-1255/2002, kat. 67, 33; LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Stella Vitae“ v. AB „Dirbtinis pluoštas“ ir SP AB „Kauno energija“, Nr. 3K-3-759/2003, kat. 33.

sudarydamos reikalavimo perleidimo susitarimą, turi kokį nors tikslą - įvykdyti prievolę, padovanoti reikalavimo teisę, gražinti reikalavimo perleidimu skolą ar pan.¹²⁹ Atsižvelgiant į tai, yra pasirenkama konkreti sutartis, kuri labiausia atitiktų subjektų siekiamą tikslą, kaip, pavyzdžiui, pirkimo-pardavimo, mainų, dovanojimo, faktoringo ar kt. Šią išvadą pagrindžia M. I. Braginskij ir V. V. Vitrianskij (М. И. Брабинский ir В. В. Витрянский) išsakyta pozicija, jog pati cesija negali būti vadinama sutartimi, o turtinių teisių judėjimas vyksta konkrečių civilinių sutarčių, kurių dalykas yra turtas, pagrindu¹³⁰.

LAT nors ir nėra pasisakęs konkrečiai dėl cesijos ir pirkimo-pardavimo bei kitų sutarčių santykio, tačiau iš kai kurių bylų akivaizdžiai matyti, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra pripažįstama kaip atskira sutartis, o cesija kaip atitinkamo sandorio dalis. Vienoje iš bylų LAT, sprendamas dėl reikalavimo teisės perleidimo sutarties negaliojimo, kurios pagrindu buvo perleista reikalavimo teisė atgauti negražintą skolą, konstatavo, jog „reikalavimo perleidimas gali būti vykdomas įvairiais sandoriais. Teismai, analizavę sudarytos sutarties turinį, nustatė, kad (...) šalys susitarė, kad reikalavimo įgijėjas įsipareigoja už perleistą 62 000 Lt skolą sumokėti pradiniam kreditoriui (...) 65 proc. reikalavimo skolos dydžio sumą per dešimt dienų po to kai įgijėjas atgaus reikalavimo skolą iš skolininko (...), t.y. N. S. perleido savo teisę už atlyginimą ir sudarė **reikalavimo pirkimo-pardavimo sutartį**.“¹³¹ Tai, jog reikalavimo teisė gali būti perkama-parduodama, buvo nurodyta vienoje Lietuvos Apeliacinio teismo (toliau tekste - Apeliacinis teismas) byloje¹³². Ir nors ginčas nebuvo tiesiogiai susijęs su reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartimi, iš minėtos bylos faktinių aplinkybių matyti, jog galimybė pirkti-parduoti reikalavimo teises yra nekvestionuojama, „(...) pirkimo-pardavimo sutartimi už 159 444 Lt nusipirko pareiškėjui įkeistas prievolines teises (...)“.

Pastebėtina, jog tarptautinės teisės aktuose, reglamentuojančiuose reikalavimo teisės perleidimą (daugiausia piniginio pobūdžio reikalavimo) taip pat nėra nustatyta aiški pozicija šiuo klausimu. Piniginio reikalavimo (angl. - *receivable*) perleidimą tarptautinėje rinkoje reguliuoja 2001 m. gruodžio 12 d. JTO Generalinės asamblėjos patvirtinta Jungtinių Tautų Konvencija dėl piniginio reikalavimo teisių perleidimo tarptautinėje prekyboje (toliau tekste – UNCITRAL konvencija)¹³³, kuri pakeitė¹³⁴ 1988 m. gegužės 28

¹²⁹ *Cit. op.* 122, p. 97.

¹³⁰ SKIBARKIENĖ, Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47), p. 117.

¹³¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Disca Baltica“ ir N. S. v. UAB „Panevėžio balsas“, Nr. 3K-3-420/2005, kat. 35.6.1, 37.

¹³² Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus (toliau - AT CBS) teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje AB „Ūkio bankas“ v. „Daumantų verslai“, Nr. 2-1/ 2003, kat. 33, 36.2.

¹³³ Angliškas konvencijos pavadinimas - United Nations Convention on the assignment of receivables in international trade [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-01-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>;

d. Otavoje priimtą UNIDROIT konvenciją dėl tarptautinio faktoringo¹³⁵. Konvencijos 2 straipsnyje nurodyta, jog reikalavimo teisės perleidimas gali būti vykdomas tik sutartiniu pagrindu, kuriuo siekiama arba visiškai perleisti nuosavybės teisę į reikalavimus, arba sukurti įkeitimo teises į reikalavimą. Deja, nei minėtas straipsnis, nei kiti konvencijos straipsniai nedetalizuoja, kokio pobūdžio sutartimi šie reikalavimai gali būti perleisti¹³⁶. Kadangi skirtingos valstybės turi susiklosčiusias skirtingas tradicijas reikalavimo teisės perleidimo sferoje, šis klausimas paliktas spręsti nacionalinei valstybių įstatymų leidybai. Kita vertus, konvencijoje yra daromas esminis skirtumas tarp reikalavimo teisės perleidimo (angl. - *assignment*) kaip nuosavybės perleidimo ir reikalavimo teisės perleidimo sutarties kaip sandorio, kuriuo yra sukuriama asmeniniai išpareigojimai (kitaip tariant, tarp perleidimo ir jo *causa*, kuris yra pardavimas, įkeitimo sandoris, dovanojimas ar mokėjimas)¹³⁷. Remiantis tuo, galima teigti, jog konvencija nors ir nenurodo tiesiogiai, tačiau ir nedraudžia reikalavimo teisę perleisti pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu.

Lietuvos įstatymuose aiškiai yra pasakyta, jog galima pirkti ir parduoti turtines teises. O kaip matyti iš ankstesniuose skyriuose pateiktos reikalavimo teisės analizės, pirkti ir parduoti galima ir reikalavimo teisę. Tačiau ar ši sutartis įstatymo leidėjo pasirinkta kaip alternatyva reikalavimo teisės perleidimui (cesijai)? Atsakymas į šį klausimą turėtų būti neigiamas ir tai galima pagrįsti toliau pateikiamais argumentais.

Visų pirma pati kodekso struktūra suponuoja tokią išvadą. Kaip ne kartą yra pabrėžęs aukščiausias teismas¹³⁸ ir kaip yra nurodyta CK 1.9 straipsnio 1 dalyje, atskiros įstatymo nuostatos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų sisteminių ryšių su kitomis to paties įstatymo bei kitų įstatymų normomis, taip pat į tai, kokioje įstatymo dalyje jos yra išdėstytos ir koks jų santykis su kitom to paties įstatymo dalim. Pastebėtina, jog civilinio

¹³⁴ GOODE, R., *et al. International Instruments and Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 451.

¹³⁵ Angliškas konvencijos pavadinimas - UNIDROIT Convention on International Factoring [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-01-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org>> .

¹³⁶ Aiškinamasis raštas paruoštas UNCITRAL sekretoriato informavimo tikslais (angl. Explanatory note by the UNICITRAL secretariat on the United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade) [interaktyvus], [žiūrėta 2007-01-15] p. 29. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>. Taip pat žiūrėti, UNICITRAL konvencijos projekto komentarą (angl. Analytical Commentary on the draft Convention on the Assignment of receivables in International Trade) dok. Nr. A/CN.9/489, [interaktyvus], [žiūrėta 2007-01-15] p. 11. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>.

¹³⁷ UNICITRAL konvencijos projekto komentaras (angl. Analytical Commentary on the draft Convention on the Assignment of receivables in International Trade) dok. Nr. A/CN.9/489, psl. 10.

¹³⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartyje *H.J. v. Vilniaus miesto valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-50/1999 kat. 32, pabrėžė, jog „ (...) bet kuri teisės norma (...) gali būti tinkamai išaiškinta tik tada, jeigu bus atsižvelgta į jos sisteminius ryšius su kitomis to paties įstatymo, atitinkamos teisės šakos ar teisės instituto normomis, taip pat jos santykį su Konstitucija ir joje įtvirtintais bendraisiais teisės principais, esančiais visos teisės sistemos pagrindu.“

kodekso autoriai pasirinko tokią CK struktūrą, pagal kurią pirmiausiai yra išdėstomos visos bendrosios nuostatos, o po to specialiosios taisyklės, konkretizuojančios bendrųjų nuostatų taikymą. Puikus to pavyzdys yra reikalavimo perleidimo ir pirkimo-pardavimo sutarties santykis. Reikalavimo perleidimą reglamentuojančios taisyklės yra išdėstytos CK 6 knygos I dalyje, kuri vadinasi „Bendrosios nuostatos“. Ši dalis yra skirta aptarti bendriesiems klausimams, susijusiems su prievolėm apskritai, t.y. jų atsiradimu, vykdymu, nevykdymu ir pan. Taigi šioje dalyje nėra įtvirtinta jokių specialių taisyklių, taikomų esant konkrečiai faktiniai teisinių santykių sudėčiai. Tuo tarpu reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra reglamentuojama civilinio kodekso IV dalyje „Atskiros sutarčių rūšys“. Pažymėtina, jog tokios sutarties rūšies, kaip cesija (reikalavimo perleidimas), šiame skyriuje nėra numatyta. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog kyla pagrįstų abejonių dėl cesijos, kaip atskiros sutarties rūšies egzistavimo.

Antra, būtina atkreipti dėmesį ir į tai, jog reikalavimo teisės pirkimą-pardavimą reglamentuojančiose nuostatose nurodyta: „Teisių pirkimo-pardavimo sutarčiai taikomos šio skyriaus (*aut. pastaba*: pirkimas-pardavimas) nuostatos tiek, kiek tai neprieštarauja tų teisių prigimčiai ir esmei“¹³⁹. Tuo tarpu CK 6 knygos VI skyriuje kaip tik ir yra numatytos bendrosios taisyklės, reglamentuojančios reikalavimo teisės perleidimą, atsižvelgiant į reikalavimo teisės prievolinę prigimtį ir esmę. Tai patvirtina ir kitų panašių sutarčių reglamentavimas. Pavyzdžiui, dovanojimo sutartimi (6.465 str.), kaip ir pirkimo-pardavimo sutartimi, galima perleisti turtines teises¹⁴⁰. CK 6.465 straipsnyje yra numatyta dovanojimo sutarties samprata, kurioje nevienareikšmiškai pasakyta, jog galima dovanoti ne tik turtines teises apskritai, bet konkrečiai yra įvardijamas „reikalavimas“: „(...) (dovanotojas) neatlygintinai perduoda turtą ar turtinę teisę (reikalavimą) kitai šaliai (...)“. Be to, būtina atkreipti dėmesį ir į tai, jog CK 6.471 straipsnio 3 dalyje imperatyviai yra nurodyta, jog „dovanojant reikalavimo teisę privaloma laikytis šio kodekso 6.101–6.104, 6.107¹⁴¹ straipsniuose nustatytų reikalavimų“. Taigi, reikalavimas gali būti perkamas ir parduodamas atsižvelgiant į nuostatas, kuriose yra atspindėta reikalavimo teisės prigimtis, t.y. bendrąsias reikalavimo teisės perleidimo nuostatas.

Be viso to, kas jau yra išdėstyta, būtina aptarti dar vieną aspektą. Iš CK 6.105 straipsnio matyti, jog reikalavimo teisė gali būti perleista atlygintinai arba neatlygintinai, tačiau nei viename iš straipsnių, numatytų CK VI skyriuje, nėra kalbama nei apie kainos, mokamos už reikalavimą, sumokėjimo tvarką, nei apie pasekmes, atsirandančias jei

¹³⁹ CK 6.425 str.

¹⁴⁰ Žinoma, perleidžiant reikalavimo teisę dovanojimo sutarties pagrindu, priešingai nei pirkimo-pardavimo sutarties atveju, ji yra perleidžiama neatlygintinai. Tai yra sąlygota pačios dovanojimo sutarties prigimties ir paskirties.

¹⁴¹ CK 6.101- 6.109 str. reglamentuoja reikalavimo perleidimą.

naujasis kreditorius nevykdo savo pareigos sumokėti. Jame pateikiamos tik kreditoriaus atsakomybės ribos, priklausomai nuo to, koks perleidimo būdas (pagrindas) buvo pasirinktas, t.y. ar reikalavimas perleidžiamas atlygintinai ar ne. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog šie klausimai yra reguliuojami konkrečių sutarčių (tokių kaip pirkimo-pardavimo, dovanojimo ir pan.) nuostatomis, priklausomai nuo to, kokio tikslo siekia kreditorius perleisdamas savo reikalavimo teisę - ją parduoti ar kitaip perleisti. Tai patvirtinta ir aukščiau aptarta LAT pozicija, jog atlygintinis reikalavimo teisės perleidimas yra laikomas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartimi¹⁴².

Taigi, apibendrinant tai, kas išdėstyta, manytina, jog Lietuvos įstatymų leidėjas laikosi antrosios pozicijos, t.y., kad cesijos sutartis nėra atskira sutartis, o cesija reglamentuojančiom normom tik nustatomos bendrosios taisyklės, taikomos perleidžiant reikalavimo teisę, nepriklausomai nuo to, koku būdu tai daroma, t.y. parduodant, dovanojant ar pan.

Tokią išvadą patvirtina ir Lietuvos doktrinoje vyraujanti pozicija. Prof. V. Mikelėnas nurodo, jog „reikalavimo teisė gali būti perleidžiama atlygintinai, pavyzdžiui, parduota (...), arba neatlygintinai, pavyzdžiui padovanota (...)“¹⁴³. D. Ambrasienė, kalbėdama apie cesijos ir kitų sutarčių santykį, teigia, jog „cesija gali būti įvykdyta įvairiais tikslais ir įvairiausių sandorių pagrindu. Daugiausia cesija vyksta pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu (...)“¹⁴⁴. Prie tokios pačios išvados prieina ir Ž. Kibarkienė, teigdama, jog „reikalavimas gali būti perleidžiamas naudojantis CK specialioje dalyje numatytais sutarčių teisinėmis konstrukcijomis (...)“¹⁴⁵.

Reziumuojant aukščiau pateiktas pozicijas bei nuomones, būtina pažymėti, jog Lietuvoje tiek pozityviojoje teisėje, tiek doktrinoje vyrauja požiūris, atitinkantis antrąją poziciją, t.y., kad cesija nėra laikoma atskira sutartimi. Iš viso to seka, jog Lietuvoje cesijos sutartis nelaikoma atskira sutarčių rūšimi, o yra sudedamoji kitų sutarčių, kurių pagrindu perleidžiama reikalavimo teisė, turinio dalis. Tuo tarpu, atskirų sutarčių, tokių kaip pirkimas-pardavimas ir pan., taisyklės, sandoriui, kuriuo yra perleidžiama reikalavimo teisė, yra taikomos tiek, kiek bendrosios reikalavimo teisės perleidimo nuostatos nereglamentuoja atitinkamų santykių, t.y. subsidiariai.

¹⁴² LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Disca Baltica“ ir N. S. v. UAB „Panevėžio balsas“, Nr. 3K-3-420/2005, kat. 35.6.1, 37.

¹⁴³ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė*. 1 leid. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p.140.

¹⁴⁴ *Cit. op.* 122, p. 98.

¹⁴⁵ SKIBARKIENĖ, Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47), p. 122.

3. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES IR FAKTORINGO SUTARTIES SANTYKIS

CK 6.903 straipsnyje pateikiama faktoringo sutarties (angl. - *factoring*) samprata, pagal kurią “viena šalis (finansuotojas) perduoda arba įsipareigoja perduoti kitai šaliai (klientui) pinigus mainais už kliento (kreditoriaus) piniginių reikalavimą, susijusį su prekių pardavimu, darbų atlikimu ar paslaugų teikimu, trečiajam asmeniui (skolininkui), o klientas perleidžia arba įsipareigoja perleisti finansuotojui piniginių reikalavimą skolininkui (finansavimas su sąlyga perleisti piniginių reikalavimą) ir mokėti sutartyje nustatytą atlyginimą”. Taigi faktoringo sutartimi, kaip ir pirkimo-pardavimo sutartimi, galima perleisti reikalavimo teisę už atitinkamą kainą. Be to, užsienio literatūroje dažnai apibūdinant faktoringą teigiama, jog tai reikalavimo teisės pardavimas¹⁴⁶. Taigi jei abiem sutartim pasiekiamas tas pats rezultatas, t.y. atlygintinai perleidžiama reikalavimo teisė, koks gi tada skirtumas tarp šių sutarčių ir kada turėtų būti sudaroma viena, o kada kita?

Vis dėlto, nepaisant ką tik paminėto iššoriško panašumo, šias dvi sutarčių rūšis skiria keli, tačiau esminiai skirtumai, t.y. faktoringo santykių subjektai (sutarties šalys), objektas ir tikslas. Toliau šie skirtumai aptariami detaliau.

Sutarties šalys:

Pirkimo-pardavimo sutarties šalimis yra pirkėjas ir pardavėjas. Pardavėjas šiuo atveju yra kreditorius (tiek fizinis, tiek juridinis asmuo), kuriam priklauso reikalavimo teisė, kylanti iš kitos prievolės, tuo tarpu pirkėjas gali būti bet kuris kitas asmuo- tiek fizinis, tiek juridinis. Pastebėtina, jog šios sutarties atveju įstatymas, be bendrųjų veiksnio reikalavimų jokių papildomų nenumato. Tuo tarpu faktoringo sutartis yra sudaroma tarp kliento (pirminio kreditoriaus), turinčio reikalavimo teisę ir finansuotojo. Jau vien iš šalių pavadinimų galima spręsti, jog jos nėra tapačios pirkimo-pardavimo sutarties šalims. Nors papildomi reikalavimai įtvirtinti įstatyme yra tik finansuotojo atžvilgiu, faktoringo sutarties specifiška lemia, jog dažniausiai klientais būna juridiniai asmenys. Remiantis CK 6. 904 straipsnio nuostatomis, „finansuotoju pagal faktoringo sutartį gali būti **tik** bankas arba kitas pelno siekiantis juridinis asmuo, įstatymų nustatyta

¹⁴⁶ BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000, p. 612-613; Taip pat žr. FERRARINI, G. Changes to Personal Property Security Law in Italy: a Comparative and Functional Approach. In *Making Commercial law, Essays in Honour of Roy Goode*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 489

tvarka turintys teisę vykdyti faktoringo veiklą“. Taigi finansuotojui, be bendrųjų veiksnio reikalavimų, papildomai yra keliamas reikalavimas, turėti įstatymo numatytą teisę vykdyti faktoringo veiklą, todėl juo dažniausiai būna specializuotos agentūros, banko filialai ar kitos komercinės įstaigos¹⁴⁷. Toks pats reikalavimas yra įprastas ir tarptautinėje prekyboje sudaromoms faktoringo sutartims, ir nors nei vienoje konvencijoje reguliuojančioje tarptautinio faktoringo santykius nėra numatyta imperatyvaus reikalavimo, jog finansuotoju¹⁴⁸ gali būti tik specialų leidimą turintis asmuo, tai yra įprasta praktika, kaip ir tai, jog klientu būna ne fizinis asmuo, o įmonė ar kita institucija¹⁴⁹.

Sutarties objektas :

CK 6.905 straipsnyje yra nurodyta, jog „faktoringo sutarties dalyku, kuriam teikiamas finansavimas, gali būti **piniginis reikalavimas**, pagal kurį jau yra suėjęs mokėjimo terminas (esamas reikalavimas), taip pat atsirianti teisė gauti pinigines sumas (būsimas reikalavimas)“. Taigi faktoringo sutarties dalyku gali būti tik reikalavimo teisė į pinigus, kitaip - piniginis reikalavimas. Tokia pati išvada išplaukia iš faktoringo sutarties sampratos, kurioje yra nevienareikšmiškai nurodyta, jog „(finansuotojas) perduoda arba įsipareigoja perduoti kitai šaliai (klientui) pinigus mainais už kliento (kreditoriaus) **piniginį reikalavimą**¹⁵⁰“. Tuo tarpu nuostatose, reguliuojančiose reikalavimo teisės pirkimą-pardavimą, nėra konkretizuojama kokio pobūdžio reikalavimas gali būti parduotas. CK VI skyriuje, kuriame yra nurodytos bendrosios reikalavimo perleidimo taisyklės, taip pat nenurodoma, koks reikalavimas gali būti parduotas. Imperatyviai apibrėžiami yra tik kokie reikalavimai negali būti perleisti. Taigi vadovaujantis civilinės teisės principu, pagal kurį galima viskas, kas neprieštaruoja imperatyvioms teisės normoms ir kas nepažeidžia teisės principų¹⁵¹, nuosekliai vertinant, galima daryti išvadą, jog pirkimo-pardavimo sutartimi gali būti parduodamas bet koks reikalavimas, jei tik jis nėra imperatyvių įstatymo normų laikomas neperleidžiamu. Taigi, sutarčių dalykas yra dar vienas požymis, leidžiantis atskirti šias sutartis.

¹⁴⁷ BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000, p. 613

¹⁴⁸ Tarptautinėje prekyboje, bei Otavos konvencijoje, finansuotojas vadinamas faktoriumi (angl. *factor*).

¹⁴⁹ ŠATAS, J. *Tarptautiniai atsikaitymai, teisiniai pagrindai ir praktika*: Studijų ir praktinio naudojimo informacinis šaltinis. Vilnius : Eugrimas, 2006, p. 89.

¹⁵⁰ CK 6.903 str.

¹⁵¹ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. AB „Šėtos sūrinė“, Nr. 3K-3-545/2000, kat. 14.

Sutarties tikslas:

Kaip jau ne kartą buvo minėta, pirkimo-pardavimo sutarties tikslas yra perleisti nuosavybės teisę į atitinkamą objektą (šiuo atveju į reikalavimo teisę).¹⁵²

Tuo tarpu faktoringo sutartimi, nors ir yra perleidžiamas reikalavimas, pagrindinis šios sutarties tikslas yra laikomas kliento finansavimas, t.y. „piniginių lėšų gavimas iš finansuotojo, klientui įsipareigojant jas grąžinti finansuotojui perleidžiant piniginių reikalavimą“¹⁵³. Be to, faktoringo teisiniai santykiai apima kur kas platesnę sferą nei pirkimas-pardavimas, kadangi pagal faktoringo sutartį teikiamos paslaugos gali apimti: „finansavimą, sąskaitų administravimą (įskaitant klientų skolų apskaitą) ir rizikos, susijusios su abejotinomis skolomis, mažinimą (įskaitant skolų išreikalavimą)“¹⁵⁴.

Taigi, apibendrinant reikia pabrėžti, jog siekiant sutartį kvalifikuoti faktoringo sutartimi, o ne pirkimo-pardavimo, būtina, jog ji turėtų visus tris požymius, t.y.: (1.) sutarties viena šalis turi būti asmuo, turintis įstatymų nustatyta tvarka suteikta teisę (licenciją) verstis faktoringo veikla; (2.) sutarties objektas yra tik piniginio pobūdžio reikalavimo teisė; (3.) pagrindinis sutarties tikslas yra ne reikalavimo pardavimas, o reikalavimo perleidimas, kaip atsiskaitymas už suteiktą finansavimą. Sutartis, neturinti bent vieno iš šių požymių, negali būti laikoma faktoringo sutartimi.

Nepaisant ką tik išdėstytų faktoringo ir pirkimo-pardavimo sutarčių skirtumų, būtina atkreipti dėmesį į tai, jog šios sutartys turi ir panašumų. Tiek reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo¹⁵⁵, tiek faktoringo¹⁵⁶ sutartims yra taikomos bendrosios cesijos taisyklės. Be to, kai kurių teisininkų nuomone, faktoringo sutarčiai pirkimo-pardavimo santykius reglamentuojančios normos gali būti taikomos subsidiariai. Pavyzdžiui, kai klientas perleidžia finansuotojui negaliojančią reikalavimą, sprendžiant apie jo atsakomybę, galėtų būti taikoma CK 6.307 straipsnio nuostatos¹⁵⁷.

Vis dėlto atsižvelgiant į anksčiau šiame skyriuje aptartus faktoringo ir pirkimo-pardavimo sutarčių skirtumus, reikia pabrėžti, jog šios sutartys naudojamos esant visiškai skirtingiems teisiniams santykiams, todėl negali būti laikomos alternatyva viena kitai.

¹⁵² БРАГИНСКИЙ, М. И.; ВИТРЯНСКИЙ, В.В. *Договорное право: Договоры о передаче имущества*. Москва: Статут, 2000, p. 19; BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000, p. 229.

¹⁵³ SKIBARKIENĖ, Ž. Faktoringo samprata ir jo teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2005, t. 70 (62), p. 59.

¹⁵⁴ ŠATAS, J. *Tarptautiniai atsikaitymai, teisiniai pagrindai ir praktika*: Studijų ir praktinio naudojimo informacinis šaltinis. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 83.

¹⁵⁵ Bendrųjų cesijos normų taikymas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartyse aptartas šio darbo III dalies 2 skyriuje.

¹⁵⁶ *Cit. op.* 122, p. 102.

¹⁵⁷ SKIBARKIENĖ, Ž. Faktoringo samprata ir jo teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2005, t. 70 (62), p. 60.

IV. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SUDARYMAS IR VYKDYMAS

1. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SUDARYMAS

Technikos ir mokslo progresas, sudėtingėjantis visuomeninis ekonominis gyvenimas ne tik veda prie naujų teisinių formų atsiradimo, bet taip pat pasireiškia tokių tradicinių institutų kaip pirkimas-pardavimas vystymu.¹⁵⁸ Atitinkamai turtinių teisių, įskaitant reikalavimo teisės, pirkimo-pardavimo sutarčių įtvirtinimas CK kaip tik ir yra minėto vystymo rezultatas.

Reikalavimo teisės pirkimas-pardavimas reglamentuojamas CK 6.425 straipsnyje, kuriame teigiama, jog „teisių pirkimo–pardavimo sutarčiai taikomos šio skyriaus (aut. pastaba- XXIII) nuostatos tiek, kiek tai neprieštaruja tų teisių prigimčiai ir esmei“. Taigi, reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčiai taikomos CK įtvirtintos bendrosios pirkimo-pardavimo sutarčių nuostatos tiek, kiek tai neprieštaruja reikalavimo teisės prigimčiai ir esmei. Kadangi reikalavimo teisės perleidimą, atsižvelgiant į jos prigimtį, reglamentuoja bendrosios reikalavimo perleidimo nuostatos, pirkimo-pardavimo sutarčių taisyklės taikomos reikalavimo teisės pirkimui-pardavimui subsidiariai tiek, kiek jos neprieštaruja bendrosioms reikalavimo perleidimo nuostatomis. Todėl, sudarant reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis, būtina vadovautis CK straipsniais, reglamentuojančiais reikalavimo perleidimą ir pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymą bei vykdymą.

Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartimi viena šalis (pardavėjas) įsipareigoja perduoti nuosavybės teisę į reikalavimo teisę, o kita šalis (pirkėjas) įsipareigoja ją priimti ir už ją sumokėti atitinkamą sumą pinigų (kainą). Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo santykiai yra specifiniai, lyginant juos su paprastu pirkimu-pardavimu, ir šis specifiškumas iš esmės yra nulemtas sutarties objekto, kuris priešingai nei įprasto pirkimo-pardavimo atveju yra nematerialaus, subjektinio pobūdžio. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje bus analizuojamos šios sutarties sudarymo ypatybės, susijusios su jos objekto specifiškumu bei sąlygomis, kurias būtina numatyti sutartyje, siekiant, jog ji būtų galiojanti ir vykdytina.

¹⁵⁸ *Гражданское право: Учебник. Под редакцией СЕРГЕЕВА, А. П.; ТОЛСТОЙ, Ю. К. Москва: Проспект, 2000, 2 т., psl. 3.*

Sutarties sudarymu beveik visos pasaulio teisinės sistemos pripažįsta konsensuso tarp šalių pasiekimo momentą, t.y. sutartis laikoma sudaryta nuo šalių valios sutapimo.¹⁵⁹ Vis dėlto dažnai vien valios sutapimo nepakanka, kadangi be valios sutapimo, papildomai iš šalių susitarimo turi būti galima identifikuoti tikruosius šalių ketinimus, t.y. kokią sutartį jie siekė sudaryti ir kokias pareigas bei teises prisiimti. Šalys sudarydamos sutartį susitaria dėl tarpusavio teisių ir pareigų, jų vykdymo būdo, terminų ir daugelio kitų dalykų. Kiekvienas susitarimas dėl šių tarpusavio teisių, pareigų bei kitais su sutartimi ir jos vykdymu susijusiais klausimais yra vadinamas sutarties sąlyga.¹⁶⁰ Visų šių sąlygų visuma yra laikoma sutarties turiniu. Tačiau ne visą laiką šalys privalo, o kartais ir gali savo sutartyje numatyti visas aplinkybes, susijusias su sutarties vykdymu, ginčų sprendimu ar pan. Atsižvelgiant į tai, sąlygos yra skirstomos į esmines, kurių nenumačius sutartis apskritai nebūtų sudaryta, ir neesmines, kurių nenumatymu nulemtas sutarties spragas gali užpildyti teismas, taikydamas dispozityvias įstatymo normas.¹⁶¹

Teisės teorijoje yra pripažįstama, jog sutarties objektas, dėl kurio šalys susitaria, yra visuomet laikomas esmine sutarties sąlyga. Siekiant, kad sutartis būtų sudaryta, būtina aiškiai identifikuoti dėl ko būtent šalys susitaria. Jei to padaryti neįmanoma, tuomet objektą būtina apibūdinti taip, kad iš pateiktos informacijos būtų galima spręsti, ką šalys susitarė perduoti ir priimti sudaromos sutarties pagrindu. Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra ne išimtis, todėl ji, kaip ir visos kitos sutartys, bus laikoma sudaryta, jei šalys susitars dėl pirkimo-pardavimo sutarties objekto taip, jog būtų galima nustatyti, kas yra parduodama ir perkama¹⁶². CK 6.306 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta, jog „pirkimo–pardavimo sutarties sąlyga dėl sutarties dalyko laikoma suderinta, jeigu sutarties turinys leidžia nustatyti daikto (prekės) pavadinimą ir kiekį“. Pastebėtina, jog objekto identifikavimas yra vienintelė sąlyga, kurios nenustatymas leistų laikyti susitarimą tarp šalių nesudarytu, kadangi būtent pagal jį galima individualizuoti sutartį, ir vienintelės šios spragos neįmanoma pašalinti, taikant dispozityvias įstatymo normas¹⁶³.

Be esminių sąlygų nurodymo sutartyje, taip pat yra keliami atitinkami formalūs reikalavimai sutarties formai, kurios nesilaikymas gali būti lemiamas, sprendžiant dėl tam tikrų sutarčių galiojimo bei sutarties šalių veiksniumi ir teisnumui, kurių nesilaikymas taip pat gali sąlygoti sutarties negaliojimą.

¹⁵⁹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė, Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 247.

¹⁶⁰ *Cit. op.* 159, p. 313.

¹⁶¹ CK 6.195 str.

¹⁶² CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 397.

¹⁶³ Jie šalys neaptaria kitų sutarties sąlygų, pavyzdžiui, kainos, įstatymų leidėjas yra sukūręs normų mechanizmą, kuris padeda užpildyti šias sutarčių spragas. CK 6.313 ir 6.198 straipsniuose yra reglamentuojami galimi kainos nustatymo būdai, kai šalys jos nenumatė, ar neaiškiai numatė sutartyje.

Taigi, siekiant detaliau išanalizuoti ir atskleisti reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo specifiką, manytina, jog yra būtina aptarti esmines sutarties sąlygas bei jos elementus plačiau.

1.1. SUTARTIES OBJEKTAS

Iš reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties sampratos, pateiktos ankstesnėje šio darbo dalyje, matyti, jog šios sutarties objektu yra reikalavimo teisė. Tačiau reikalavimo teisė, kaip ir materialūs daiktai, gali būti įvairių rūšių bei atsirasti įvairiais pagrindais. Kadangi civilinėje teisėje galioja principas - galima viskas kas nėra uždrausta, manytina, jog tikslingiausia būtų aptarti reikalavimus, kurių perleisti, taigi ir parduoti, negalima. Tokie reikalavimai yra nustatyti CK 6.102 straipsnyje. Pastebėtina, jog šiame straipsnyje numatyti draudimai yra panašūs, o kai kuriais atvejais ir visiškai identiški kitose šalyse numatytiems draudimams, susijusiems su reikalavimo teisės, kaip sutarties objekto, perleidimu.¹⁶⁴

Taigi, draudžiama parduoti reikalavimą: 1) kurio atžvilgiu negalimas išieškojimas; 2) draudžiama parduoti reikalavimą teisėjui, prokurorui ar advokatui, kurie dėl šio reikalavimo iškeltaje byloje atlieka savo tarnybines pareigas; 3) kuris neatsiejamai susijęs su kreditoriaus asmeniu. Bendrasis principas yra tas, jog prievolės dalykas turi tenkinti kreditoriaus interesą, priešingu atveju, jei kreditorius neturi jokio teisinio intereso, tai šalių susitarimas yra paprasčiausiai nerimtas ir teisė į jį apskritai nereaguoja.¹⁶⁵ Todėl negalima parduoti reikalavimo, kuris neegzistuoja, kuris jau yra parduotas ar kitaip perleistas ir pan. Šis draudimas iš esmės atitinka prievolių teisės principą, įtvirtintą CK 6.3 straipsnio 4 dalyje, pagal kurį „prievolės dalyku negali būti tai, kas neįvykdoma“ (lot. - *impossibilia nulla obligatio est*). Atsižvelgiant į tai, sudarant reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartį, „visų pirma, būtina nustatyti, ar apskritai, tokia reikalavimo teisė egzistuoja“¹⁶⁶. Antrasis draudimas labiau susijęs su reikalavimo teisės pirkimo-

¹⁶⁴ Apie reikalavimus, kuriuos draudžiama perleisti pagal Anglijos teisę plačiau žr. CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 388-392; STONE, R. *The modern law of contract*. 6th ed. London Sydney Portland (Oregon): Cavendish Publishing, 2005, p. 176-177; Apie reikalavimus, kuriuos draudžiama perleisti pagal JAV teisę, plačiau žr. BARNES, A. J.; DWORKIN, T. M.; RICHARDS, E. L. *Law for Business*. Boston: McGraw-Hill/Irwin, 2006, p. 271-272; Apie reikalavimus, kuriuos draudžiama perleisti pagal tarptautinę teisę plačiau žr. GOODE, R. Assignment clauses in international contracts. *International Business Law Journal, Drafting of international Contracts, Forum Europeen de la Communication*, 2002, No. 3/4, p. 391-392.

¹⁶⁵ MIKELĖNAS, V., *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002. 1 d., p. 53.

¹⁶⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Stella Vitae“ v. AB „Dirbtinis pluoštas“ ir SP AB „Kauno energija“, Nr. 3K-3-759/2003, kat. 33; LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje R. L. individuali įmonė v. AB „Daisotra“, Nr. 3K-3-1255/2002, kat. 33; 67.

pardavimo sutarties šalimis, todėl jis bus aptartas vėliau, nagrinėjant minėtos sutarties šalims taikomus reikalavimus. Trečiasis draudimas yra susijęs bei sąlygotas prigimties asmeninių prievolių, kurios atsiranda išimtinai kreditoriaus interesais (lot. - *intuitu personae*), t.y. skirtos konkretaus kreditoriaus interesui tenkinti¹⁶⁷, todėl kreditoriaus pasikeitimas tokioje prievolėje prieštarautų jos prigimčiai¹⁶⁸ bei esmei. Atsižvelgiant į tai, negalima perleisti reikalavimų, kylančių iš žalos atlyginimo santykių¹⁶⁹, išlaikymo santykių, asmeninių paslaugų teikimo, tokių kaip sveikatos priežiūros arba kūrinio leidybos, taip pat reikalavimų, kylančių iš darbo santykių¹⁷⁰. Tačiau yra atvejų, kai šio draudimo galima nepaisyti. CK 6.101 straipsnio 5 dalis nurodo, jog reikalavimą, kai skolininkui kreditoriaus asmuo turi esminės reikšmės, galima perleisti nepaisant ką tik aptarto draudimo, tuomet, kai skolininkas su tuo sutinka¹⁷¹. Tokia išimtis iš taisyklės gali būti paaiškinama sutarties laisvės principo koncepcija, remiantis kuria, draudžiamas yra vienašalis, aptarto pobūdžio reikalavimo perleidimas, tuo tarpu šalims dėl to susitarus draudimas nebetenka galios¹⁷². Pastebėtina, jog Apeliacinis teismas, sprendamas ar reikalavimas dėl paskolos grąžinimo yra susijęs su kreditoriaus asmeniu, nurodė: „esant išduotai ir negrąžintai paskolai, aplinkybė, kad pinigai buvo skirti iš specialaus valstybinio fondo, neduoda pagrindo konstatuoti, jog kreditoriaus asmuo yra reikšmingas skolininkui.“¹⁷³ Taigi dėl to, ar reikalavimas yra susijęs su kreditoriaus asmeniu, reikia spręsti atsižvelgiant į konkrečias nagrinėjamo atvejo aplinkybes.

Lietuvos teisės doktrinoje egzistuoja nuomonė, jog negalima perleisti reikalavimo be skolininko sutikimo tuomet, kai jis kyla iš dvišalių prievolių (kai tiek kreditorius, tiek skolininkas vienas į kitą turi ir teises, ir pareigas)¹⁷⁴. Tokią nuomonę palaiko ir kai kurie rusų teisės specialistai, kurių teigimu, perduoti reikalavimo teisę galima tik tada, kai pardavėjas jau įvykdė visus pagal pirminę sutartį jo prisiimtus įsipareigojimus¹⁷⁵.

Vis dėlto šiuo atveju yra svarbu atskirti du dalykus, t.y. reikalavimo teisės pardavimą nuo bendrų kreditoriaus įsipareigojimų (t.y. ir teisių, ir pareigų) pardavimo

¹⁶⁷ MIKĖLĖNAS, V., *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002. 1 d., p. 82-83.

¹⁶⁸ *Cit. op.* 122, p. 100.

¹⁶⁹ Šiuo atveju CK yra nustatyta aiški taisyklė, kad negalima perleisti tik reikalavimo dėl neturtinės žalos atlyginimo, o ne žalos apskritai, kadangi prievolė, atsirandanti dėl žalos, padarytos asmens turtui, neturi tokio asmeninio pobūdžio, kaip neturtinės žalos atveju.

¹⁷⁰ GOODE, R. Assignment clauses in international contracts. *International Business Law Journal, Drafting of international Contracts, Forum Europeen de la Communication*, 2002, No. 3/4, p. 392.

¹⁷¹ Tokia pati taisyklė yra taikoma ir Anglijos teisėje, plačiau apie tai žr. CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 389.

¹⁷² *Cit. op.* 57, p.143.

¹⁷³ AT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje A. Ch. v. E. P., Nr. 2A-402/2005, kat. 37, 49, 63.2 (S).

¹⁷⁴ *Cit. op.* 57, p. 140.

¹⁷⁵ *Гражданское право: Учебник*. Под редакцией СЕРГЕЕВА, А. П.; ТОЛСТОЙ, Ю. К. Москва: Проспект, 2000, 2 t., psl. 11.

(perleidimo). Visų pirma yra būtina pastebėti, jog pirkimo-pardavimo sutartimi yra parduodama reikalavimo teisė, tačiau tai automatiškai nereiškia, jog kreditorius yra atleidžiamas nuo savo pareigų vykdymo pagal sutartį. Priešingu atveju reikalavimo, kylančio iš dvišalių prievolių, pardavimas reikštų ir skolos perkėlimą, o tai suponuoja būtinybę gauti skolininko sutikimą. Atsižvelgiant į tai, jog CK yra numatytas tik vienas atvejis, kai yra reikalaujama skolininko sutikimo perleidžiant reikalavimo teisę, ir jis išimtinai susijęs su asmeninėmis prievolėmis, aptartomis aukščiau. Be ką tik paminėto, jokių kitų atvejų, kuomet reikia gauti skolininko sutikimą, perleidžiant reikalavimo teisę, CK numatyta nėra. Iš to seka, jog CK įtvirtinta galimybė, perleisti reikalavimo teisę, neapima ir skolos perkėlimo.

Be to, susitarimas, kurio pagrindu galima perkelti ir pareigą, o ne tik teisę, turi būti sudaromas tarp visų trijų šalių, t.y. pirminio kreditoriaus, skolininko ir naujojo kreditoriaus. Bendrosios teisės doktrinoje jis yra žinomas kaip novacija, o civilinės teisės jurisdikcijoje kaip delegacija. Tai iš esmės sąlygoja naujos sutarties atsiradimą, tuo tarpu reikalavimo teisių perleidimas neturi įtakos pareigų vykdymui pagal pradinę sutartį.¹⁷⁶ Taigi, atsižvelgiant į tai, jog reikalavimo pirkimo-pardavimo sutartimi nėra pakeičiama pradinės sutarties šalis nauja bei nėra sukuriama nauja sutartis, skolininko sutikimas nėra reikalaujamas¹⁷⁷, todėl ir reikalavimo, kylančio iš dvišalės prievolės, perleidimas nereiškia skolos perkėlimo bei negali būti ribojamas, teigiant priešingai.

Manytina, jog priešingos pozicijos palaikymas, t.y., kad reikalavimo teisės, kylančios iš dvišalių prievolių, perleidimui yra būtinas skolininko sutikimas ir tai, jog kartu su perleidžiamu reikalavimu yra perkeliama ir pareiga, nepagrįstai apribotų reikalavimo, kaip civilinių teisių objekto, apyvartą ir sukeltų esminių problemų disponavimui ja tiek pirkimo-pardavimo sutarčių pagalba, tiek faktoringo ir kt. Tuo tarpu CK nuostata, kurioje yra įtvirtinta skolininko teisė reikšti naujojo kreditoriaus reikalavimams visus atsikirtimus¹⁷⁸, kuriuos jis turėjo teisę reikšti pradiniam kreditoriui tuo metu, kai gavo pranešimą apie reikalavimo perleidimą, turėtų būti laikoma skolininko interesus ginančia norma, o ne reikalavimo teisės perleidimą apsunkinančia ir skolos perkėlimą įtvirtinančia taisykle. Tokią išvadą patvirtina ir tarptautinis reikalavimo teisės perleidimo reglamentavimas, įtvirtintas UNCITRAL konvencijoje, pagal kurią skolininko ir naujojo kreditoriaus santykių reglamentavimas yra pagrįstas skolininko apsaugos

¹⁷⁶ GOODE, R. Assignment clauses in international contracts. *International Business Law Journal, Drafting of international Contracts, Forum Europeen de la Communication*, 2002, No. 3/4, p. 392.

¹⁷⁷ GOODE, R. Assignment clauses in international contracts. *International Business Law Journal, Drafting of international Contracts, Forum Europeen de la Communication*, 2002, No. 3/4, p. 391.

¹⁷⁸ Pastebėtina, jog ši nuostata kai kurių autorių yra aiškinama kaip skolos perkėlimą įtvirtinančia bei reikalavimo teisės, kylančios iš dvišalių prievolių, perleidimą ribojančia nuostata.

principu ir įtvirtintas minėtos konvencijos 15 straipsnyje¹⁷⁹, numatančiame taisykles, identišką kaip tik aptartoms CK normoms.

Galiojant 1964 m. CK teismų praktikoje buvo kilę klausimų dėl dalinio reikalavimo perleidimo. Naujajame kodekse ši problema buvo išspręsta CK 6.101 straipsnio 1 dalyje įtvirtinus aiškia nuostata, jog „kreditorius turi teisę (...) perleisti visą reikalavimą ar jo dalį kitam asmeniui (...)“. Suprantama, tai kreditorius gali padaryti tik tuomet, jei perleidžiamas reikalavimas yra dalus¹⁸⁰. Vertinant šias taisykles bendrųjų pirkimo-pardavimo sutarčių kontekste, būtina pastebėti, kad perkant-parduodant dalį reikalavimo teisės ji turi būti aiškiai apibrėžta, kadangi teisiniu požiūriu ji vertinama kaip atskiras sutarties objektas. Pastebėtina, jog anglosaksų teisinėje sistemoje įstatymai, reglamentuojantys reikalavimo perleidimą, imperatyviai nurodo, jog perleidžiamas gali būti tik visas reikalavimas¹⁸¹, tuo tarpu dalinis reikalavimo perleidimas galimas tik pagal *equity* taisykles.

CK 6.101 straipsnis taip pat numato galimybę perleisti, taigi ir parduoti, būsimą reikalavimą, kas iš esmės atitinka bendrąsias pirkimo-pardavimo sutarčių reglamentavimo nuostatas, pagal kurias galima parduoti dalykus, kurie bus sukurti ar pardavėjo įgyti ateityje (6.306 str. 1d.). Būtina pastebėti, jog būsimos piniginių reikalavimo teisės perleidimas sukėlė daug diskusijų tarptautiniu mastu, kai tokią nuostatą buvo bandoma įtvirtinti UNCITRAL konvencijoje. Pagrindinė abejonė buvo kilusi dėl to, jog būsimus reikalavimus yra labai sunku, o kartais net neįmanoma identifikuoti bei konkretizuoti. Vis dėlto nepaisant šių dvejonų, galimybė perleisti būsimuosius piniginius reikalavimus buvo įtvirtinta UNCITRAL konvencijos 5 straipsnyje su išlyga, jog toks perleidimas galios, jei sutarties sudarymo arba įsigaliojimo metu piniginius reikalavimus galima bus apibrėžti.¹⁸² Pažymėtina, jog tiek praktikoje tiek doktrinoje kartais kyla klausimų bei abejonų nuo kurio momento reikalavimas yra laikomas egzistuojančiu. Skirtumas tarp jau egzistuojančios ir būsimos reikalavimo teisės priklauso nuo sutarties, iš kurios kyla reikalavimo teisė, sudarymo momento. Jei perleidžiant reikalavimą ji jau buvo sudaryta, vadinasi reikalavimas yra egzistuojantis, o ne būsimas.¹⁸³ Todėl sudarant pirkimo-

¹⁷⁹ SMALIUKAS, A. *Kilnojamojo turto įkeitimo teisės reforma ir derinimas: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Vilnius: 2003, p. 218.

¹⁸⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. AB „Šėtos sūrinė“, Nr. 3K-3-545/2000, kat. 14.

¹⁸¹ STONE, R. *The modern law of contract*. 6th ed. London Sydney Portland (Oregon): Cavendish Publishing, 2005, p. 175.

¹⁸² GOODE, R., et al. *International Instruments and Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 450.

¹⁸³ UNCITRAL Konvencijos projekto komentaras (angl. Analytical Commentary on the draft Convention on the Assignment of receivables in International Trade) dok. Nr. A/CN.9/489, p. 19.

pardavimo sutartį dėl būsimos reikalavimo būtina atsižvelgti į tai, jog ji bus laikoma sąlygine ir šalims pareigos kils iš jos tik kai atsiras reikalavimo teisė.

Dar vienas aspektas, kuris ypatingai yra svarbus sudarant komercines reikalavimo pirkimo-pardavimo sutartis (tarp verslo subjektų), apima galimybę pirkti-parduoti reikalavimo teisių grupę, t.y. visas reikalavimo teises kylančias iš sutarčių, kurias sudaro tam tikras subjektas ar pan. CK ši galimybė nėra tiesiogiai numatyta, tačiau nėra ir uždrausta. Praktikoje yra įprasta, jog pirkimo-pardavimo sutartimi iš karto yra perkama daug daiktų, natūraliai kyla klausimas, kodėl gi tokios praktikos nepritaikius ir reikalavimo teisėms? Tarptautinėje prekyboje tokia praktika taikoma, tačiau vien tik piniginių reikalavimų atžvilgiu. To priežastimi yra didesnis piniginių reikalavimo teisių apyvartumas bei paprastesnis jų identifikavimas, lyginat su reikalavimo teisėmis į tam tikrus darbus ar daiktus. Tačiau Lietuvoje tokią praktiką pritaikyti būtų sunku, kadangi, priešingai nei perkant rūšiniais požymiais apibūdintus daiktus, kurių nereikia kiekvieno atskirai individualizuoti, reikalavimo teisei yra taikoma nuostata, remiantis kuria, reikalavimo teisė turi būti apibrėžta, t.y. turi būti aišku, konkrečiai kokios reikalavimo teisės, iš kur kylančios ir į kokį skolininką, yra parduodamos.

Kita vertus, teorinė galimybė parduoti reikalavimo teisių grupę egzistuoja. Daugiausia problemų sudarant tokio pobūdžio sutartis gali sukelti CK 6.109 straipsnyje numatyti reikalavimai, pagal kuriuos reikia informuoti skolininkus apie reikalavimo pardavimą (perleidimą), pateikiant jiems reikalavimo pardavimo sutartis. Papildomų problemų gali sukelti ir reikalavimo teisių identifikavimas pirkimo-pardavimo sutartyje, ypač tuo atveju, jei negalima sutartyje įtvirtinti, jog yra parduodamos visos reikalavimo teisės, kylančios iš sutarčių, sudarytų tarp X asmens ir jo kontrahentų, ar naudoti kitų bendrų kriterijų, kaip rūšinių požymių, visoms reikalavimo teisėms apibūdinti iškart. Tokiu atveju reikės apibrėžti kiekvieną reikalavimo teisę atskirai, o tai iš esmės reikš ne tik papildomus kaštus, bet ir papildomas laiko sąnaudas.

CK 6.101 straipsnyje teigiama, kad galima perleisti bet kokį reikalavimą, jei tik tai neprieštarauja įstatymams ir sutarčiai. Vis dėlto būtina atkreipti dėmesį į tai, jog šiuo metu praktikoje sudaromos sutartys kone visos turi išlygą dėl teisių, kylančių iš sutarties, perleidimo draudimo, taigi kartu ir dėl minėtų teisių pardavimo. Daugumoje tokio pobūdžio sutarčių yra numatyta, jog perleisti reikalavimo teisę galima tik gavus skolininko sutikimą, tačiau tokiu atveju kyla daug neaiškumų. Pavyzdžiui, per kiek laiko tą sutikimą skolininkas turėtų duoti, nes visai natūralu, jog jis gali vilkinti sutikimo davimą ir išvis neatsakyti kreditoriui. Pastebėtina, jog iš faktoringo sutarties kylančius teisinius santykius reglamentuojančioje CK 6.907 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, jog

„piniginio reikalavimo perleidimas finansuotojui galioja ir tais atvejais, kai kliento ir skolininko sudaryta sutartis tą daryti draudžia ar riboja.“ Taigi, esminis klausimas šiuo atveju yra, ar galima šį straipsnį taikyti pagal analogiją pirkimo-pardavimo sutartims?

Kadangi CK nuostata, draudžianti tokio reikalavimo perleidimą kitų nei faktoringo sutarčių pagrindu, yra ganėtinai vienareikšmė, o teismų praktikos kol kas nėra, atsakyti į šį klausimą vienareikšmiškai sunku. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog faktoringas yra reglamentuotas CK kaip sutarties rūšis, su specialiomis reikalavimo teisės perleidimo normomis, manytina, jog pirkimo-pardavimo sutarčiai, kuri turi būti sudaroma atsižvelgiant į bendrąsias reikalavimo perleidimo taisykles, minėta norma pagal analogiją negali būti taikoma. Taigi draudimo, perleisti reikalavimo teisę, jei pagrindinė sutartis tai draudžia, įtvirtinimas CK iš esmės apriboja galimybes taikyti reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartį daugelio reikalavimo teisių, kylančių tiek iš komercinių, tiek iš vartotojiškų sutarčių, atžvilgiu. Kadangi kaip jau buvo minėta, dabartinėje sutarčių sudarymo praktikoje didžiojoje daugelyje sutarčių yra numatyta neperleidimo išlyga, ko pasekoje reikalavimus kylančius iš tokių sutarčių galima perleisti tik faktoringo sutarties pagrindu. Pastebėtina, jog toks pats draudimas yra numatytas daugelyje šalių. Pavyzdžiui, Anglijoje toks draudimas yra galiojantis, tačiau tai automatiškai nereiškia, kad reikalavimo perleidimo sudaryta sutartis tarp pirmojo ir naujojo kreditoriaus negalios. Pasekmė tokio perleidimo yra ta, jog naujasis kreditorius negalės reikalauti tiesiogiai iš skolininko prievolės įvykdymo, tačiau galės to įvykdymo ekvivalento reikalauti iš pirminio kreditoriaus¹⁸⁴. Tai galėtų būti pripažįstama išėtim iš minėtos situacijos, tačiau kartu tai apsunkina sutartinių įsipareigojimų vykdymą, sukelia papildomų problemų, todėl manytina, jog dauguma subjektų, ypač verslo, rinktųsi paprastesnį variantą, t.y. faktoringo sutartį. Pastebėtina, jog UNCITRAL konvencijoje toks draudimas nėra numatytas, o tiksliau, yra leidžiama perleisti reikalavimą, nors pagrindinė sutartis, sudaryta tarp pradinio kreditoriaus ir skolininko, tai draudžia. Ši nuostata paremta „ekonomine argumentacija- galimybė plačiai ir lanksčiai taikyti reikalavimo teisių perleidimu pagrįstus ar užtikrinamus finansavimo instrumentus gerina skolinto kapitalo pritraukimo sąlygas ir didina jo apimtį, todėl šie argumentai nusveria (...) skolininkų patiriamus nepatogumus dėl įvykusio reikalavimo teisės perleidimo, kurio galimybę jie buvo apriboję sutartimi“¹⁸⁵. Vis dėlto Lietuvos CK ši norma yra įtvirtinta ir, remiantis lingvistiniu šios normos aiškinimu, manytina, jog toks draudimas yra vienareikšmiškas. Padėtis galėtų pasikeisti tik tuomet, jei teismai sprenddami bylas minėtą normą aiškintų

¹⁸⁴ CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 388-389.

¹⁸⁵ SMALIUKAS, A. *Kilnojamojo turto įkeitimo teisės reforma ir derinimas: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Vilnius: 2003, p. 219

kaip draudimą, kurio nepaisymas sukelia civilinę atsakomybę dėl sutarties sąlygų nevykdymo pagrindinėms sutarties, iš kurios kilo reikalavimas, šalims, o ne kaip normą, darančia reikalavimo teisės pardavimo sutartį negaliojančia. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu teismų praktikos šiuo klausimu nėra, manytina, jog kur kas saugiau, bent jau perleidžiant piniginius reikalavimus, yra sudaryti faktoringo sutartį, o ne reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo.

Apibendrinant visa tai, kas buvo pasakyta, būtina pabrėžti, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties objektu gali būti bet kokio pobūdžio reikalavimo teisė, jei tik įstatymo imperatyviai nėra uždrausta ją perleisti. Tuo pačiu svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog pasinaudoti CK 6.425 straipsnyje įtvirtinta galimybe pirkti-parduoti reikalavimo teisę yra ganėtinai problemiška dėl bendrųjų reikalavimo teisės perleidimo draudimų, dėl kurių yra draudžiama perleisti reikalavimą, kurio perleidimą riboja pagrindinė sutartis. To pasekoje reikalavimo teisės pirkimas-pardavimas tampa daug sudėtingesniu procesu ir iš esmės tokio perleidimo būdo pasirinkimo galimybę verta svarstyti tik tada, kai perleidžiamas yra ne piniginis reikalavimas. Perleidžiant piniginį reikalavimą efektyvesnių rezultatų galima pasiekti naudojantis faktoringo, o ne pirkimo-pardavimo sutartimi, ypačingai tais atvejais, kai reikalavimo teisės perleidimu yra siekiama finansuoti verslą.

1.2. SUTARTIES ŠALYS

Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties šalimis yra **pirkėjas** ir **pardavėjas**.

Visų pirma būtina pastebėti, jog pirkimo-pardavimo teisiniuose santykiuose dalyvaujantiems subjektams, kaip ir bet kuriuose kituose teisiniuose santykiuose dalyvaujantiems asmenims, yra taikomi bendrieji teismo ir veiksnio reikalavimai, nustatyti CK antroje knygoje. Šių reikalavimų paisymas yra ypatingai svarbus, kadangi tik veiksnus asmuo gali tinkamai išreikšti savo valią dėl atitinkamo teisinio santykio sukūrimo, o suderinta ir tinkamai išreikšta sutarties šalių valia pripažįstama svarbiausiu susitarimo elementu¹⁸⁶. Taigi, jei bent viena iš sutarties šalių yra neveiksni, sutartis gali būti pripažinta negaliojančia¹⁸⁷. Priklausomai nuo to, kokio pobūdžio susitarimas sudaromas, įstatymas gali numatyti papildomus reikalavimus sandorio šalims, kurie dabar ir bus aptarti.

¹⁸⁶ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė, Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 171.

¹⁸⁷ Žr. CK 1.82 str.; 1.84 str.

Vadovaujantis bendra taisykle, jog pirkimo-pardavimo sutartimi pardavėjas turi perduoti pirkėjui nuosavybės teisę į sutarties objektą, pagrįsta yra teigti, kad pardavėjas turi būti parduodamo objekto savininku arba savininko įgaliotu asmeniu, arba turėti teisę pagal įstatymą. Tokią išvadą suponuoja CK 6.305 straipsnis, kuriame pateikta pirkimo-pardavimo samprata, CK 6.307 straipsnis, kuriame yra nurodomos pasekmės, kai daiktą parduoda ne jo savininkas ar neįgaliotas asmuo, taip pat CK 6.317 straipsnis, kuriame numatyta pardavėjo pareiga perduoti daiktus ir nuosavybės teisę į juos bei patvirtinti, jog jis pats turi nuosavybės teisę, kurią parduoda. Taigi, reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties šalimi – pardavėju - gali būti tik toks asmuo, kuris parduodamą reikalavimo teisę turi nuosavybės teise arba kuris yra įgaliotas atlikti tokį veiksma. Tai vienintelis reikalavimas, kuris išplaukia iš pirkimo-pardavimo sutarčių reglamentavimo, tačiau atsižvelgiant į tai, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra specifinė dėl parduodamo objekto, papildomi reikalavimai šalims yra nustatyti reikalavimo perleidimą detalizuojančiose normose.

Vadovaujantis CK 6.102 straipsnio 2 dalimi, reikalavimo teisės pirkėju negali būti asmuo, kuris yra teisėju, prokuroru ar advokatu, dėl šio reikalavimo iškeltoje byloje atliekančiu savo tarnybines pareigas. Šis draudimas yra žinomas nuo romėnų teisės laikų¹⁸⁸ ir aiškinamas viešosios tvarkos ir profesinės etikos sumetimais¹⁸⁹.

Taigi, reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties šalimis gali būti bet kuris juridinis ar fizinis asmuo, atitinkantis bendruosius teismo ir veiksnio reikalavimus bei tenkinantis aukščiau aptartus kriterijus.

1.3. SUTARTIES FORMA

CK 6.311 straipsnyje nustatyta, jog “pirkimo–pardavimo sutarties formą nustato sandorių sudarymo formos taisyklės. Atskiroms pirkimo–pardavimo sutartims įstatymai gali nustatyti specialias jų sudarymo taisykles.” Kadangi reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių specialios sudarymo taisyklės yra reglamentuotos bendrosiomis reikalavimo perleidimo nuostatomis, vadinasi, reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties formai turi būti taikomas CK 6.103 straipsnis, kuriame nustatyta, kad „reikalavimo perleidimo sutarties formai taikomi tokie pat reikalavimai kaip ir pagrindinei prievolei.“ Iš to seka, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties forma turi būti tokia pati kaip ir pagrindinės sutarties, iš kurios kilo reikalavimo teisė.

¹⁸⁸ ПОБЕДОНОСЦЕВ, К. П. *Курс гражданского права*. Москва: Издательство Зерцало, 2003. 3 т., р. 217.

¹⁸⁹ *Cit. op.* 19, p. 143.

Taigi, jei reikalavimo teisė kilo iš sutarties, kuri buvo sudaryta notarine forma, pavyzdžiui, nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartis, tai ir reikalavimo teisės, kylančios iš šios sutarties, pirkimo-pardavimo sutartis turi būti notariškai patvirtinta. Reikia pripažinti, jog ši taisyklė ganėtinai paprasta, tačiau nepaisant to, doktrinoje reiškiamos pozicijos šiuo klausimu išsiskyrė.

Vienų autorių nuomonė sutampa su ką tik pateikta¹⁹⁰, tuo tarpu kiti laikosi visiškai priešingos pozicijos. Ž. Skibarkienės nuomone, reikalavimo teisės perleidimo sutarties forma turi atitikti reikalavimus, taikomus konkrečių sutarčių, t.y. pirkimo-pardavimo, dovanojimo ir pan. formas, o ne CK 6.103 straipsnio nuostatas. Tokią poziciją ji grindžia tuo, jog „cesijos forma neturėtų priklausyti nuo pagrindinės prievolės formos, nes (...) reikalavimo perleidimo teisinis santykis apima ne tik patį reikalavimo teisės perleidimą (reikalavimo teisės atisakymą), prievolę, iš kurios atsirado teisės, esančios reikalavimo perleidimo dalyku, taip pat ir **perleidimo pagrindą** – sandorį, kurio pagrindu pradinis kreditorius perduoda naujam kreditoriui reikalavimo teisę. (...) cesija yra nesavarankiškas, kauzalus sandoris ir teisių perleidimas vyksta konkrečios teisinės konstrukcijos pagrindu (reikalavimo pirkimo, dovanojimo ir pan.), (...) tokios sutarties formai ir turi būti taikomos pirkimo-pardavimo, dovanojimo ir pan. sutarčių formos klausimus reglamentuojančios normos.“¹⁹¹

Vis dėlto su tokia pozicija sutikti negalima, dėl sekančių priežasčių. Visų pirma Ž. Skibarkienė laikydama šios pozicijos nepaaiškina ir net neanalizuoja 6.103 straipsnio įtvirtinimo prasmės. Vadovaujantis jos išsakyta pozicija, minėtas straipsnis neturi jokios paskirties, tačiau kiekviena CK įtvirtinta norma buvo į ją įtraukta neatsitiktinai. Antra, tokios pozicijos laikymasis verstų ignoruoti CK straipsniuose, reglamentuojančiuose reikalavimo teisės perleidimą atskirų sutarčių pagalba, įtvirtintas nuostatas, jog sudarant sutartis dėl reikalavimo teisės perleidimo turi būti atsižvelgta į reikalavimo teisės prigimtį ir esmę, todėl minėtų sutarčių sudarymą reglamentuojančios normos taikomos tiek, kiek jos neprieštaruja bendrosiom, reikalavimo teisės perleidimą reglamentuojančiom, normom. Iš to seka, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčiai turi būti taikomos ne bendrosios pirkimo-pardavimo sutarčių formą reglamentuojančios normos, o CK 6.103 straipsnis, kadangi jis šiuo atveju laikytinas specialia norma, lyginant su bendrosiomis atskirų rūšių sutarčių normomis, o, kaip žinia, esant specialios ir bendrosios normos konkurencijai, taikoma specialioji norma (lot. - *lex specialis derogat lex generalis*). Šią išvadą taip pat patvirtina CK 6.471 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, jog „dovanojant

¹⁹⁰ *Cit. op.* 122, p. 102.

¹⁹¹ SKIBARKIENĖ, Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55 (47), p. 119-120.

reikalavimo teisę privaloma laikytis šio kodekso **6.101–6.104**, 6.107 straipsniuose nustatytų reikalavimų“. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog ir reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties forma turėtų tenkinti 6.103 straipsnyje įtvirtintus reikalavimus.

Pastebėtina, jog UNCITRAL konvencijoje išvis nėra nustatyta privaloma reikalavimo perleidimo sutarties forma, todėl formos reikalavimai sprendžiami pagal valstybės teisę, taikomą reikalavimo perleidimui.¹⁹²

Apibendrinant aukščiau pateiktus argumentus būtina pabrėžti, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis turi būti sudaroma tokios formos, kokia buvo pagrindinė sutartis, iš kurios kilo parduodama reikalavimo teisė, tačiau tais atvejais, kai pagrindinė sutartis buvo sudaryta žodžiu, visuomet sutarties šalių interesai bus labiau apsaugoti, jei reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis bus sudaryta raštu.

2. REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES VYKDYMAS

Kaip ir reikalavimo teisės sutarties sudarymas, taip ir jos vykdymas yra reglamentuojamas dviejų CK skyrių nuostatomis - bendrosiomis pirkimo-pardavimo sutarčių bei reikalavimo perleidimo normomis. Būtent per tai ir atsiskleidžia reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių vykdymo ypatumai. Pirkimo-pardavimo sutarties vykdymas pasireiškia per pirkėjo ir pardavėjo pareigas, konkrečiai per pardavėjo pareigą perduoti daiktą nuosavybės teise, ir pirkėjo pareigą sumokėti atitinkamą kainą bei su iš šių bendrųjų pareigų kylančiomis papildomomis pareigomis, tokiomis kaip užtikrinti perduodamo daikto kokybę, savalaikį sumokėjimą ir pan. Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra specifinė, lyginant su materialių objektų pardavimo sutartimis, ir ta specifika jau ne kartą buvo aptarta šiame darbe. Tačiau būtina atkreipti dėmesį į tai, jog šios sutarties vykdymas taip pat yra ypatingas. Atsižvelgiant į reikalavimo teisės prigimtį ir esmę, šios sutarties vykdymas apima ne dviejų asmenų- pirkėjo ir pardavėjo pareigas ir teises vienas kito atžvilgiu, bet trijų- skolininko, pirminio kreditoriaus (pardavėjo) ir naujojo kreditoriaus (pirkėjo), todėl minėtos sutarties vykdymas iš esmės apima dvi santykių grupes¹⁹³, t.y. santykius tarp pirkėjo ir pardavėjo- vidinius reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo santykius bei pirminio kreditoriaus (pardavėjo) ir naujojo kreditoriaus (pirkėjo) teises ir pareigas skolininko, pagal pagrindinę sutartį, atžvilgiu - išorinius pirkimo-pardavimo santykius.

¹⁹² UNCITRAL Konvencijos projekto komentaras (angl. Analytical Commentary on the draft Convention on the Assignment of receivables in International Trade) dok. Nr. A/CN.9/489, p. 11

¹⁹³ *Cit. op.* 57, p. 157.

Taip pat būtina pastebėti, jog egzistuoja ir trečioji santykių grupė susijusi su reikalavimo teisės, kylančios iš pagrindinės sutarties, vykdymu ir iš esmės siejanti naują kreditorių ir skolininką. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog šie santykiai susiklosto už reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties reguliavimo ribų, jie šiame darbe nagrinėjami nebus, kadangi priešingu atveju, būtų per daug nutolta nuo šio darbo nagrinėjimo objekto.

2.1. VIDINIAI REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SANTYKIAI

Bendrosios pardavėjo pareigos yra reglamentuojamos CK XXIII skyriaus antrame skirsnyje. CK 6.317 straipsnyje yra įtvirtinta bendriausia pardavėjo pareiga, t.y. pareiga perduoti daiktus. Taigi, pagrindinė pardavėjo pareiga, kylanti iš reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties, yra perduoti (perleisti) reikalavimo teisę, o kartu ir nuosavybės teisę į ją. Tačiau dėl nematerialaus reikalavimo teisės pobūdžio šios pareigos neįmanoma vykdyti pagal bendrąsias pirkimo-pardavimo sutarčių taisykles, numatytas CK 6.318 straipsnio 2 dalyje ir iš esmės galimas pritaikyti tik materialiams daiktams. Reikalavimo teisės perleidimo momento nereglamentuoja ir bendrosios reikalavimo perleidimo normos. Lyginant su kitu nematerialiu turtu, tokiu kaip nematerialios akcijos, nėra daromi jokie įrašai nei sąskaitose, nei kur kitur reikalavimo teisės perleidimui pažymėti. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, kaip reikalavimo teisė yra perleidžiama ir koks veikimas ar neveikimas gali būti pripažintas reikalavimo teisės perleidimu bei koks momentas yra laikomas nuosavybės teisės į reikalavimo teisę perleidimo momentu.

Reikia pripažinti, jog nuosavybės teisės ir pačios reikalavimo teisės perėjimo momentas pagal pirkimo-pardavimo sutartį yra principinis klausimas¹⁹⁴, susijęs su nagrinėjamos sutarties vykdymu.

Reikalavimo teisės perleidimas nėra susietas su jokių objektyviu momentu, nustatytu įstatyme. Taigi, nėra numatyta nuo kada nuosavybė pereina ir nuo kada yra laikoma, jog reikalavimas yra perleistas pirkėjui. Suprantama, kadangi reikalavimo teisės negalima valdyti, tai negalima jos materialiaime pavidale ir perduoti¹⁹⁵. To pasekoje perdavimas turėtų būti laikomas fikcija, veiksmu realiai nevykstančiu materialiaame pasaulyje, todėl reikėtų jį laikyti įvykusi nuo pačių šalių sutarto momento, įtvirtinto reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartyje. CK 4.48 straipsnyje teigiama, jog

¹⁹⁴ *Cit. op.* 57, p. 155.

¹⁹⁵ WOLFF, L.C. Assignment Agreements under English law: Lost between Contract and property law? *The journal of business law*, July 2005, no. 413-544, p. 483.

nuosavybė gali būti įgyjama perdavimo būdu. Atitinkamai CK 4.49 straipsnyje yra nurodytas momentas, nuo kurio yra laikoma, jog įgijėjas įgijo nuosavybės teisę. Kadangi reikalavimo teisės fiziškai perduoti neįmanoma, manytina, jog visas dėmesys turėtų būti koncentruojamas į nuosavybės teisės į reikalavimo teisę perėjimo momentą, kartu tai prilyginant ir pačios reikalavimo teisės perdavimui. Atsižvelgiant į tai, jog reikalavimo teisė yra vienas iš nuosavybės teisės objektų¹⁹⁶, manytina, jog nuosavybės teisės į reikalavimo teisę perėjimo momentas turėtų būti nustatomas *mutatis mutandis* taikant aukščiau paminėtas nuostatas, reglamentuojančias nuosavybės teisės įgijimo momentą. Remiantis tuo, kas išdėstyta, bei tuo, jog įstatymas nedraudžia nustatyti nuosavybės perėjimo momento sutartyje, manytina, jog nuosavybės teisė į reikalavimo teisę gali pereiti įgijėjui nuo sutartyje nustatyto momento. Tai kartu laikytina vieninteliu būdu perduoti reikalavimo teisę apskritai, nes kitokia forma to padaryti tiesiog neįmanoma.¹⁹⁷

Atitinkamai šį momentą galima susieti su įvairiomis aplinkybėmis. Gali būti laikoma, jog nuosavybės teisė, o kartu ir pati reikalavimo teisė, pereina nuo pirkimo-pardavimo sutarties pasirašymo momento, nuo kainos už reikalavimo teisę sumokėjimo, nuo pranešimo skolininkui apie reikalavimo pardavimą pateikimo ar išsiuntimo, ar nuo atitinkamo termino suėjimo, pavyzdžiui, po dviejų dienų nuo sutarties pasirašymo ir pan.

Nesant sutartyje nustatyto momento, nuo kurio yra laikoma, jog reikalavimo teisė buvo perduota, manytina, jog tokiu momentu turėtų būti sutarties įsigaliojimo momentas.¹⁹⁸ Atsižvelgiant į tai, yra svarbu identifikuoti sutarties įsigaliojimo momentą, kuriuo dažniausiai praktikoje yra laikomas sutarties pasirašymo (sudarymo) momentas. Kita vertus, vadovaujantis sutarties laisvės principu, šalims nėra draudžiama tą momentą susieti su kokia nors kita objektyvia aplinkybe.

Pastebėtina, jog Prancūzijos civilinis kodeksas nurodo, jog reikalavimo teisės perdavimas įvyksta tada, kai rašytinis dokumentas, pagrindžiantis reikalavimą, yra perduodamas įgijėjui. Tačiau Prancūzijos teismų praktikoje yra pripažinta, kad perleistas reikalavimas pereina cesionarui (naujam kreditoriui) ir neperdavus turimų dokumentų, jeigu tik šalys dėl to susitarė.¹⁹⁹

Būtina atkreipti dėmesį į tai, jog CK taip pat numato panašią nuostatą, tačiau su dokumentų perdavimu nesieja reikalavimo teisės perdavimo momento. Kadangi ši pareiga iš esmės turėtų padėti naujam kreditoriui įgyvendinti savo reikalavimus skolininko

¹⁹⁶ Pagrindimą dėl reikalavimo teisės buvimo nuosavybės teisės objektu žr. šio darbo pirmos dalies ketvirtame skyriuje.

¹⁹⁷ *Cit. op.* 57, p. 156.

¹⁹⁸ *Cit. op.* 57, p. 156-157.

¹⁹⁹ ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 379.

atžvilgiu²⁰⁰ bei padėti apibrėžti, identifikuoti įsigytą reikalavimo teisę²⁰¹. Pastebėtina, jog pareiga perduoti dokumentus yra numatyta tiek CK 6.318 straipsnio 1 dalyje, tiek 6.104 straipsnio 1 dalyje, tačiau abiem atvejais tai nėra sietina su nuosavybės teisės perėjimo momentu, o tik sudaro pardavėjo pareigos dalį, perduoti pirkimo-pardavimo sutarties objektą. Reikalavimo teisės pardavimo atveju dažniausiai tokiu dokumentu bus laikoma sutartis, iš kurios reikalavimas kyla, tačiau kai kuriais atvejais tokiu dokumentu galima laikyti teismo sprendimą, kuriuo yra patvirtinama reikalavimo teisė į atitinkamą asmenį ir pan.²⁰²

Kadangi reikalavimo teisės perleidimo bendrosios nuostatos nenumato termino, per kurį dokumentai turi būti perduoti, o bendrosios pirkimo-pardavimo sutarčių nuostatos tai sieja su daiktų perdavimo momentu, turėtų būti taikomas CK 6.319 straipsnis, kuris reglamentuoja daiktų perdavimo terminą. Remiantis juo, dokumentai, patvirtinantys reikalavimo teisės egzistavimą ir pardavėjo nuosavybės teisę į ją, turi būti perduoti per sutartyje nustatytą terminą arba, jei tokio termino sutartis nenumato, per protingą terminą po sutarties sudarymo. Kadangi sąvoką „per protingą terminą“ yra ganėtinai sunku apibrėžti, šalims būtų naudingiau aptarti tokį terminą sutartyje ir tokiu būdu išvengti nepageidaujamo vilkinimo. Terminas gali būti nurodomas konkrečia data arba laikotarpiu, taip pat apibrėžiamas tam tikru objektyviai neišvengiamai įvyksiančiu įvykiu ar pan.²⁰³

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog pardavėjas neprivalo perduoti pirkėjui dokumentų originalų, o pakanka perduoti tik patvirtintas jų kopijas. Iš esmės toks leidimas nesukelia didesnių problemų, tačiau gali būti ir priešingai. Sakykime, pardavėjas pardavė reikalavimo teisę pirkėjui, tačiau perdavė tik dokumentų kopijas. Tokiu būdu pardavėjas lieka laisvas disponuoti reikalavimo teise ir gali ją parduoti dar kartą. Tokiu atveju, jei antrasis pirkėjas suskumba pirmasis pranešti skolininkui, pirmas pirkėjas praranda galimybę gauti reikalavimo teisės įvykdymą. Siekiant, kad panašaus pobūdžio atsitikimai neįvyktų, visuomet, kai nėra perduodami dokumentų originalai, patartina daryti atitinkamus įrašus pagrindinėje sutartyje, pažyminčius atitinkamos reikalavimo teisės ar jos dalies perleidimą.

²⁰⁰ MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė*. 1 leid. Vilnius: Justitia, 2003. I t., p. 145.

²⁰¹ *Cit. op.* 57, p. 154-155.

²⁰² *Cit. op.* 200, p. 144-145.

²⁰³ MIZARAS, V. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse, Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (1). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4 (45-46), p. 21.

CK 6.327 straipsnis nustato pardavėjui pareigą perduoti daiktus, atitinkančius sutartyje numatytą daiktų kokybę bei reikalavimus. Tai yra bendroji norma, tuo tarpu detalesni kokybės reikalavimai pateikiami CK 6.333 straipsnyje. Taikant šias normas *mutatis mutandis* reikalavimo teisės pirkimui-pardavimui, pardavėjas privalo perduoti reikalavimo teisę tokia, kokia nustatyta sutartyje ir papildomai užtikrinti, jog perduodama reikalavimo teisė atitiktų CK 6.105 straipsnyje numatytus reikalavimus, t.y., kad reikalavimas galioja, o skolininkas yra mokus. Papildomai šalys sutartimi gali numatyti kitus kokybės reikalavimus²⁰⁴, pavyzdžiui, pardavėjas gali įsipareigoti perduoti reikalavimo teisę į kurią skolininkas neturės priešpriešinių reikalavimų ar neturi teisės taikyti įskaitymo²⁰⁵, taip pat, jog reikalavimo teisė nėra įkeista ir pan. Tokios nuostatos sutartyje gali būti įtvirtinamos pareiškimų ir garantijų forma (angl. - *warranties and representations*)²⁰⁶.

Pastebėtina, jog CK 6.333 straipsnio 2 dalyje yra nurodyta, jog „įstatymai ar sutartis gali numatyti pardavėjo pareigą garantuoti pirkėjui, kad daiktai atitinka sutarties sąlygas ir kad sutarties sudarymo metu nėra paslėptų daiktų trūkumų, dėl kurių daikto nebūtų galima naudoti tam tikslui, kuriam pirkėjas jį ketino naudoti, arba dėl kurių daikto naudingumas sumažėtų taip, kad pirkėjas, apie tuos trūkumus žinodamas, arba apskritai nebūtų to daikto pirkęs, arba nebūtų už jį tiek mokėjęs“. Atitinkamai CK 6.105 straipsnio 1 dalyje taip pat yra numatyta įstatyminė pardavėjo teikiama garantija dėl reikalavimo teisės „kokybės“. Vadovaujantis šia norma pardavėjas atsako naujajam kreditoriui už šiam perduoto reikalavimo galiojimą. Kadangi pirkimo-pardavimo sutartimi reikalavimo teisė yra perleidžiama už atitinkamą atlygį, įstatymas nustato papildomą garantiją, t.y. pardavėjas atsako prieš naująjį kreditorių (pirkėją) jei teisės perleidimo metu skolininkas buvo nemokus. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog ši garantija yra suteikiama reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo metu ir negali būti aiškinama plečiamai, t.y., kad pardavėjas turi garantuoti skolininko mokumą ir reikalavimo teisės įgyvendinimo metu. Šios garantijos yra įstatyminės, todėl jos atsiranda nepriklausomai nuo to, ar šalys jas aptarė sutartyje, ar ne.²⁰⁷

²⁰⁴ MIZARAS, V. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse, Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (1). *Justitia*, 2003, Nr. 3-4 (45-46), p. 21.

²⁰⁴ MIZARAS, V. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse, Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2). *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48), psl. 11.

²⁰⁵ CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 398.

²⁰⁶ CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press, 1997, p. 397-398.

²⁰⁷ *Cit. op.* 57, p. 146.

Tačiau yra būtina pažymėti, jog perkant reikalavimo teisę įstatymas riboja pardavėjo atsakomybę, šiam netinkamai vykdant pareigą garantuoti reikalavimo teisės „kokybę“ (CK 6.105 str. 3 d.). Taigi, pradinis kreditorius atsako pirkėjui už tai, jog skolininkas neįvykdo prievolės, bet tik ta suma, kurią pirkėjas sumokėjo už reikalavimo teisę. Todėl pardavėjui tinkamai nevykdant pareigos garantuoti, iš jo negalima išieškoti daugiau nei sutarties kaina, kita vertus, naujasis kreditorius papildomai gali reikalauti, kad pirkimo-pardavimo sutartis būtų pripažinta negaliojančia ir kad būtų atlyginti jo patirti nuostoliai.²⁰⁸ Panašus pirkėjo gynybos atitikmuo yra nurodytas ir prie bendrųjų pirkimo-pardavimo sutarčių taisyklių CK 6.334 straipsnio 1 dalies 4 punkte, kuriame numatyta pirkėjo teisė nutraukti sutartį, kai netinkamos kokybės daikto perdavimas yra esminis sutarties pažeidimas. Šios teisės pasinaudojimo pasekmės iš esmės atitinka prieš tai aptartas pasekmes, atsirandančias pardavėjui netinkamai vykdant pareigą garantuoti, jog skolininkas yra mokus, kadangi ir šiuo atveju pirkėjas turi teisę reikalauti grąžinti už daiktą sumokėtą kainą, nutraukti sutartį bei atlyginti nuostolius²⁰⁹.

2.2. IŠORINIAI REIKALAVIMO TEISĖS PIRKIMO-PARDAVIMO SUTARTIES SANTYKIAI

Kaip jau minėta anksčiau, išoriniai reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo santykiai apima pardavėjo ir pirkėjo teises bei pareigas pradinio skolininko atžvilgiu. Šių santykių buvimas iš esmės yra pagrindinis skirtumas, skiriantis paprastas pirkimo-pardavimo sutartis nuo reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo, kadangi į šiuos santykius yra įtraukiama trečioji šalis, nedalyvavusi pačios sutarties sudaryme. Atsižvelgiant į tai, įstatymas numato papildomas pareigas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties šalims trečiojo asmens – skolininko - atžvilgiu.

Pirmoji tokio pobūdžio pareiga atsiranda tuomet, kai pirkimo-pardavimo sutartimi yra perleidžiama asmeninio pobūdžio reikalavimo teisė. Tokiu atveju nebegalioja CK įvirtintas bendrasis principas, jog reikalavimui perleisti nereikia skolininko sutikimo. Todėl be skolininko sutikimo kreditoriui draudžiama perleisti reikalavimą, jeigu kreditoriaus asmuo skolininkui turi esminės reikšmės (CK 6.101 str. 5 d.). Iš to seka, kad siekiant perleisti tokį reikalavimą yra būtina gauti skolininko sutikimą. Tačiau pastebėtina, jog įstatymas nenurodo nei kada tokį sutikimą reikia gauti, nei kam. Žinoma,

²⁰⁸ *Cit. op.* 57, p. 147.

²⁰⁹ MIZARAS, V. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių regulaivimas Civiliniame kodekse, Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48), p.17.

vadovaujantis protingumo principu, toks sutikimas turėtų būti gaunamas prieš sudarant reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartį ir tai turėtų padaryti pradinis kreditorius, kadangi jam būtų lengviau kontaktuoti su skolininku. Suprantama, kadangi nėra nustatyta jokie įstatyminio draudimo, šalys gali susitarti ir kitaip. Pavyzdžiui, skolininko sutikimas gali būti gaunamas sutarties sudarymo metu, jam pasirašant ant sutarties ir pan.

Kai reikalavimo teisė nėra asmeninio pobūdžio ir skolininkui kreditoriaus asmuo neturi esminės reikšmės, skolininko sutikimas nereikalingas. Tačiau nepaisant to, įstatymas imperatyviai nurodo, jog reikalavimo perleidimas negali pabloginti skolininko padėties, t.y. reikalavimo teisės perleidimas neturi pažeisti skolininko teisių ir labiau suvaržyti jo prievolės (CK 6.101 str. 1 d.). Atsižvelgiant į tai, įstatymas numato eilę pareigų, kurios turi būti atliktos skolininko atžvilgiu, ir su tokių pareigų nevykdymu atsirandančias teises pasekmes.

CK 6.106 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog skolininko prievolės įvykdymas pradiniam kreditoriui yra laikomas tinkamu, jei jam nebuvo pranešta apie reikalavimo perleidimą. CK 6.107 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog skolininkas turi teisę reikšti naujam kreditoriui visus atsikirtimus, kuriuos jis turėjo iki sužinant apie reikalavimo perleidimą (nagrinėjamu atveju – pardavimą). Atitinkamai 6.108 straipsnyje numatyta, jog skolininkas turi teisę įskaityti naujojo kreditoriaus reikalavimus, priklausomai nuo to, kada jis sužinojo apie reikalavimo teisės perleidimą. Na ir galiausiai, skolininko informavimas turi esminės reikšmės reikalavimo teisės perleidimo fakto panaudojimui prieš trečiuosius asmenis (CK 6.109 str.). Taigi, CK reikalavimo teisės perleidimo galiojimą *erga omnes* ir paties skolininko atžvilgiu sieja su pranešimo apie reikalavimo teisės perleidimą pateikimu.

Nepaisant ką tik aptartų reikšmingų pasekmių, kurių atsiradimą įstatymas sieja su pranešimo apie reikalavimo teisės perleidimą pateikimu skolininkui, įstatyme nėra konkrečiai nurodoma, kuri sutarties šalis - kreditorius ar skolininkas - turi tai padaryti ir per kiek laiko. Atsižvelgiant į tai, yra būtina sutartyje numatyti, kuri šalis įvykdys šią pareigą, priešingu atveju skolininkas gali likti išvis neinformuotas ir tai galėtų sukelti rimtų sunkumų vykdant sutartį. Kaip vieną iš jų būtų galima paminėti nuostatą, jog skolininko galėjimas reikšti atsikirtimus bei įskaitymus naujam kreditoriui siejamas su pranešimo apie reikalavimo perleidimą gavimu arba sužinojimu apie įvykusi reikalavimo perleidimą (CK 6.107 str., 6.108 str.), o ne su reikalavimo pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo momentu. Iš to seka, jog nenustačius konkretaus laiko, per kurį skolininkas turi būti informuotas apie reikalavimo pardavimą, gali nustoti galioti pardavėjo garantijos dėl skolininko atsikirtimų nebuvimo. Tai įmanoma tais atvejais, jei pardavėjas parduodamas

reikalavimo teisę garantuoja, jog sutarties sudarymo metu skolininkas neturi jam priešpriešinių reikalavimų ar įskaitymo teisės. Nepagrįstai delsiant informuoti skolininką apie reikalavimo teisės perleidimą, tikimybė, jog skolininkas įgys įskaitymo teisę ar priešpriešinius reikalavimus, gerokai padidėja²¹⁰. Taigi, siekiant išvengti panašių pasekmių, patartina sutartyje ne tik numatyti, kam yra skiriama pareiga informuoti skolininką, bet taip pat ir per kiek laiko.

CK 6.109 straipsnio 5 dalyje yra nurodoma, kad pranešimu apie reikalavimo perleidimą laikomas sutarties dėl reikalavimo perdavimo naujam kreditoriui ir šios sutarties pateikimas skolininkui. Pastebėtina, jog toks informavimas labiausiai užtikrintų tiek naujojo kreditoriaus interesus, tiek skolininko tinkamą informuotumą. Ir nors iš šio straipsnio formuluotės neaišku, ar reikia pateikti kopiją, ar sutarties originalą, manytina, jog tinkamai patvirtintos kopijos turėtų visiškai pakakti. Doktrinoje taip pat yra nuomonių, jog informuoti skolininką apie reikalavimo teisės perleidimą galima ir kitais būdais, pavyzdžiui, žodžiu²¹¹. Vis dėlto reikia pabrėžti, jog tokios informavimo formos pasirinkimas neužtikrintų pakankamos naujojo kreditoriaus teisių apsaugos iškilus ginčui. Šią nuomonę taip pat patvirtina CK 6.109 straipsnyje įtvirtinta taisyklė, jog reikalavimo perleidimo faktas gali būti panaudotas prieš trečiuosius asmenis ir skolininką tik nuo to momento, (...) kai skolininkas gavo reikalavimo perleidimo faktą patvirtinančio **dokumento kopiją** arba kitokį reikalavimo perleidimo **fakto įrodymą**.

Pažymėtina, jog doktrinoje yra kilę abejonių dėl reikalavimo perleidimo galiojimo *erga omnes* susiejimo su skolininko informavimo momentu. Kai kurių autorių nuomone, tik toks išviešinimo lygis neužtikrina sąžiningų trečiųjų asmenų interesų ir reikalavimo teisės perleidimo viešumo, todėl tuo pačiu neišsprendžia tariamo turto problemos. Atsižvelgiant į tai, konkuruojančių reikalavimų prioritetai turėtų būti nustatomi įtvirtinant taisyklę, jog reikalavimo teisės perleidimas gali būti panaudotas prieš trečiuosius asmenis tik tuo atveju, jei perleidimo faktas yra įregistruotas viešame registre.²¹² Reikia sutikti su tokia nuomone, kadangi tokiu būdu būtų galima išspręsti ir aukščiau minėtą problemą dėl reikalavimo pakartotino perleidimo, kai perduodami ne dokumentų, patvirtinančių reikalavimo teisę, originalai. Be to, atsižvelgiant į tai, jog tam tikro pobūdžio reikalavimo teisės perleidimui jau yra keliami registravimo reikalavimai²¹³, yra netikslinga ir tokiu

²¹⁰ *Cit. op.* 57, p. 167.

²¹¹ *Cit. op.* 57, p. 152.

²¹² SMALIUKAS, A. *Kilnojamojo turto įkeitimo teisės reforma ir derinimas: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Vilnius: 2003, p. 215.

²¹³ CK 6.109 str. 3 d., nurodyta, jog “apie reikalavimo teisės, kuri įstatymų nustatyta tvarka įregistruota viešame registre, perleidimą pranešama įstatymų nustatyta tvarka ir šis perleidimo faktas pažymimas viešame registre”.

atveju perleidimo fakto panaudojimo prieš trečiuosius asmenis galimybę sieti su pranešimu skolininkui. Tokia praktika turėtų būti laikoma ydinga ir dėl subjektyvinio jos pobūdžio, ko pasekoje skolininko sąžiningumas taip pat gali turėti lemiamos įtakos reikalavimo perleidimo galiojimui. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog reikėtų palaikyti anksčiau minėtą idėją dėl reikalavimo teisės perleidimo registravimo ir tokiu būdu užtikrinti skaidrų jos perleidžiamumą²¹⁴.

Kaip jau minėta anksčiau, įstatymas draudžia bloginti skolininko padėti perleidimu. Atsižvelgiant į tai, yra būtina pastebėti, jog naujasis kreditorius ir pradinis kreditorius neturi teisės keisti skolininko pareigos apimties, pavyzdžiui, jei perleidžiama ne pinigine reikalavimo teisė, draudžiama yra keisti prievolės įvykdymo vietą, jei tai apsunkintu prievolės įvykdymą²¹⁵. Taigi tai sudaro dar vieną sutarties šalių pareigą prieš skolininką, t.y. pareigą, skaitytis su reikalavimo teisės objekto ir kokybės tokia apimtimi, kokia ji priklauso pardavėjui²¹⁶, jos nedidinant ir labiau neapsunkinant pareigos vykdymo. Tai pateisinama dar romėnų laikais suformuluotu principu, jog niekas negali duoti daugiau nei pats turi (lot. - *nemo dat quod non habet*). Pakeisti reikalavimo teisės apimtį, vadovaujantis sutarties šalių laisvės bei dispozityvumo principais, galėtų būti galima tik skolininko sutikimu.

²¹⁴ Plačiau apie perleidžiamų reikalavimų registravimą bei jam keliamus reikalavimus žr. SMALIUKAS, A. *Kilnojamojo turto įkeitimo teisės reforma ir derinimas: lyginamoji analizė*: daktaro disertacija. Vilnius: 2003.

²¹⁵ GOODE, R. Assignment clauses in international contracts. *International Business Law Journal, Drafting of international Contracts, Forum Europeen de la Communication*, 2002, No. 3/4, p. 391.

²¹⁶ *Cit. op.* 57, p. 165.

IŠVADOS

1. Reikalavimo teisė - tai turtinė prievolinė teisė, esanti civilinių teisių objektu bei sudedamąja kreditoriaus turto dalimi, kurios ekonominė vertė iš esmės priklauso nuo asmens, turinčio pareigą vykdyti reikalavimą, mokumo.
2. Atsižvelgiant į daiktinės bei prievolių teisės sąlyginumą bei į tai, jog reikalavimo teisė yra sudedamoji turto dalis, o turtas, vadovaujantis CK nuostatomis, priklauso asmeniui nuosavybės teise, reikalavimo teisė yra laikoma nuosavybės teisės objektu.
3. Lietuvoje cesija (reikalavimo perleidimas) nelaikoma atskira sutarčių rūšimi, todėl atlygintinis reikalavimo teisės perleidimas yra vykdomas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu, o cesija savo ruožtu laikoma sudėtine reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties turinio dalimi.
4. Faktoringo sutartis lyginat su reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartimi yra specialioji sutarčių rūšis, todėl, siekiant sutartį kvalifikuoti faktoringo sutartimi, o ne pirkimo-pardavimo, būtina, jog ji turėtų visus tris požymius, t.y.: (1) sutarties viena šalis turi būti asmuo, turintis įstatymų nustatyta tvarka suteikta teisę (licenciją) verstis faktoringo veikla; (2) sutarties objektas yra tik piniginio pobūdžio reikalavimo teisė; (3) pagrindinis sutarties tikslas yra ne reikalavimo pardavimas, o reikalavimo perleidimas, kaip atsiskaitymas už suteiktą finansavimą. Sutartis, neturinti bent vieno iš šių požymių, negali būti laikoma faktoringo sutartimi.
5. Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartims yra taikomas CK 6.425 straipsnis, kadangi reikalavimo teisė būdama turtine teise patenka į jo reguliavimo sritį.
6. Vadovaujantis CK 6.425 straipsnio nuostatomis, reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartis yra sudaroma pagal CK XXIII skyriaus nuostatas tiek, kiek jos neprieštarauja reikalavimo teisės prigimčiai ir esmei, todėl pirkimo-pardavimo sutartinius santykius reglamentuojančios nuostatos reikalavimo teisės pirkimui-pardavimui yra taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja bendrosioms reikalavimo teisės perleidimo nuostatomis, taigi, subsidiariai.
7. Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo ypatumus lemia tai, jog šioms sutartims yra taikomos bendrosios reikalavimo teisės perleidimo nuostatos, o pirkimo-pardavimo sutartis reglamentuojančios nuostatos taikomos subsidiariai. Atsižvelgiant į tai, tiek sutarties turiniui, tiek jos formai bei šalims keliami reikalavimai visų pirma yra nustatomi normomis, reglamentuojančiomis reikalavimo perleidimą.
8. Pasinaudoti CK 6.425 straipsnyje įtvirtinta galimybe pirkti-parduoti reikalavimo teises yra ganėtinai problemiška dėl bendrųjų reikalavimo teisės perleidimo draudimų,

kuriais draudžiama perleisti reikalavimą, kurio perleidimą riboja pagrindinė sutartis. Atsižvelgiant į tai, perleidžiant piniginių reikalavimų efektyvesnių rezultatų galima pasiekti naudojantis faktoringo, o ne pirkimo-pardavimo sutartimi, ypač tais atvejais, kai reikalavimo teisės perleidimo santykių subjektai yra juridiniai asmenys, siekiantys finansuoti verslą.

9. Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties vykdymo ypatumai yra sietini ir pasireiškia tuo, jog minėtos sutarties vykdymas iš esmės apima dvi santykių grupes, t.y. santykius tarp pirkėjo ir pardavėjo - vidinius reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo santykius bei pirminio kreditoriaus (pardavėjo) ir naujojo kreditoriaus (pirkėjo) teises ir pareigas skolininko, pagal pagrindinę sutartį, atžvilgiu - išorinius pirkimo-pardavimo santykius.

10. Reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių vykdymas yra specifinis, lyginant su materialiu daiktų pirkimu-pardavimu dėl reikalavimo teisės nematerialaus pobūdžio. Atsižvelgiant į tai, nuosavybės teisės į reikalavimo teisę perėjimo momentas yra nustatomas ne įstatyme, o reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartyje. Nuo šio momento taip pat yra laikoma, jog reikalavimo teisė buvo perduota. Tai kartu laikytina vieninteliu būdu perduoti reikalavimo teisę apskritai, nes kitokia forma to padaryti tiesiog neįmanoma.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI:

1. 1980 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (angl. - *United Nations Convention on Contracts for the international sale of goods*) (Valstybės žinios, 1995, Nr. 102- 2283);
2. 1988 m. UNIDROIT konvencija dėl tarptautinio faktoringo (angl. - *UNIDROIT Convention on International Factoring*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-01-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.unidroit.org>>;
3. 2001 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl piniginių reikalavimų teisių perleidimo tarptautinėje prekyboje (angl. - *United Nations Convention on the assignment of receivables in international trade*) [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-01-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>;
4. 1991 m. birželio 10 d. Europos Tarybos direktyva 91/308/EEB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui (OL, 1991 L 166, p. 77 – 83);
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas patvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, išgaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr.VIII-1864 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262;
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138;
7. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1999, Nr. 50-1598;
8. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas 2002 m. liepos 2 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 73-3085;
9. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas 2001 m. gruodžio 20 d. (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2001, Nr. 110-3992;
10. Bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės turto pardavimo iš varžytinių tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 3 d. nutarimu Nr. 831 (Valstybės žinios, 2001, Nr. 58-2090);
11. The law of property act 1925 [interaktyvus]. [žiūrėta 2006-12-27]. Prieiga per internetą: http://www.paclii.org/vu/legis/vu-uk_act/lopa1925198/.

SPECIALIOJI LITERATŪRA:

1. ABRAMAVIČIUS, A., *et al.* *Namų advokatas: žinynas*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 849;
2. AMBRASIENĖ, D. Asmenų pasikeitimas prievolėje (kai kurie teoriniai ir praktiniai aspektai). *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 96-104;
3. BARNES, A. J.; DWORKIN, T. M.; RICHARDS, E. L. *Law for Business*. Boston: McGraw-Hill/Irwin, 2006, p. 271;
4. BEATSON, J., *Anson's law of contract*. 28th ed. Oxford: Oxford University Press, 2002;
5. БЕЛОВ, В. А., *Сингулярное правопреемство в обязательстве*. Москва: АО Центр ЮрИнфоР, 2002;
6. BRADGATE, R. *Commercial Law*. 3rd ed. London: Butterworths: Lexis Nexis™, 2000;
7. БРАГИНСКИЙ, М. И.; ВИТРЯНСКИЙ, В.В. *Договорное право: Общие положения*. Москва: 1997;
8. БРАГИНСКИЙ, М. И.; ВИТРЯНСКИЙ, В.В. *Договорное право: Договоры о передаче имущества*. Москва: Статут, 2000;
9. CARRUTHERS, J. M. *The transfer of property in the conflict of laws*. Oxford: Oxford University Press, 2005;
10. CRANSTON, R. *Principles of banking law*. Oxford: Clarendon press;
11. CLARKE, A.; KOHLER, P. *Property Law: Commentary and materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005;
12. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Redaktorių kolegija: Stasys Keinys, *et al.* IV-asis leid. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000;
13. ЕФИМОВА, Л. Г. Проблемы правового регулирования договора финансирантй под уступку денежного требования, банковское право. S.l.: Юурист, 1999;
14. ELLIGER, E. P.; LOMNICKA, E.; HOOLEY, R. *Modern banking law*. 3rd ed., Oxford: Oxford University Press, 2006;
15. FERRARINI, G. Changes to Personal Property Security Law in Italy: a Comparative and Functional Approach. In *Making Commercial law, Essays in Honour of Roy Goode*. Oxford: Clarendon press, 1997;

16. GOODE, R. Assignment clauses in international contracts. *International Business Law Journal, Drafting of international Contracts, Forum Europeen de la Communication*, 2002, No. 3/4;
17. GOODE, R., et al. *International Instruments and Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2004;
18. GIRARD, P. F., *Romėnų teisė*. Kaunas: Vytauto didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1931. I t.;
19. GIRARD, P. F. *Romėnų teisė*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1932, II t.;
20. GEORGE, A. The difficulty of defining "Property". *Oxford journal of legal studies*, 2005, vol. 25, no. 24;
21. *Гражданское и торговое право зарубежных стран: Учебное пособие*. Москва: Мцфзр, 2004;
22. *Гражданское право: Учебник*. Под редакцией СЕРГЕЕВА, А. П.; ТОЛСТОЙ, Ю. К. Москва: Проспект, 2000, 2 t.;
23. *Гражданское право: учебник*. 2-е издание. Москва: издательство бек, 2000. I t.;
24. HARTKAMP, A., et al. *Towards a European Civil Code*. 3rd ed. Nijmegen: Kluwer Law International, 2004;
25. JAMES, P. S., *Introduction to English Law*. 12th ed. London: Butterworths, 1989;
26. JONAITIS, M. *Romėnų privatinės teisės įtaka šiuolaikinei civilinei ir civilinio proceso teisei*; daktaro disertacija. Vilnius: 2005;
27. KAHN, P. General introduction: what constitutes a sale? *International business law journal, International sales: law and practice*, 2001, no. 3/4;
28. MIZARAS, V. Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse, Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2). *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48);
29. MIZARAS V., Pirkimo-pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse, Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (1). *Justitia*, 2003, nr. 3-4 (45-46);
30. MCKENDRICK, E., Local Authorities and Swaps: Undermining the Market. In *Essays in Honour of Roy Goode*. Oxford: Clarendon press, 1997;
31. MIKĖLĖNAS, V., *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002. 1 d., p. 48;
32. MIKĖLĖNAS V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras: pirmoji knyga, bendrosios nuostatos*. 1 leid. Vilnius: Justitia, 2001;

33. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, šeštoji knyga, prievolių teisė*. 1 leid. Vilnius: Justitia, 2003. I t.;
34. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė, Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
35. МАТТЕИ, У.; СУХАНОВ, Е. А. *Основные положения права собственности*. Москва: Юрист, 1999;
36. NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. 2-asis leid. Vilnius: Justitia, 1999;
37. PAKALNIŠKIS V., Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20);
38. ПОБЕДОНОСЦЕВ, К. П. *Курс гражданского права*. Москва: Издательство Зерцало, 2003. 3 t.;
39. ПОКРОВСКИЙ, И. А. *История римского права*. Санкт-петербург: Летний сад, 1999;
40. PHILIP, J. S. *Introduction to English Law*. 12th ed. London: Butterworths, 1989;
41. STONE, R. *The modern law of contract*. 6th ed. London Sydney Portland (Oregon): Cavendish Publishing, 2005;
42. SKIBARKIENĖ, Ž. Reikalavimo perleidimas ir faktoringas. *Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47);
43. SKIBARKIENĖ, Ž. Faktoringo samprata ir jo teisinė prigimtis. *Jurisprudencija*, 2005, t. 70 (62);
44. SMALIUKAS, A. *Kilnojamojo turto įkeitimo teisės reforma ir derinimas: lyginamoji analizė: daktaro disertacija*. Vilnius: 2003;
45. SHASHKOVA, A. V. *Russian Business Law*. Москва: АНКЛ, 2004;
46. ŠATAS, J. *Tarptautiniai atsikaitymai, teisiniai pagrindai ir praktika: Studijų ir praktinio naudojimo informacinis šaltinis*. Vilnius : Eugrimas, 2006;
47. VANCEVIČIUS, S., *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000;
48. VITKEVIČIUS, P., *et al. Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1997;
49. VITKEVIČIUS, P. S. *Romėnų privatinės teisės sutartys: mokomasis leidinys*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002;
50. ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001;
51. ZIMELEVA, M.; SEREBROVSKIS, V.; ŠKUNDINAS, Z. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: valstybinė pedagoginės literatūros leidykla, 1948;
52. ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Cape town, Wetton, Johannesburg: Juta & Co, Ltd, 1992;

53. ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford university press, s.a.;

54. WOLFF, L.C. Assignment Agreements under English law: Lost between Contract and property law? *The journal of business law*, July 2005, no. 413-544.

PRAKTINĖ MEDŽIAGA:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. birželio 26 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 1993 m. liepos 23 d. nutarimo Nr. 562 „Dėl gyventojų santaupų indeksavimo“ 1 punkto nuostatos „taikydami koeficientą 10“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kat. 3.6.;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, kat. 3.6, 3.11, 3.12, 10.1.;
3. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1998 m. birželio 17 d. nutartis civilinėje byloje *L.U.M. v. Muitinės departamentas*, Nr. 3K-85/1998, kat. 22.;
4. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje *Alytaus apskrities viršininko administracija v. O.V., J.Š., A.B., B.Ž., D.S., J.V.*, Nr. 3K-3-443/1999, kat. 35;
5. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. balandžio 12 d. nutartyje *H.J. v. Vilniaus miesto valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-50/1999 kat. 32;
6. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. AB „Šėtos sūrinė“*, Nr. 3K-3-545/2000, kat. 14;
7. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje *R. L. Individuali įmonė v. AB „Daisotra“*, Nr. 3K-3-1255/2002, kat. 67, 33;
8. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Stella Vitae“ v. AB „Dirbtinis pluoštas“ ir SP AB „Kauno energija“*, Nr. 3K-3-759/2003, kat. 33;

9. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Disca Baltica“ ir N. S. v. UAB „Panevėžio balsas“, Nr. 3K-3-420/2005, kat. 35.6.1, 37;
10. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 8 d. nutartis civilinėje byloje A. V. v. L. K., Nr. 3K-3-597/2006, kat. 25.3, 32.5.2, 33, 37;
11. Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje AB „Ūkio bankas“ v. „Daumantų verslai“, Nr. 2-1/ 2003, kat. 33, 36.2;
12. Lietuvos Apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje A. Ch. v. E. P., Nr. 2A-402/2005, kat. 37, 49, 63.2 (S).

TRAVAUX PRÉPARATOIRES:

1. PAKALNIŠKIS, V., *Kodekso projekto Nr. P-1877 ir įstatymo projekto Nr. P- 1878 Aiškinamasis raštas Nr. P-1877* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007.03.13]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/psl/inter3/dokpaieska.showdoc 1?p_id=82111>;
2. Aiškinamasis raštas paruoštas UNCITRAL sekretoriato dėl 2001 m. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl piniginių reikalavimų teisių perleidimo tarptautinėje prekyboje (angl. Explanatory note by the UNICITRAL secretariat on the United Nations Convention on the Assignment of Receivables in International Trade) [interaktyvus], [žiūrėta 2007-01-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>;
3. 2001 m. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl piniginių reikalavimų teisių perleidimo tarptautinėje prekyboje projekto komentaras (angl. Analytical Commentary on the draft Convention on the Assignment of receivables in International Trade) dok. Nr. A/CN.9/489, [interaktyvus], [žiūrėta 2007-01-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.uncitral.org>>.

SANTRAUKA

Šiame darbe yra nagrinėjami reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo ir vykdymo ypatumai. Pirmoje darbo dalyje yra apibrėžiama reikalavimo teisės, kaip specifinio civilinių teisių objekto, teisinė samprata bei prigimtis. Atsižvelgiant į tai, jog pirkimo-pardavimo sutarties pagrindinis elementas yra nuosavybės teisės perleidimas, šioje dalyje taip pat yra tiriama ar reikalavimo teisė gali būti laikoma nuosavybės teisės objektu, ir tokiu būdu nustatoma, ar reikalavimo teisės pardavimas apskritai yra įmanomas. Padarius išvada, jog reikalavimo teisė, remiantis naujausia nuosavybės teisės koncepcija vyraujančia Lietuvos doktrinoje, vis dėlto yra pripažįstama nuosavybės teisės objektu, toliau darbe analizuojamos teorinės ir praktinės problemos, susijusios su įvairių reikalavimo teisės perleidimo būdų naudojimu.

Darbo trečiojoje dalyje yra nagrinėjamas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties ir reikalavimo perleidimo (cesijos) santykis. Autorė laikosi nuomonės, jog tai nėra skirtingos sutarčių rūšis, kadangi cesija (reikalavimo perleidimas) Lietuvos teisės doktrinoje ir pozityviojoje teisėje nėra laikoma atskira sutarčių rūšimi, tačiau pripažįstama sudėtine reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties dalimi. Atsižvelgiant į tai, daroma išvada, jog reikalavimo teisės atlygintinis perleidimas gali būti atliekamas ne atskira cesijos sutartimi, o pirkimo-pardavimo sutarties pagrindu, vadovaujantis Lietuvos civilinio kodekso 6.425 straipsnyje įtvirtintomis nuostatomis. Tračiojoje darbo dalyje taip pat nagrinėjamas reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarties ir faktoringo sutarties santykis. Laikomasi nuomonės, jog tai yra visiškai skirtingos sutartys tiek savo prigimtimi, tiek tikslais, tiek sutarties šalimis bei objektu, todėl negali būti laikomos alternatyva viena kitai, o iš esmės yra taikomos skirtingiems teisiniams santykiams.

Atsižvelgiant į ankstesnėse dalyse padarytas išvadas, jog reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutartys sudaromos vadovaujantis Civilinio kodekso bendrosiomis reikalavimo perleidimo nuostatomis bei pirkimo-pardavimo sutartinius santykius reguliuojančiomis normomis, ketvirtojoje šio darbo dalyje analizuojamos praktinės bei teorinės reikalavimo teisės pirkimo-pardavimo sutarčių sudarymo bei vykdymo problemos, susijusios su nematerialiu minėtos sutarties objektu, bei sąlygotos minėtų normų taikymo.

SUMMARY

Peculiarities of conclusion and performance of the sale contracts of claim right

The peculiarities of conclusion and performance of the sale contracts of claim right are discussed in the present paper. In the first part of this paper the legal nature and definition of claim right, as a specific object of civil rights and civil turnover, are discussed. Considering that the essential element of the sale contracts is the transfer of title, in this part of work the possibility for the claim right to be considered as an object of property law is also analyzed and according to this analysis, it is determined whether there is a possibility to sell claim rights under the sale contract or not. After drawing a conclusion that claim right, regarding to the newest conception of the property law in the doctrine of Lithuania, is considered to be an object of the property law, further in the present paper theoretical and practical problems concerning usage of different forms of assignment are deliberated.

In the third part of this work the relation between assignment of claim right (*cessio*) and sale contract of claim right is considered. The author takes the view that they are not different types of contracts, there as *cessio* in the Lithuanian law doctrine and in the laws of Lithuania is not considered as separate type of contract, but is considered as the constituent part of the sale contract of the claim right. In consideration of hereinabove mentioned view, a conclusion is drawn that repayable assignment of the claim right should be concluded as a sale contract of the claim right in accordance with article 6.425 of the civil code of Lithuania. Next to the mentioned analysis, in this part of work, there is also dealt with relation between sale contract of claim right and factoring. The view that they are completely different contracts regarding to their aims, parties and object, is taken, therefore they can not be considered as the alternative to each other, and in consequence they are applied to separate types of legal relationships.

In consideration of the conclusions made in the previous parts of this paper, to be precise, that sale contract of the claim right are concluded according to the provisions stated in the civil code regulating the assignment of claim right and general sale contracts, in the forth part of this work practical and theoretical issues, concerning conclusion and performance of the sale contract of the claim right are analyzed.